

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT TARİHİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

18. YÜZYIL ŞER'İYYE SİCİLLERİNDE YER
ALAN 137 NUMARALI MUHASEBE
DEFTERİNE GÖRE EYÜP VAKIFLARI
(1191-1195)

ESRA SARUHAN
2501171492

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ÖMER KARAOĞLU

İSTANBUL 2021

ÖZ

18. YÜZYIL ŞER'İYYE SİCİLLERİNDE YER ALAN 137 NUMARALI MUHASEBE DEFTERİNDE YER ALAN EYÜP VAKIFLARI (1191-1195)

ESRA SARUHAN

Bu çalışmada, 1191-1195 (1777-1781) yılları arasında Eyüp'te faaliyet gösteren vakıflar ve para vakıfları mali yönden incelenmiştir. 137 numaralı vakıf muhasebe defteri aracılığı ile belirlenen 36 vakfın gelir ve gider kalemleri ile gelir-gider dengesinde ortaya çıkan sorunları karşısında izledikleri yollar araştırmaya yön vermiştir. Ayrıca çalışmada adı geçen kiracı ve borçlular; cinsiyet, meslek, din ve kullanılan gayrimenkul türü gibi çeşitli gruplarda analiz edilerek, hangi insan profilinin nasıl ve ne şekilde vakıflardan yararlandığı sorularına da cevap aranmıştır.

Araştırmalar sonucunda, gelir kalemlerinden dönemsel olarak elde edilen muaccele gelirleri ile vezaif giderleri üzerinden uygulanan rakabe yönteminin, gelir-gider dengesini sağlamada önemli bir konumda olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca rakabe yönteminin teorik hâli ile pratikteki uygulanması arasında farklar olduğu da belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Vakıf, 137 Numaralı Muhasebe Defteri, Havass-ı Refia (Eyüp bölgesi), Para Vakıfları, Rakabe, Muaccele

ABSTRACT

ACCORDING TO THE ACCOUNTING BOOK NUMBER 137 OF THE SHARIA RECORDS, EYUP WAQFS (1191-1195)

ESRA SARUHAN

In this study, waqfs and cash waqfs operating in Havass-ı Refia (Eyüp) between 1191-1195 (1777-1781) were analyzed financially. 36 waqfs determined through the waqfs accounting book no. 137; their income and expense items and the ways they followed in the face of the problems arising in the income-expense balanced guided the research. In addition the tenants and debtors mentioned in the study were analyzed in various groups such as gender, profession, religion and the type of the real estate used, and answers were sought to the questions of which human profile and how and how they benefit from waqfs.

As a result of the research, it has determined that the “rakabe method” and “muaccele incomes”, have an important position in maintaining the balance of income and expenditure. It was also observed that there are differences between the theoretical form of “rakabe method” and its application in practise.

Keywords: Waqfs, Accounting Book No: 137, Havass-ı Refia (Eyüp District), Cash Waqfs, Rakabe, Muaccele

ÖNSÖZ

Devlet ve toplum için en önemli kurumlardan biri olan vakıf müessesesi, uzun yıllar boyunca her açıdan incelenerek araştırma konusu haline getirilmiştir ve getirilmeye de devam edecektir. Bu çalışmada da 18.yy. şer'iyye sicillerinde yer alan vakıfların mali durumunu analiz edilmekte, son yıllarda araştırmacıların dikkatini çeken para vakıfları da pratikteki faaliyetleri üzerinden incelenmektedir. Bilhassa para vakıfları özelinde, Eyüp'te faaliyet gösteren para vakıflarının uzun dönemde ribh oranlarının değişimi analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu anlamda alana küçük de olsa bir katkı sağlayabilmek temel amaçtır.

Bu yolculuk uzun ama keyifliydi. Araya Covid-19'un neden olduğu pandemi girse de zaman zaman zorluklarla karşılaşmış olsam da ilk günkü heyecanla devam edebildiğim için çok mutluyum. Elimden geleni yapmaya çalıştığımı da ayrıca belirtmek isterim. Bu yolculuğum boyunca her zaman yanımda olan, yardımlarını esirgemeyen değerli hocam ve danışmanım Prof. Dr. Ömer Karaoğlu'na çok teşekkür ederim. Baha Mücahid Şahin'e de değerli katkıları ve paylaştığı tecrübesi için ayrıca teşekkürlerimi sunarım. Ahmet Sedat Akel'e de katkıları için müteşekkirim.

Her zaman olduğu gibi bu süreçte de yanımda olan Meryem Ekici, Elif Arslan, Sema Gül ile yardımı geçen herkese minnettarım. Sevin Kakhramanova ve Muhammed Ali Mahmod dostlarıma da tüm yardımları için teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak maddi, manevi hiçbir yardımı esirgemeyen her zaman yanımda olup sonsuz güvenlerini hissettiren annem, babam ve kardeşlerim Elif ve Merve'ye sonsuz teşekkürler. Siz olmadan olmazdı. Ayrıca aramızda kilometreler olsa da bir elleri daima üzerimde olan, sevgilerini ve desteklerini hep hissettiren anneannem ve dedeme de çok teşekkür ederim, minnettarım.

İstanbul, 2021.

Esra SARUHAN

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ.....	iv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	viii
EKLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TANIMLAR VE ÇALIŞMA KAPSAMINA ALINAN VAKIFLAR

1.1. Genel Tanımlar ve Vakıf Fonksiyonları	4
1.2. Literatür Değerlendirmesi ve Kullanılan Metot.....	7
1.3. Çalışma Kapsamına Alınan Vakıflar	12

İKİNCİ BÖLÜM

VAKIF GELİRLERİ

2.1. İcare Gelirleri	18
2.1.1 Kiracıların Cinsiyetlerine Göre İcare Gelirleri	22
2.1.2. Kiracıların Mesleklerine Göre İcare Gelirleri	24
2.1.3. Kiracıların Dini İnanışlarına Göre İcare Gelirleri.....	26
2.1.4. Kiraya Verilen Gayrimenkuller ve Kira Miktarları	27
2.1.5. Muaccelle Gelirleri.....	29
2.1.6. Mukataa Gelirleri	32
2.1.7. Tahsil Edilemeyen Kira Gelirleri	33
2.2. Murabaha Gelirleri	36
2.2.1. Vakıfların Uyguladıkları Ribh Oranları	41
2.2.2. Eyüp Para Vakıfları.....	44
2.2.3. Borçluların Cinsiyetlerine Göre Murabaha Geliri.....	48
2.2.4. Borçluların Mesleklerine Göre Murabaha Geliri	52

2.2.5.	Borçluların Dini İnançlarına Göre Murabaha Geliri	54
2.2.6.	Vakıfların Borç Verirken Aldıkları Teminatlar	55
2.2.7.	Tahsili Mümkün Olmayan Murabaha	57
2.2.8.	Vakıfların Mal-i Vakf Durumları	58
2.3.	Diğer Gelirler	62

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VAKIF GİDERLERİ

3.1.	Masarif (Masraflar)	66
3.1.1.	Aydınlatma Masrafları	70
3.1.2.	Muhasebe Masrafları	72
3.1.3.	Ulaşım Masrafları	74
3.1.4.	Tamirat ve Temizlik Masrafları	75
3.1.5.	Diğer Masraflar	81
3.2.	Vezaif (Vazifeli) Giderleri	84
3.2.1.	Cami Görevlileri	88
3.2.2.	Vakıf Görevlileri	89
3.2.3.	Eğitim Görevlileri	91
3.2.4.	Kıraat Görevlileri	92
3.2.5.	Diğer Görevliler	93
3.3.	Masarif ve Vezaif Genel Değerlendirme	95

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GELİR-GİDER DENGESİ

4.1.	Vakıfların Gelir-Gider Dengesi	99
4.1.1.	Vakıfların Kâr-Zarar Durumları	106
4.2.	Vakıfların Zararlarını Telafi Yöntemleri	111
4.3.	Eyüp Vakıfları Genel Değerlendirme	119

SONUÇ	122
--------------------	------------

KAYNAKÇA	125
-----------------------	------------

EKLER	130
--------------------	------------

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Gelir Türlerinin Gelirler İçindeki Dağılımı	18
Şekil 2. Kiracı Cinsiyetlerine Göre Elde Edilen Kira Miktarı Oranı	23
Şekil 3. Elde Edilen Ortalama Kira Oranının Dini İnanışlara Göre Dağılımı	27
Şekil 4. Gayrimenkul Türlerine Göre Elde Edilen İcare Oranları	29
Şekil 5. Elde Edilen Gelirin İnançlara Göre Dağılımı	55
Şekil 6. Gider Gruplarının İçinde Masraf ve Vezaif Ücretlerinin Oranları	65
Şekil 7. Gider Kalemlerinin Masraflar İçindeki Oransal Dağılımı.....	70
Şekil 8. Vazifeli Ücretlerinin Oranları.....	87
Şekil 9. Vakıfların Yıllara Göre Gelir ve Gider Toplam Grafiği.....	103
Şekil 10. Vakıfların Yıllara Göre Kâr ve Zarar Grafiği.....	110

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Çalışma Kapsamına Alınan Vakıflar	12
Tablo 2. İcare Geliri Elde Eden Vakıflar ve Gelirleri (Akçe)	19
Tablo 3. Kiracıların Cinsiyetlerine Göre Tahsil Edilen Gelirler (Akçe)	23
Tablo 4. Mesleklere Göre Tahsil Edilen Kira Gelirleri (Akçe)	25
Tablo 5. Dini İnançlarına Göre Kiracılar ve Tahsil Edilen Kira Miktarı (Akçe)	26
Tablo 6. Vakıfların Kiraya Verdikleri Gayrimenkullerin İcare Gelirleri (Akçe)	28
Tablo 7. Muaccelle Gelirleri (Akçe)	30
Tablo 8. Vakıfların Mukataa Gelirleri (Akçe)	32
Tablo 9. Yıllara Göre Tahsil Edilemeyen Alacak Tutarları (Akçe)	34
Tablo 10. Tahakkuk Eden Kiraların Tahsil Edilme Yüzdeleri	35
Tablo 11. Vakıfların Murabaha Gelirleri (Akçe)	37
Tablo 12. Vakıfların İşlettiği Sermaye, Uyguladıkları Ribh Oranı ve Elde Ettiği Gelirlerinin Ortalaması (Akçe)	42
Tablo 13. 1183-1187, 1191-1195, 1219-1223 Yılları Arasında Faaliyet Gösteren Vakıfların İsimleri, Ribh Oranları ve Elde Ettikleri Murabaha Geliri	45
Tablo 14. Vakıfların Ribh Oranlarına Göre Dağılımı	47
Tablo 15. Borçluların Cinsiyetleri ve Borç Oranları	51
Tablo 16. Borçluların Mesleklerine Göre Kullanılan Nakit Sermaye (Akçe)	52
Tablo 17. Borçluların Dini İnançlarına Göre İşletilen Nakit Sermaye ve Elde Edilen Gelir (Akçe)	54
Tablo 18. Vakıfların Borç Verdiği Miktarla Karşılık Aldığı Teminatlar	56
Tablo 19. Para Vakıflarının Yıllara Göre Nakit Sermayeleri (Akçe)	59
Tablo 20. Kârını İrad Bölümünde Gösteren Vakıflar (Akçe)	63
Tablo 21. Vakıfların Masrafları (Akçe)	67
Tablo 22. Aydınlatma Masrafları (Akçe) (1191-1195)	71
Tablo 23. Muhasebe Masrafları (Akçe) (1191-1195)	73
Tablo 24. Ulaşım Masrafları (Akçe) (1191-1195)	75
Tablo 25. Tamirat ve Temizlik Masrafları (Akçe) (1191-1195)	76
Tablo 26. Diğer Masraflar (1191-1195) (Akçe)	81
Tablo 27. Vakıfların Vezaif Giderleri (Akçe)	84
Tablo 28. Cami Görevlileri Verilen Ücretler ve Genel Dağılımı (Akçe)	88
Tablo 29. Vakıf Vazifeli Ücretleri ve Genel Dağılımı (Akçe)	90
Tablo 30. Eğitim Görevlilerine Verilen Ücretler ve Genel Dağılımı (Akçe)	91
Tablo 31. Kıraat Ücretleri ve Genel Dağılımı (Akçe)	92
Tablo 32. Diğer Vazifelilere Ödenen Ücretler ve Genel Dağılımı (Akçe)	94
Tablo 33. Vakıfların Masraf Gruplarındaki Değişim (1183-1223)	95
Tablo 34. Vazifeli Giderlerinin Karşılaştırılması (1183-1223)	97
Tablo 35. Vakıfların Gelir-Gider Dengesi (Akçe) (1191-1195)	99
Tablo 36. Rakabe Uygulayan Vakıfların Durumu	113
Tablo 37. Rakabe Uygulayan Vakıflarda Bulunan Masraf Grupları ve Oranları....	118

EKLER LİSTESİ

Ek 1. Bir Muhasebe Kaydı Ve Transkripsiyonu.....	130
Ek 2. Muhasebe Belgelerinin Masarif Bölümlerinde Yer Alan Bilgiler (Akçe)	132
Ek 3. Muhasebe Belgelerinin Vezaif Bölümlerinde Yer Alan Bilgiler (Akçe).....	144
Ek 4. Gider Gruplarının Seneler İçindeki Değişimi	150
Ek 5. Vakıf Kiracılarının Cinsiyetleri Ve Ödedikleri Kira Miktarı (Akçe).....	151
Ek 6. Vakıf Borçlularının Cinsiyetleri Ve Kullandıkları Borç Miktarı (Akçe).....	154

KISALTMALAR LİSTESİ

A.e.	: Aynı eser
A.g.e	: Adı geçen eser
ABD	: Ana Bilim Dalı
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev	: Çeviren
Ed.	: Editör
s.	: Sayfa
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
TDV	: Türk Diyanet Vakfı
T.E.	: Tespit Edilemeyen
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Vol.	: Volume
Vr.	: Varak

GİRİŞ

Vakıflar, İslam aleminin dolayısıyla Osmanlı Devleti'nin en önemli kurumlarından biridir. Ebu Hureyre (ra)'den rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (sav) şöyle buyurdu, “İnsanoğlu öldüğü zaman, bütün amellerinin sevabı da sona erer. Şu üç şey bundan müstesnadır: Sadaka-i câriye, istifade edilen ilim, kendisine dua eden hayırlı evlat.”¹ Bu hadis-i şerif, vakıfların temelini oluşturmaktadır. Vakfın kurucusu vakfiyelerinde evladına ve evladının evlatlarına devam edecek şekilde ailesini vakfın gelirinden yararlanacağını belirtebileceği gibi evlatlarının da kurduğu vakfı yönetmesi şartını getirebilir. Böylece evladı zor duruma düşmez ve kurucuya hayır duası eder. Diğer yandan alimlere, hafızlara maddi ve manevi destek de bulunarak meydana gelen ilimin sevabından istifade eder. Son olarak da ebediyete kadar devam edeceği inancıyla, ardından sadaka-i cariye bırakmış olur.²

Kurulan vakıflar hayır amacı dışında imar, bayındırlık, sosyal, ekonomik ve güvenlik gibi pek çok sorunun da çaresi olmuştur. Böylece doğrudan ve dolaylı yoldan Osmanlı Devleti'nin köklerini sağlamlaştırıp daha da güçlü olmasına katkı sağlamıştır. Dolayısıyla böylesi önemli bir kurum olan vakıf müesseseleri, yıllar yılı dini, hukuki, sosyal ve ekonomik pek çok alanın konusunu oluşturmuştur.

Osmanlı arşivlerinde tahmini 360.000 defter bulunmaktadır, bu defterlerin 180.000 tanesini muhasebe defterleri oluşturmaktadır.³ Bu defterlerden olan vakıf muhasebe defterleri, vakıfları gelir-gider, kar-zarar, sermayenin nasıl işletildiği gibi iktisadi ve mali yönden incelemekte, devletin en önemli müesseselerinden biri olması nedeniyle de genel ekonomik yapının incelenmesine de yardımcı olmaktadır. Ancak bu alandaki çalışmalar sosyokültürel çalışmalara göre daha azdır. Son yıllarda çalışmalardaki eksiklik araştırmacıların bu alana yönelmesine neden olmuştur. Ayrıca

¹ Muhyiddin Nevevi, **Riyâzü's Sâlihîn**, Çev. Prof. Dr. M. Emin Özafşar, Prof. Dr. Bünyamin Erul, C. II, ss.295, Hadis No:953, Erişim Tarihi: Kasım 15, 2020, https://webdosya.diyaret.gov.tr/hadis/UserFiles/Document/riyazussalihin_cild_2.pdf

² Murat Çizakça, **İslam Dünyasında Vakıflar**, Çev. Elif Süreyya Genç, Konya, KTO Karatay Üniversitesi, 2017, s.15.

³ Cemal Elitaş, Oğuzhan Aydemir, Oktay Güvenli, Mehmet Erkan, Mustafa Oğuz, Uğur Özcan, **Osmanlı İmparatorluğu'nda 500 Yıl Boyunca Kullanılan Muhasebe Yöntemi: Merdiven Yöntemi**, TÜBİTAK Proje No: 105 K 160, Afyonkarahisar, 2008, s.189-190.

son zamanlarda araştırmacıların ilgisini yönelttiği para vakıfları da bu alandaki çalışmaların artmasına katkı sağlamıştır. Tüm bunlara rağmen bu artışın hala istenen düzeyde olmadığı da aşıkardır. Bu alışma ile bu boşluğa katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Bu çalışmada, hicri takvime göre 1191-1195 yılları arasında, Eyüp’te sosyal ve para vakfı olarak faaliyet gösteren 36 vakıf incelenmiştir. Teorik bilgiden ziyade vakıfların mali durumlarına odaklanılmıştır. Gelir ve gider kalemlerinin neler olduğu, gelir-gider dengesinin kar ya da zarara geçtiği durumlarda nasıl bir yol izledikleri incelenmiştir. Ayrıca nakit sermayesiyle faaliyet gösteren para vakıfları da bu araştırmanın konularından biridir. Bununla birlikte, 2018’de Baha Mücahid şahin ve 2019’da Ahmed Sedat Akel’in yazmış olduğu, aynı bölgeye ait ancak farklı 5 yıllık kesitlere sahip tezlerle de mukayese yapılmıştır. Bu sayede uzun dönemde Eyüp bölgesindeki vakıfların faaliyetlerindeki değişim tespit edilmeye çalışılmıştır.

Dört bölümden oluşan bu çalışmanın birinci bölümünde, ilk olarak vakıf messesisiyle ilgili genel tanımlar ile vakıfların fonksiyonlarına yer verilmiştir. Ayrıca para vakıfları ile kullandıkları borçlandırma işlemlerinden de bahsedilmiştir. Literatür taramasıyla birlikte çalışılan defterin tanıtımı yapılmıştır. Defteri incelerken kullanılan metot da yine aynı başlık altında incelenmiştir. Son olarak da çalışma konusu haline getirilen vakıflar tanıtılmış olup mütevellileri, konumları ve muhasebe tarihleri tablo halinde gösterilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümü, incelenen vakıfların gelirleri üzerinedir. Murabaha ve icare gelirlerinden oluşan vakıf gelirleri, belirlenen yıllar içerisinde ayrı başlıklar halinde analiz edilecektir. Her iki gelir grubu da kendi başlıkları altında, bu gelirleri elde eden vakıfların belirlenmesinin ardından, sırasıyla borçlu ve kiracı durumda olan kişiler; meslek, dini durum ve cinsiyet bakımından incelenecektir. Böylece kiracı ve borçlu olan kişilerin genel profilleri tespit edilmeye çalışılacaktır. Ayrıca ele alınacak olan murabaha başlığı altında, para vakıflarının işlettikleri sermayede uyguladıkları ribh oranları belirlenerek, bu bölge için çalışma yapmış olan Baha Mücahid şahin ve Ahmed Sedat Akel’in tezlerinde tespit edilmiş ribh oranları ile de karşılaştırılacaktır. Böylece uzun dönemde bu bölgede faaliyet göstermiş para vakıflarının genel durumu

analiz edilmeye çalışılacaktır. İcare başlığı altında ise yukarıda belirtilmiş olan profil incelemesinin ardından kullandırılan gayrimenkul türleri ve muaccele ve mukataa gelirlerine yer verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde vakıf giderlerine yer verilmiştir. Giderler bölümü masarif ve vezaif olmak üzere 2 ana başlıktan oluşmaktadır. İlk olarak vakıfların harcamaları masarif başlığı altında; tamirat, aydınlatma, ulaşım, muhasebe ve diğer masraflar olarak ayrı ayrı incelenmiştir. Vezaif başlığı altında ise, vakıf görevlilerine verilen ücretlere yer verilmiştir. Görevliler; cami, kıraat, vakıf, eğitim ve diğer görevliler olmak üzere 5 başlık altında toplanmıştır. İncelenen her bir alt başlıkta yer alan giderler kalemi, alt başlığa göre oranına, masraf ya da vazifeli giderleri içerisindeki oranına ve tüm giderler içindeki oranına göre analiz edilmiştir. Bölümün son kısmında ise, Baha Mücahid Şahin ve Ahmet Sedat Akel'in tezlerinde geçen masraflarla karşılaştırma yapılmıştır. Böylece uzun dönemde artış ya da azalış gösteren gider grupları incelenmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde, vakıfların gelir-gider dengesi belirlenerek, bu dengenin bozulması halinde nasıl tepki verdikleri incelenmiştir. Bu dengeyi sağlamak için uyguladıkları telafi yöntemleri ayrı bir başlık halinde yer verilip analizi sağlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1.Genel Tanımlar ve Vakıf Fonksiyonları

Sözlükte “*durmak, durdurmak, alıkoymak*” anlamındaki **vakıf (vakf)** kelimesi terim olarak “*bir malın mâliki tarafından dinî, içtimaî ve hayrî bir gayeye ebediyen tahsisi*” şeklinde özetlenebilecek hukukî bir işlem olarak geçmektedir.⁴

Kur'an-ı Kerim'de vakıf kelimesi tanımlanmamakla birlikte zekât, sadaka-i cariye, karz-ı hasen gibi pek çok şekilde hayra gidiş yolu tasvir edilmiştir.⁵ “*Mallarını Allah yolunda infak edenlerin örneği yedi başak bitiren, her bir başakta yüz tane bulunan bir tek tanenin örneği gibidir. Allah, dilediğine kat kat arttırır. Allah (ihsanı) bol olandır, bilendir.*”⁶ “*Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça iyiliğe erişemezsiniz. Ne harcarsanız Allah onu hakkıyla bilir.*”⁷ gibi ayetler İslam toplumunu vakıf kurmaya teşvik etmiştir.⁸ İslam medeniyetinin dolayısıyla Osmanlı toplumunun da en büyük kurumlarından biridir.

Vakıflar ebedilik şartıyla kurulur. Bu anlamda gelirlerinin bir kısmı vakfın tamirâtı, onarımı ve temizliği, vakıf görevlilerinin ücretleri ile vakfın sürdürülebilmesi için gerekli olan harcamaların yapılabilmesi için kullanılırken, diğer kısmı ise vakfın kurulma amaçlarının yerine getirilmesine yönelik olarak harcanmaktadır.⁹ Hayır amaçlı kurulan vakıfların dışında aile vakıfları da kurulmuştur. Osmanlı Devleti'nin özel mülkiyeti sınırlandırması ve sermaye birikimi ile devlete karşı yeni bir aristokrasi sınıfı çıkması ihtimaline karşı servetlere müdahalede bulunması da kişileri vakıf kurmaya yöneltmiştir.¹⁰ Böylelikle kişiler aile vakıfları kurarak kuşaklar boyu servetlerini koruyup garanti altına almışlardır. Ancak 18.yy'da yapılan çalışmalar

⁴ Hacı Mehmet Günay, "Vakıf", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. XLII, s.475-479.

⁵ Mustafa Şentürk, “Vakıf Kültürünün Kur'an'daki Referansları”, **İstem**, C.16, 2010, ss.143-160.

⁶ Bakara 2/261

⁷ Âl-i İmran 3/92

⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: Bakara 2/3, 195, 196, 215, 219, 254, 261, 263, 264, 265, 267, 270, 271, 272, 273, 274, 276, 280; Nisa 4/39, 114; Tevbe 9/58, 60, 75, 79, 92, 103, 104; İbrahim 14/31; Âl-i İmran 17,134

⁹ Abdul Azim Islahi, **İslam İktisat Düşüncesi ve Kurumları (16.yy)**, Çev. Kadir Yıldırım, İstanbul, İktisat Yayınları, 2017, s.172.

¹⁰ Şevket Pamuk, **Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi: 1500-1914**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003, s.83-84.

toplam vakıfların %14,20'sinin aile vakfı olduğunu göstermektedir.¹¹ Buradan da anlaşılacağı üzere kurulan vakıfların çoğunluğunu Allah'ın rızasını kazanmak gayesi ile kurulan hayır amaçlı vakıflar oluşturmaktadır.

Vakıflar dul, yetim ve öksüzler, mahkumlar, kimsesizler, çocuklar gibi her kesimden insan için belli amaçlar doğrultusunda kurulabilmekteydi. Yetim kızların çeyizleri, mahkumların borçları, bahar ayında çocuklara düzenlenen geziler, yoksulların defin masraflarının karşılanması için kurulan vakıflar, kurulan vakıfların çeşitliliğini görebilmek için verilebilecek en iyi örneklerden birkaçıdır.¹² Yeme, içme, barınma, koruma gibi temel fonksiyonlarının dışında belediyeçilik faaliyetleri, eğitim ve sağlık amaçlı kurulan vakıflar da mevcuttur. Bu vakıfların dışında devletin karşılamadığı köprü, bayındırlık, park, bahçe, alt yapı gibi büyük yatırımlar da vakıflar aracılığı ile gerçekleştirilmiştir.¹³ Bu duruma verilebilecek en güzel örnek İstanbul'un fethinden sonra, harap haldeki İstanbul'un yeniden inşasıdır. Fatih Sultan Mehmed, Mahmud Paşa, Gedik Ahmet, Murat Paşa ve Davut Paşa kurdukları külliyelele camiler, türbeler, mektepler inşa etmiş; bu külliyelelelerin etrafında oluşan mahallelelelele şehir canlandırılmıştır.¹⁴

Vakıflar iktisadi açıdan da önemli olan kurumlardan biridir. 18. yy 'da Osmanlı ekonomisinin %26,80'ini vakıfların elindeyken, söz konusu kurumlarda çalışanların sayısı da 86.915 kişidir.¹⁵ Tüm bu dolaylı etkilerinin yanında son yıllarda araştırmacıların dikkatini çeken para vakıfları da sistemin diğler bir yönünü oluşturmaktadır. Söz konusu kurumlar nakde ihtiyacı olan kişilerin nakit ihtiyacını karşılamaktadır. Böylece yüksek faizle borç veren tefecilere karşı toplumu korumaktadırlar. Tüm bunların yanında da ribâ¹⁶ yasağına karşı gelmeden işlettikleri

¹¹ Çizakça, **a.g.e.**, s.35.

¹² Islahi, **a.g.e.**, s.174-175.

¹³ Abdulkadir Buluş, "Sivil Toplum Kuruluşlarına Tarihsel Bir Örnek: Osmanlı Vakıfları", **Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, C. 8, No.16, 2009, ss.20-36

¹⁴ Halil İnancık, "Vakıf Medeniyeti", **Vakıflar Dergisi (80. Yıl Özel Sayısı)**, ss. 246-247, 2019.

¹⁵ Buluş, **a.g.e.**, s. 27.

¹⁶ Ribâ hakkında bilgi için bkz.: Sabri Orman, **Gazali'nin İktisat Felsefesi**, İstanbul, İnsan Yayınları, 2014, s.121, s.156-167.; Cengiz Kallek, **Sosyal Servet İslam'da Yönetim Piyasa İlişkisi**, İstanbul, Klasik Yayınları, 2018, s.37-50.

nakit sermayeleri üzerinden kazanç elde etmektedirler. Bu anlamda hem toplum için hem de devlet için önemli bir fonksiyona sahiptir.

Para vakıfları diğer vakıflardan farklı olarak nakit sermayesini vakfettirir. Bazı durumlarda ise menkulünün yanında gayrimenkul mallarını da vakfettikleri görülmektedir. İşlettiklerini nakit sermayelerini üzerinden belirledikleri ribh oranları ile murabaha geliri elde ederek amaçlarına uygun olarak kurdukları vakıfların devamlılığını sağlamayı amaçlarlar.

Para vakıfları İslam dininin yasaklamış olduğu riba yani faizden kaçınmak için “muamele-i şer’iyye”, “bey’ bi’l-vefa”, “bey bi’l istiglal” gibi borçlanma işlemlerine başvurmuşlardır.¹⁷ Bu borçlanma işlemlerin ayrıntılarına girmemekle birlikte konunun anlaşılabilmesi için kısaca bahsedilmesi uygun görülmüştür. “Muamele-i şer’iyye” ile borçlu kişi nakit ihtiyacını karşılarken borcu veren vakıf ya da kişi de faiz yasağını delmeden yaptığı dolaylı işlemlerle verdiği borç üzerinden kazanç elde etmektedir.¹⁸ Söz konusu işlem, “Vadeli satılan bir malın peşin para karşılığında daha düşük bir bedelle geri satın alınması” anlamına gelen ‘ine satışı üzerinden gerçekleşmektedir.¹⁹ Örneğin, 100 kuruşa ihtiyacı olan borçlu, bir malını alacaklıya satar. Satışın gerçekleşmesine binaen aynı malı alacaklıdan bir yıl vade ile 120 kuruşa geri satın alır.²⁰ Böylelikle “muamele-i şer’iyye” işlemine başvuran taraflar para alım-satımına başvurmamakla birlikte, alacaklının nakit sermayesine karşılık elde edeceği kazancını satım akdi üzerinden gerçekleştirmektedirler.²¹ İşletilen nakit sermaye üzerinden elde edilen ribh yani kâr için belirlenen oran, Ebu Suud Efendi’nin fetvası üzerine, %15’i geçmemektedir.²² Diğer bir borçlanma işlemi olarak kullanılan “Bey’ bi’l vefa” ise borçluya ait bir malı belirlenen zaman içinde bedelinin iade edilmesi şartıyla yapılan satış işlemidir.²³ “Bey bi’l istiglal”, “bey’ bi’l vefa”nın kiralama

¹⁷ Tahsin Özcan, **Osmanlı Para Vakıfları: Kanuni Dönemi Üsküdar Örneği**, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2003, s.54.

¹⁸ Özcan, s.54.

¹⁹ Yunus Apaydın, “İne”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. XXII, s. 283-285.

²⁰ Ayrıntılı örnekler ve bilgi için bkz: Süleyman Kaya, “XVIII Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Nazari ve Tatbiki Olarak Karz İşlemleri”, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE İlahiyat ABD İslam Hukuku Bilim Dalı, İstanbul, 2007, s.20-27.

²¹ İsmail Kurt, **Para Vakıfları: Nazariyat ve Tatbikat**, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2015, s.73.

²² Özcan, **a.g.e.**, s.59.

²³ Özcan, s.70.

usulüdür. Paraya ihtiyacı olan kişi gayrimenkulünü borcuna karşı vakfa tekrar kiralaması şartıyla satmakta, belirlenen süre sonunda da vakıftan malını geri almaktadır.²⁴

Vakıf sistemi, “kurucu”, “sermaye”, “mütevelli” ve “sermaye gelirinden faydalanan (mürtezika)” olmak üzere 4 öge üzerine kurulmuştur: Kurucu, menkulünü ya da gayrimenkulünü belli bir amaç için bağışlar; vakfın kuruluş amacını, sermayesinin kullanımı, ücretlilerin ödemeleri, mürtezikanın durumunu ve mütevellinin durumunu vakfiyelerde ayrıntılı olarak belirler.²⁵ Hayatı boyunca görevini sürdürebilen mütevelli; borçlar, alacaklar, vazifeli ücretlerinin ödenmesi, vakfın tamirata ve onarımı için gerekenler de dahil olmak üzere vakfın devamlılığını sağlayan her türlü işten sorumlu idari yönetici olarak görev almaktadır. Ancak görevini kötüye kullanması sebebiyle görevden alınabildiği gibi kendi isteği ile de görevinden çekilebilir.²⁶ Mütevellinin diğer bir görevi de muhasebe defterlerini tutmaktır; ancak söz konusu defterler kadılar tarafından incelenmektedir.²⁷ Böylece herhangi bir yolsuzluk ya da suistimale karşı vakıflar koruma altına alınmaktadır.

1.2. Literatür Değerlendirmesi ve Kullanılan Metot

Çalışma, Baha Mücahid Şahin’in “18.yy. Şer’iyye Sicillerinde Yer Alan 246 Numaralı Muhasebe Defterine Göre Eyüp Vakıfları (1769-1773)”²⁸ isimli tezi ile Ahmet Sedat Akel’in “18. yy. Şer’iyye Sicillerinde Yer Alan 346 Numaralı Muhasebe Defterine Göre Eyüp Vakıfları (1219-1223)”²⁹ isimli tezinden yola çıkarak hazırlanmıştır. Her iki tezde de Havass-ı Refia (Eyüp)’de faaliyet gösteren vakıfların muhasebe defterleri incelenip analiz edilmiştir.

²⁴ Caner Çiftçi, “18. Yüzyılda Bursa’da Para Vakıfları ve Kredi İşlemleri”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, C.23, No.36, 2004, ss. 79-102

²⁵ Çizakça, **a.g.e.**, s.27

²⁶ Çiftçi, **a.g.e.**, s.83.

²⁷ Özcan, **a.g.e.**, s.79.

²⁸ Baha Mücahid Şahin, “18. yy. Şer’iyye Sicillerinde yer Alan 246 No’lu Muhasebe Defterine Göre Eyüp Vakıfları (1769-1773)”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi SBE İktisat Tarihi ABD, 2018.

²⁹ Ahmet Sedat Akel, “18. yy. Şer’iyye Sicillerinde Yer Alan 346 No’lu Muhasebe Defterine Göre Eyüp Vakıfları (1219-1223)”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi SBE İktisat Tarihi ABD, 2019.

İsmail Kurt “Para Vakıfları: Nazariyat ve Tatbikat”³⁰ isimli eserinde para vakıflarını her yönüyle incelemiş olup ayrıca İstanbul Müftülüğü Şer’i Siciller arşivindeki para vakıflarını künyeleriyle birlikte liste halinde hazırlamıştır. Tahsin Özcan da “Osmanlı Para Vakıfları: Kanuni Dönemi Üsküdar Örneği”³¹ isimli çalışmasında para vakıflarını bütün yönüyle incelemiştir. Teorik bilgilerin yanında pratikte işlemin nasıl gerçekleştiğini Üsküdar’da faaliyet gösteren vakıflar üzerinden göstermiştir. Ayrıca her iki eserde para vakıflarına dair Osmanlı ulemasının yaklaşımlarına da yer verilmiştir.

Murat Çizakça’nın “İslam Dünyasında Vakıflar”³² isimli çalışması konu ile ilgili çalışmalardan bir diğeridir. Çalışma, vakıfların iktisadi boyutundan başlayarak para vakıfları ile kurulan sistemin işleyişi için gerekli olan öğelerin detaylı incelenmesi ile devam etmiştir. İslam’ın para vakıflarına dair yaklaşımları mezhepler üzerinden anlatılarak, Osmanlı başta olmak üzere, belli başlı ülkelerde para vakıfları ve işleyişi incelenmiştir.

Ömer Barkan, Neşet Çağatay, Bülent Köprülü, Kayhan Orbay, Mehmet Bulut ve Cem Korkut, Ümit Güler, Caner Çiftçi, Süleyman Kaya, Çiğdem Gürsoy da vakıf ve para vakıfları ile şer’iyye sicillerinin incelenmesi yönüyle birçok çalışma gerçekleştirmişlerdir.³³

³⁰ İsmail Kurt, **Para Vakıfları: Nazariyat ve Tatbikat**, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2015.

³¹ Tahsin Özcan, **Osmanlı Para Vakıfları: Kanuni Dönemi Üsküdar Örneği**, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2003

³² Murat Çizakça, **İslam Dünyasında Vakıflar**, Çev. Elif Süreyya Genç, Konya, KTO Karatay Üniversitesi, 2017.

³³ Ömer Barkan, “Süleymaniye Cami ve İmareti Tesislerine Ait Yıllık Bir Muhasebe Bilançosu 993/994 (1585-1586)”, **Vakıflar Dergisi**, C.9, Tıpkı Basım, 2006, ss.109-161.; Neşet Çağatay, “Osmanlı İmparatorluğunda Riba-Faiz Konusu, Para Vakıfları ve Bankacılık”, **Vakıflar Dergisi**, C.9, Tıpkı Basım, 2006, ss.39-66. ; Bülent Köprülü, “Evvelki Hukukumuzdaki Vakıf Nev’iyetleri ve İcareteynli Vakıflar”, **Journal of Istanbul University Law Faculty**, 2011, C.17 No.3-4, ss.685-716. ; Kayhan Orbay, “Bursa’da Sultan II. Murad Vakfı’nın Mali Tarihi (1608-1641)”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, C. LX, No. 2, 2011, ss. 293-322; Kayhan Orbay, “Vakıf Muhasebe Defterlerinde Aynî Toplanan Tarımsal Gelirler ve Aynî Giderlerin Fiyatlandırılması ve Tarihîsel Fiyatlar Endekslemeleri Konusunda” **Osmanlı Araştırmaları**, C. XXIV, No. 24, 2004, ss. 289-305.; Kayhan Orbay, “The Waqf of Saruca Pasha in Gallipoli and Agricultural Economy in 17th Century Thrace”, **Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, No.27, 2011, ss. 143-163.; Kayhan Orbay, “Structure and Content of the Waqf Account Book as Sources for Ottoman Economic and Institutional History”, **Turcica**, C. XXXVIII, 2007, pp. 3-47; Mehmet Bulut, Cem Korkut, “Finansal İstikrar ve Para Vakıfları Etkisi: Rumeli Para Vakıfları Örnekleri”, **İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi (İEFD)**, C.2, No.1, 2016, ss.55-76; Ümit Güler, “Osmanlı Kıbrıs’ında Para Vakfı Uygulamaları (1750-1800)”,

Muhammed Emin Durmuş, İsmail Bektaş ve Arif Akkaya şer'iyeye sicillerinde yer alan muhasebe belgelerine göre Üsküdar para vakıflarını incelemişlerdir.³⁴

Tezin asıl kaynağı 18.yy. şer'iyeye sicillerinde geçen 137 numaralı Eyüp muhasebe defteridir. Çalışılan defterin ilk iç sayfasından başlamak üzere, defterin sol üst köşesine varak numarası Arapça olarak yazılmıştır. Toplam 126 varaktan oluşan defter düzenli ve sıralıdır. Atlama ya da düzensizliğe rastlanmamıştır. Ancak 105. varaktan sonra belgelerdeki tahribat yazıların okunmasını güçlendirmiştir.

Muhasebe belgelerinin işlenmesinde merdiven yöntemi kullanılmıştır.³⁵ Hesaplarda hicri yıllara göre işlem yapılmıştır. Buna göre en eski tarih 1188/1774, en yakın tarih ise 1215/1800 olarak belirlenmiştir. Mevcut belgeler genellikle birer yıllık dönemleri kapsamaktadır. Ancak birkaç yılın toplu olarak kaydedildiği de görülmüştür. Toplu belgelerde yer alan gelir ve giderler, ilgili yılların sayısına bölünerek bir yıldaki değerine göre hesaplanıp analize dahil edilmiştir. Diğer yandan 23 aylık, 11 aylık gibi belli bir seneye indirgenemeyen belgelerde yer alan kalemler ise ortalama tutarlarına göre hesaplanmıştır.

Belgeler; künye, gelir (irad), gider, borç (zimmet) ve şerh bölümlerinden oluşmuştur. Künye bölümünde vakfın ismine, mahallesine, mütevellisine ve hesap

Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD), C.18, No.2, 2018, ss.872-891; Caner Çiftçi, "18.Yüzyılda Bursa'da Para Vakıfları ve Kredi İşlemleri", **Tarih Araştırmaları Dergisi**, C.23, No.36, 2004, ss.79-102.; Caner Çiftçi, "Osmanlı'da Mahalle Avarız Vakıfları: Bursa Örneği", **Akademik Araştırmalar Dergisi**, C.29, ss.51-69.; Süleyman Kaya, "17. Yüzyıl Sonlarında Muhalif Bir Metin: Muhammed b. Hamza el-Aydı'nın Bey'u'l-İne Risalesi", **Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi**, C.14, No.26, 2009, ss.97-112; Süleyman Kaya, "XVIII yy. Sonlarında Üsküdar Vakıflarının Gelir Kaynakları", **Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi**, C.15, No.29, 2010, ss.95-132; Süleyman Kaya, "XVIII Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Kredi İlişkilerinin Hukuki Boyutu", **Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları**, No.3, 2007, ss.13-41; Süleyman Kaya, "XVIII Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Nazari ve Tatbiki Olarak Karz İşlemleri", **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE İlahiyat ABD İslam Hukuku Bilim Dalı, İstanbul, 2007.; Çiğdem Gürsoy, "Osmanlı'da Para Vakıflarının İşleyişi ve Muhasebe Uygulamaları: Davudpaşa Mahkemesi Para Vakıfları" **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İÜ SBE İktisat Tarihi ABD, İstanbul, 2015.

³⁴ Muhammed Emin Durmuş, "Muhasebe Kayıtları Işığında 18. Yüzyıl Son Çeyreğinde Üsküdar Para Vakıfları", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, SAÜ SBE İslam Ekonomisi ve Finansı ABD, Sakarya, 2016.; İsmail Bektaş, "Muhasebe Kayıtları Işığında 18. Yüzyılın İlk Yarısında Üsküdar Para Vakıfları", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, SAÜ SBE İslam Ekonomisi ve Finansı ABD, Sakarya, 2017.; Arif Akkaya, "18. Yüzyılın Sonlarında Muhasebe Kayıtları Işığında Üsküdar Para Vakıfları", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, SAÜ SBE İslam Ekonomisi ve Finansı ABD, Sakarya, 2018

³⁵ Bilgi için bkz: Muhammed Emin Durmuş, İsmail Bektaş, "Osmanlı'da Muhasebe Usûlü ve Vakıf Muhasebe Kayıtları Okuma Kılavuzu", **Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. III, No. 2, 2017 ss. 197.

dönemine hicri olarak yer verilmiştir. Gelir bölümünde icare, murabaha, mukataa ve muaccele gelirleri bulunmakta iken zaman zaman geçmiş yıllardan kalan tahsil edilemeyen kira gelirleri ve borçlar ile bir önceki yıldan gelen kâr (ez-ziyade) da gelirlere dahil edilmiştir. Aynı zamanda ilgili bölüme, vakıf kiracılarının isimleri, kullandıkları gayrimenkuller ve meslekleri ile kira tutarları da işlenmiştir. Ayrıca kimi kiracıların mahallelerine de yer verilmiştir. Gayrimüslimlerin dinleri “*Yahudi*”, “*Nasrani*” olarak belirtildiği gibi “*zimmi*” olarak da kayıtlara ayrıca eklenmiştir. Gider bölümünde el-masarif ve el-vezaif bölümleri bulunmaktadır. Masarif bölümünde bir yıllık dönemde vakfa yapılan her harcama, vezaif bölümünde ise vazifelileri ödenen ücretler kaydedilmektedir. Vazifeli ücret kalemlerinin kaydedildiği işlemlerde, vazifelilerin görevlerinin yanında ismi ve mahallelerine de yer verildiği görülmüştür. Para vakıflarında bulunan zimmet bölümünde; borçluların isimlerine, zaman zaman mesleklerine ve aldıkları borç tutarlarına yer verilmiştir. Şerh bölümü ise tutulan vakıf muhasebesinin özeti olarak tanımlayabileceğimiz bölümüdür. Gelir ve giderin miktarları ile vakfın bütçesinin denge ya da kâr-zarar durumu ve mal-i vakfın son durumunu ifade eder. Ayrıca mütevellinin ölümü ya da değişimi ile geçmiş yıllardan gelen ancak muhasebe bölümüne kaydedilmeyen borçlara da şerh bölümünde yer verildiği görülmüştür.

Çalışılan defterin teminin ardından, öncelikle varak numaralarının tespiti gerçekleştirilmiştir. Defterin iç kapak sayfası olan 1a’dan sonra gelen vakıf muhasebe kayıtları, 1b-1 varak numarası ile okunmaya başlanmıştır. Böylece vakıfların künyeleri oluşturulmaya başlanmış; varak numaralarıyla birlikte vakıfların ismi, konumu, mütevellisi ve muhasebe yılı excel dosyalarına kaydedilmiştir. Ardından tarihsel sürekliliği kopmadan devam eden vakıflar diğerlerinden ayrılarak çalışma konusu haline getirilmiştir. Böylece 1191-1195 yılları arasında faaliyet gösteren 36 vakıf belirlenmiştir. Ek 1’de incelenen vakıflardan seçilen bir vakfa ait muhasebe belgesi ve transkripsiyonuna yer verilmiştir.

Belgelerin verdiği bilgilere göre kiracı ve borçluların sosyal profilleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bütün borçlu ve kiracılar; cinsiyet, din, meslek olarak ayrı ayrı excel dosyalarında kira ve borç tutarlarına göre kaydedilmiştir. Hem kadın hem erkek isimlerinin kullanıldığı icare ya da borç işlemlerinde tutar, kadın ve erkeğin sayısına

bölünerek cinsiyet analizine dahil edilmiştir. Ayrıca borçluların borç miktarı kuruş cinsinden belgelere işlendiği için hesaplar tarafımızdan 120 akçe = 1 kuruş formülüne göre akçeye dönüştürülmüştür.³⁶ Vakıfların işlettiği nakit sermayenin elde edilen murabahaya bölünmesi ile de ribh oranları belirlenmiştir. Böylelikle çalışmamızın alt başlıklarını oluşturan söz konusu profiller, tablo halinde analiz edilmiştir; spesifik örneklerle de bu analizler pekiştirilmiştir. İcare işlemlerine göre hazırlanan tablolarda hem işlem hem de kişi sayılarına yer verilmiştir. Ancak borçlu profillerine yönelik tablolar, işlem sayısına göre gerçekleştirilmiştir. Çünkü her sene değişebilen bu profilleri tek bir isim üzerinden belirlemeye çalışmak oldukça zordur. Bunun yanında çalışmanın gerçekliğine şüphe düşürmesi de mümkündür.

Gider kalemleri, uygun gruplar altında toplanarak, excel dosyalarına işlenip tablo haline getirilmiştir. Birkaç yılın toplu olarak kaydedildiği muhasebe kayıtlarında yer alan giderler, belirtilen tarih aralığına göre bölünmüştür. Böylece bir yılda ne kadarlık bir harcama yapıldığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte söz konusu belgelerde, toplam giderin bir yılda ne kadarlık bir tutara denk geldiğinin ayrıca yazıldığı işlemlerle de karşılaşılmıştır. Ayrıca vazifeli giderleri excel dosyalarına kaydedilirken, rakabe uygulayan vakıflarla uygulamayanlar birbirinden ayrılmıştır. Böylelikle 4. bölümde incelenen rakabe uygulamasına da hazırlık yapılmıştır. Tüm bunların yanında, gider gruplarının tamamına ait tablolar hazırlanırken, yalnızca ilgili gider kalemi ile tutarlarına yer verilmiştir. Ek 2 ve Ek 3'te ise vakıfların isimleri, gider kalemleri ve tutarları ayrıntılı olarak gösterilmiştir. Ek 4'te ise kendi içlerinde gruplandırılan gider kalemlerine ait toplam miktarların yıllar içindeki değişimlerine yer verilmiştir. Böylece uygun başlık altında analiz etme imkanına sahip olunmuştur.

Son bölümde, belgelerde yer alan vakıflara ait gelir ve gider tutarlarına göre hazırlanan tablolar üzerinden grafikler oluşturularak yıllar içindeki değişim gösterilmiştir.

³⁶ İlgili döneme ait kuruş-akçe karşılıkları için bkz. Şevket Pamuk, "Kuruş", **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. XXVI, s. 458-459.

1.3.Çalışma Kapsamına Alınan Vakıflar

1191-1195 yılları arasında Eyüp'te faaliyet gösteren 36 vakıf çalışma kapsamına alınmıştır. Tablo 1'de çalışma konusu olan vakıfların isimleri, 137 numaralı muhasebe defterinde yer aldıkları varak numarası ve ilgili tarihleri, mütevellî isimleri ve konumlarına yer verilmiştir.

Tablo 1. Çalışma Kapsamına Alınan Vakıflar

Varak No. ve Muhasebe Tarihi		Vakıf Adı	Mütevelli	Yer Bilgisi
Varak No.	Muhasebe Tarihi			
32b-2	1191-1193	Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı	Mehmed Said Efendi	
37a-2	1194			
47a-2	1195			
14b-2	1191-1192	Andelib Hatun Vakfı	Fatıma Hatun	Arakiyyecibaşı Mahallesi
23a-1	1193			
39a-1	1194-1195			
9a-1	1191	Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı	Hafız Abdurrahman Efendi	Cezeri Kasımpaşa
17b-1	1192			
21b-2	1193			
38a-1	1194			
42b-2	1195			
17b-2	1191-1192	Asam Ahmed Çelebi Vakfı	Şeyh Es-Seyyid Abdulgani Efendi	Cami-i Kebir
42b-1	1193-1195			
1b-2	1191	Burhan Efendi Nam-ı Diğer Samma' Çeşme Vakfı	Mehmed Emin Efendi, Ahmed Ağa ve Mütevellî Hak Mehmed Emim Efendi (1195)	Kiremitçi Süleyman Mahallesi
16b-1	1192			
22a-1	1193			
33b-1	1194			
46a-1	1195			
5a-1	1191	Belgradi Musa Vakfı	İmam El Hac Mehmed Emin Efendi	Arakiyyecibaşı Mahallesi
15a-1	1192			
22b-2	1193			
39a-2	1194-1195			
50a-2	1191-1196	Cebecibaşı Mahallesinde Vaki Avarız Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı	Abdullah Ağa	Cebecibaşı Mahallesi
8a-2	1191	Diğer Fatıma Hatun Vakfı	Müezzın El Hac Hüseyin Halife	El Hac Hüsvrev Mahallesi
11a-1	1192			
28a-2	1193			
43b-2	1194-1195			
6a-2	1191	Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi	Mefhar'ul Eimme El-Hac Salih Efendi	
13a-2	1192			
33a-1	1193			
57a-2	1194-1197			
7b-3	1191	Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahib'ul Hayrın Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı	İmam Hafız Es-Seyyid Mehmed Emin Efendi	El Hac Hüsvrev Mahallesi
14a-1	1192			
26a-1	1193			
40a-3	1194-1195			
6b-2	1191	El Hac Şaban Mescid-i Şerif Vakfı	Hüseyin Efendi	Kasaba-i Hasköy
27b-1	1192			
25a-1	1193			
35b-1	1194			
42a-1	1195			
5b-1	1191	Evlice Baba Mescid-i Şerifi	Bostani Süleyman Ağa	
16a-3	1192			
30b-1	1193			
35a-2	1194			
43a-3	1195			

Tablo 1. Çalışma Kapsamına Alınan Vakıflar (Devam)

Varak No. ve Muhasebe Tarihi		Vakıf Adı	Mütevelli	Yer Bilgisi
Varak No.	Muhasebe Tarihi			
17a-1	1191-1192	Fırdevsi El Hac Ebu Bekir Efendi Nam Sahibu'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı	İmam Arif Abdullah Efendi	Ahmed Dede Mahallesi
34a-2	1193			
47a-1	1194-1195			
7b-1	1191	Halil Çelebi Vakfı	İmam Hafız Es-Seyyid Mehmed Emin Efendi	El Hac Hüsrev Mahallesi
13b-2	1192			
24b-1	1193			
40a-2	1194-1195			
10a-1	1191	Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı	Mefharü'l Eimme Abdullah Efendi	Karye-i Ali Bey
12a-2	1192			
23a-2	1193			
34a-1	1194			
52a-1	1195			
19b-1	1190-1192 (Şaban Zilkade 28 Aylık)	İmam Yahya Efendi ve Zevcesi Afife Hatun Vakfı	Hasan Efendi (fevt)/ İmam Süleyman Efendi	Servi Mahallesi
32a-2	1192-1193 (Zilhicce-Zilhicce/13 Aylık)			
90a-1	1194-1200			
9b-2	1191	İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı	Mefharü'l Eimme Abdullah Efendi	
27a-1	1192			
23b-1	1193			
33b-3	1194			
51b-3	1195-1196			
44b-2	1191-1195	Kabasakal Ali Ağa Çeşmesi	Es-Seyyid İbrahim Ağa	Turşucu Mahallesi/ Hasköy
6b-1	1191	Karakaş Mehmed Ağa Vakfı	Mefharü'l Eimme El Hac Salih Efendi	Arakiyyecibaşı Mahallesi
13a-1	1192			
33a-2	1193			
57b-1	1194-1197			
1b-1	1191	Kasapbaşı Piri Ağa Çeşmesi Vakfı	Mehmed Emin Efendi, Osman Beşe (1195)	Çavuş Kasım Mahallesi
16a-1	1192			
22a-2	1193			
33b-2	1194			
42a-2	1195			
6a-1	1191	Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi	Bi'l Meşruta Mütevelli Olan Naile Hatunun Zevci ve Tarafından Kaimmakamı Mütevelli Olan İmam Seyyid Mehmed Efendi	Kasaba-i Hasköy
12b-1	1192			
30a-1	1193			
40b-2	1194-1195			
7a-1	1191	Köprülü Damadı Mehmed Ağa Nam Sahibu'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı	Es-Seyyid Mehmed Emin Ağa	El Hac Hüsrev Mahallesi
14a-2	1192			
24a-1	1193			
41a-1	1194-1195			
7b-2	1191	Küçük Ali Ağa Vakfı	İmam Ömer Efendi	Musa Çavuş Mahallesi
10b-2	1192			
34b-1	1193			
35a-1	1194			
51a-2	1195			
2b-1	1191	Nazperver Hatun Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud	İmam Ahmed Efendi	
15a-2	1192			
20b-2	1193			
43a-2	1194-1195			

Tablo 1. Çalışma Kapsamına Alınan Vakıflar (Devam)

Varak No. ve Muhasebe Tarihi		Vakıf Adı	Mütevelli	Yer Bilgisi
Varak No.	Muhasebe Tarihi			
9b-1	1191	Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı	İmam Abdullah Efendi	
14a-3	1192			
31b-2	1193			
46b-2	1194-1196			
3b-1	1191	Otakçılar Karyesinde Mehmet Bey Mahallesinin Avarızına Mevkufe Nukud	El Hac Abdullah	Otakçılar Karyesi
14b-1	1192			
34b-2	1193-1194			
44a-2	1195			
15b-1	1191-1192	Otakçıbaşı Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe Nukud	Molla Mustafa	Otakçıbaşı Mahallesi
28b-1	1193			
59a-2	1194-1197			
8a-1	1191			
10b-3	1192	Sarayı Fatıma Hatun Vakfı	Müezzın El Hac Hüseyin Halife	El Hac Hüsrev Mahallesi
28a-1	1193			
43b-1	1194-1195			
4b-1	1191			
11a-2	1192	Silahi Mehmed Bey Vakfı	Mefhar'ul Meşâyihi-i Kirâm Osman Efendi	
20b-3	1193			
71a-1	1194-1199			
2a-2	1191			
19a-1	1192	Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Akar Vakfı	Abdullah Efendi ve Mütevelli Hak Süleyman Ağa (1191) Süleyman Ağa (1192-1195)	Makrihorya Karyesi
31a-3	1193			
54b-1	1194-1197			
8a-3	1191			
16b-2	1192	Şaban Efendi Vakfı ve Defterdar Kara Süleyman Efendi Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud	İmam El Hac Mehmed Efendi 1191-1193/1195) Kaimmakam El Hac Mehmed Efendi (1194)	
30b-2	1193			
40a-1	1194-1195			
15a-3	1189-1192			
31a-1	1193	Şerbetçi Mustafa Çelebi Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Mekteb-i Şerifi Vakfı	Hafız El Hac Hüseyin Efendi	Cami-i Kebir
46b-3	1194-1195			
3b-2	1191 (Revvel-Zilhicce/10 aylık)	Taşçı El Hac Seyyidi Vakfı	Es-Seyyid Mustafa Ağa	
27b-2	1192			
44a-1	1193-1195			
10a-2	1191	Türşucu Hüseyin Cami-i Şerifi	Mehmed Reşad Efendi	Kasaba-i Hasköy
16b-3	1192			
32a-3	1193			
37b-1	1194			
40b-1	1195			
7a-2	1191	Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi	İmam Hafız Es-Seyyid Mehmed Emin Efendi	El Hac Hüsrev Mahallesi
13b-1	1192			
26b-1	1193			
41a-2	1194-1195			
2a-1	1191	Yakub Usta Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud	Abdullah Efendi ve Mütevelli Hak Süleyman Ağa (1191) Süleyman Ağa (1192-1195)	Makrihorya Karyesi
18b-2	1192			
31b-1	1193			
54a-2	1194-1197			

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi, 137.

İncelenen vakıflardan “Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Belgradi Musa Vakfı”, “Cebecibaşı Mahallesinde Vaki Avarız Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”, “Diğer Fatıma Hatun Vakfı”, “Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi”, “Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”, “Evlice Baba Mescid-i Şerifi”, “Firdevsi El Hac Ebu Bekir Efendi Nam Sahibu'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı”, “Halil Çelebi Vakfı”, “Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”, “İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Köprülü Damadı Mehmed Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı”, “Nazperver Hatun Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud”, “Otakçıbaşı Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe Nukud”, “Otakçılar Karyesinde Mehmet Bey Mahallesinin Avarızına Mevkufe Nukud”, “Sarayî Fatıma Hatun Vakfı”, “Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Akar Vakfı”, “Şaban Efendi Vakfı ve Defterdar Kara Süleyman Efendi Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud”, “Taşçı El Hac Seyyidi Vakfı”, “Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi”, “Yakub Usta Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud” olmak üzere 22 vakıf hem para vakfı hem de normal vakıf olarak faaliyet göstermektedir. Bu vakıfların 13’ü cami ve mescid vakfı iken 4’ü çeşme vakfı, 3’ü ise avarız vakfıdır. “Belgradi Musa Vakfı”, “Sarayî Fatıma Hatun Vakfı” vakıflarının cami ya da mescid için vakfedildiği kayıtlarda cami görevlilerine yer verilmesinden anlaşılmıştır. Aynı şekilde Diğer Fatıma Hatun Vakfı’nın, “*vazife-i musluk*”³⁷ olarak, kayıtlarında musluk görevlisine yer vermiş olması çeşme vakfı olduğunu düşündürmüştür. Geriye kalan “Halil Çelebi Vakfı” ve “Taşçı El Hac Seyyidi Vakfı” vakıflarının ne için vakfedildiği bilinmemekle birlikte muhasebe belgelerinin el-vezaif bölümlerinde yer verilen vakıf görevlilerinin kıraat görevlilerinden oluşması Kur’an-ı Kerim kıraati için vakfedildiği kanaatini oluşturmaktadır.

“Andelib Hatun Vakfı”, “Asam Ahmed Çelebi Vakfı”, “Burhan Efendi Nam-ı Diğer Samma? Çeşme Vakfı”, “El Hac Şaban Mescid-i Şerifi Vakfı”, “İmam Yahya Efendi ve Zevcesi Afife Hatun Vakfı”, “Kabasakal Ali Ağa Çeşmesi”, “Karakaş

³⁷ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 8b-2, 11b-1, 28b-2, 44a-2.

Mehmed Ağa Vakfı”, “Kasapbaşı Piri Ağa Çeşmesi Vakfı”, “Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi”, “Küçük Ali Ağa Vakfı”, “Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı”, “Silahi Mehmed Bey Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Şerbetçi Mustafa Çelebi Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Mekteb-i Şerifi Vakfı”, “Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi” olmak üzere 14 vakfın para vakfı özelliği bulunmamakla birlikte normal vakıf statüsünde faaliyet göstermektedir. 8’i cami ve mescid vakfı, 1’i mektep vakfı, 3’ü çeşme vakfidir. “Andelib Hatun Vakfı”, “Karakaş Mehmed Ağa Vakfı”, “Küçük Ali Ağa Vakfı”na ait muhasebe belgelerinde cami görevlilerine yer verildiği için cami ve mescid vakfı olduğu düşünülmüştür. “Asam Ahmed Çelebi Vakfı”, “İmam Yahya Efendi ve Zevcesi Afife Hatun Vakfı” hakkında bir malumat edinilememiştir.

“Andelib Hatun Vakfı”, “Diğer Fatıma Hatun Vakfı”, “Firdevsi El Hac Ebu Bekir Efendi Nam Sahibu'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı”, “Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi”, “Küçük Ali Ağa Vakfı”, “Sarayî Fatıma Hatun Vakfı”, “Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi” olmak üzere 7 vakfın kayıtlarında müteveli için “*ber-vech-i meşruta*” ya da “*ba meşruta*” ifadeleri şerh olarak düşülmüştür. Söz konusu vakıfların kurucuları, ilgili kişilerin müteveli olarak görevlendirilmesini şart koşturmuştur.

İncelenen belgelerde, “kaimmakam” mütevellilere de rastlanmıştır. Atanan “kaimmakamlar”, müteveliye ait işleri geçici olarak üstlenmektedir.³⁸ “Şaban Efendi Vakfı ve Defterdar Kara Süleyman Efendi Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud”u 1194 yılında “kaimmakam” müteveli tarafından yönetilmiştir. Diğer bir örnek ise “Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi” vakfidir. Vakfın kurucusu tarafından müteveli olması şart koşulan Naile Hatun, kocası Mehmed Emin Efendi’yi “kaimmakam” müteveli olarak atamıştır. Böylece ilgili 5 yıl boyunca müteveli olma görevini kocası Mehmed Emin Efendi’ye devretmiştir.

³⁸ Süleyman Kaya, Muhammed Emin Durmuş, “Muhasebe Kayıtları Işığında Mektep Gelir-Giderleri: 18. Yüzyıl Sonları Üsküdar Örneği”, **Vakıflar Dergisi (80.yıl Özel Sayısı)**, Ankara, 2019, ss.171.

İKİNCİ BÖLÜM

VAKIFLARIN GELİRLERİ

Çalışma kapsamına alınan 36 vakfın elde ettiği gelirler çalışmamızın ikinci bölüm konusunu oluşturmaktadır. Vakıf gelirleri; icare gelirleri, murabaha gelirleri ve diğer gelirler olmak üzere üç başlık altında incelenecektir.

İcare lafız olarak “kira, irat, gelir” anlamına gelmektedir.³⁹ İcare işlemleri icare-i vahide, muaccele ve müeccele ile mukataadan oluşmaktadır. İcare-i vahide, “vakıf akarların kısa süreli ve bir defaya mahsus kiraya verilmesi”⁴⁰; muaccele ve müeccele ise, “biri peşin, diğeri veresiye olmak üzere vakıf akarlarda uygulanan çift kira bedelli uzun süreli kira akdi”⁴¹ anlamına gelmektedir.

Vakıfların icareteyn yani muaccele ve müeccele icare işlemlerine başvurmadaki amaç, vakıf mülklerini atıl durumdan kurtarmaktır. Tamiri gereken vakıf mülkleri için gerekli maddi olanaklara sahip olunmaması durumunda, söz konusu mülkler, tamir edilmeleri şartı ile kiraya verilir; müteveli tarafından alınan muaccele geliri ile vakıf mülkü tamir edilir ve söz konusu kiracıya her yıl sonunda ödenmesi gereken müeccele karşılığında uzun süreli olarak kiralanır.⁴² Mukataalı kira işleminde ise kiralanacak vakıf akarı için belli şartlar bulunmaktadır: Vakıf mülkünün tamir edilemez durumda olması, vakfın vakıf mülkünü tamir edecek bütçesinin bulunmaması ya da ücrete mukabil vakfı tamir edecek bir talibin bulunmaması bu şartlardan bazılarıdır.⁴³ Bu durumda zorunlu olarak vakıf arazisi mukataalı olarak kiralanır. Mukataa ile icareteyn arasındaki temel fark ise mukataa durumunda yalnızca arsa vakfa aittir, kiracının diktiği ev ya da ağaç gibi yapılar kiracındır; icareteyn de ise arsa ve üzerindeki yapılar vakfın tasarrufundadır, kiracıya ait değildir.⁴⁴

Şekil 1’de vakıf gelirlerinin tüm gelirler içerisindeki dağılımına yer verilmiştir.

³⁹ Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Ankara, Aydın Kitabevi, 2017, s. 468.

⁴⁰ Ahmet Akgündüz, “İcare-i Vahide”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. XXI, ss.388-389.

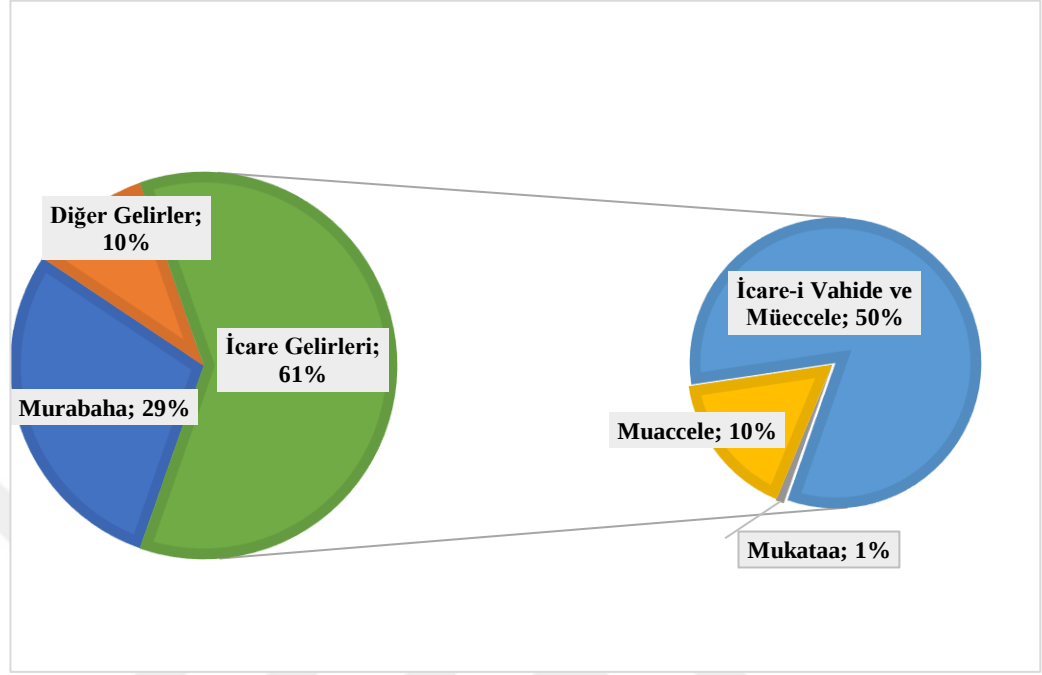
⁴¹ Ahmet Akgündüz, “İcareteyn”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.XXI, ss.389-391

⁴² Şakir Berki, “Türkiye’de İmparatorluk ve Cumhuriyet Devrinde Vakıf Çeşitleri”, **Vakıflar Dergisi**, C.9, Temel Basım, 2006, ss. 1-13

⁴³ Bülent Köprülü, “Evvelki Hukukumuzdaki Vakıf Nev’iyetleri ve İcareteynli Vakıflar”. **Journal of Istanbul University Law Faculty**, 2011, C.17 No.3-4, ss. 685-716.

⁴⁴ Berki, **a.g.e.**, s. 6-7.

Şekil 1. Gelir Türlerinin Gelirler İçindeki Dağılımı

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi, 137.

İncelenen 36 vakfın toplam geliri 1.576.630,75 akçedir. Söz konusu gelirin 971.662 akçesi icare, 448.878 akçesi murabaha geliridir. Diğer gelirler ise 156.090,75 akçeden oluşmaktadır. İcare gelirlerinin ise 776.103 akçesi icare-i vahide ve müeccele iken 156.194 akçesi muaccele gelirlerinden oluşmaktadır. Kalan 8.640 akçesi ise mukataa geliridir. Buna göre oransal olarak bakıldığında icare gelirlerinin tüm gelirlerin %61'ine tekabül ettiği görülürken murabaha gelirlerinin ise %29'luk bir orana sahip olduğu belirlenmiştir. Kalan %10'luk kısımda ise vakıf belgelerinde irad olarak gösterilen ancak diğer başlıklar altında incelenemeyen gelirler yer almaktadır.

2.1. İcare Gelirleri

1191-1195 yılları arasında faaliyet gösteren, çalışma kapsamına alınmış 36 vakfın 30'una ait muhasebe belgelerinde icare geliri olduğu tespit edilmiştir. Sadece icare geliri elde eden 14 vakıf varken hem murabaha hem icare gelirine sahip olan 16 vakıf bulunmaktadır.

Tablo 2'de icare geliri elde eden vakıflar ve gelir miktarı gösterilmiştir.

Tablo 2. İcare Geliri Elde Eden Vakıflar ve Gelirleri (Akçe)⁴⁵

Vakıf Adı	Yıllar				
	1191	1192	1193	1194	1195
Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı	510	510	510	510	510
Andelib Hatun Vakfı*	1.440	1.440	1.440	1.440	1.440
Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı	6.936	6.936	6.936	7.296	7.296
Asam Ahmed Çelebi Vakfı*	360	360	360	360	360
Burhan Efendi Nam-ı Diğer Samma Çeşmesi*	2.520	2.520	2.520	2.400	1.560
Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi	1.620	1.620	1.620	1.620	1.620
Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibu'l Hayrın Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı	990	990	990	990	990
El Hac Şaban Mescid-i Şerif Vakfı*	7.752	7.802	7.802	7.834	8.134
Evlice Baba Mescid-i Şerifi	5.105	7.296	5.536	5.826	6.046
Firdevsi El Hac Ebu Bekir Efendi Nam Sahibu'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı	2.880	2.880	2.880	2.880	2.880
Halil Çelebi Vakfı	240	240	240	240	240
Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı	2.340	2.340	2.340	2.340	2.340
İmam Yahya Efendi ve Zevcesi Afife Hatun Vakfı*	2.700	2.700	2.700	2.700	2.700
İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı	10.815	10.815	10.815	10.815	10.815
Kabasakal Ali Ağa Çeşmesi*	2.160	2.160	2.160	2.160	2.160
Karakaş Mehmed Ağa Vakfı*	900	900	900	900	900
Kasapbaşı Piri Ağa Çeşmesi Vakfı*	720	720	720	720	360

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi, 137.

⁴⁵ Sadece icare geliri elde eden vakıflar (*) işareti ile diğer vakıflardan ayrılmıştır.

Tablo 2. İcare Geliri Elde Eden Vakıflar ve Gelirleri (Akçe) (Devam)

Vakıf Adı	Yıllar				
	1191	1192	1193	1194	1195
Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi*	15.640	15.640	15.640	15.640	15.640
Köprülü Damadı Mehmed Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı	180	180	180	180	180
Küçük Ali Ağa Vakfı*	1.080	1.080	1.080	1.080	1.080
Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı*	9.313	9.073	9.313	9.313	9.313
Otakçıbaşı Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe Nukud	1.680	1.680	840	600	600
Silahi Mehmed Bey Vakfı*	20.760	20.820	20.820	20.760	20.760
Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Akar Vakfı	7.920	7.920	7.920	8.010	8.010
Şaban Efendi Vakfı ve Defterdar Kara Süleyman Efendi Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud	360	360	360	360	360
Şerbetçi Mustafa Çelebi Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Mekteb-i Şerifi Vakfı*	19.740	19.740	18.300	18.300	18.300
Taşçı El Hac Seyyidi Vakfı	3.300	3.624	3.624	3.624	3.624
Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi*	24.000	22.940	24.498	24.918	24.810
Ümmihan, Aişe, Rukiye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi	1.200	1.332	1.332	1.332	1.332
Yakub Usta Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud	0	180	180	180	180

İncelenen belgelerde isimleri geçen, “Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Andelib Hatun Vakfı”, “Asam Ahmed Çelebi Vakfı”, “Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi”, “Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”, “Firdevsi El Hac Ebu Bekir Efendi Nam Sahibu'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı”, “Halil Çelebi Vakfı”, “Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”, “İmam Yahya Efendi ve Zevcesi Afife Hatun Vakfı”, “İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Kabasakal Ali Ağa Çeşmesi”, “Karakaş Mehmed Ağa Vakfı”, “Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi”, “Köprülü Damadı Mehmed Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı”, “Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı”, “Silahi Mehmed Bey Vakfı”, “Şaban Efendi Vakfı ve Defterdar Kara Süleyman Efendi Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud” ve “Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi olmak üzere 18 vakfın elde ettikleri icare gelir miktarında yıllar içinde kayda değer bir değişiklik olmamıştır.

“Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı”, “El Hac Şaban Efendi Mescid-i Şerifi Vakfı” ve “Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Akar Vakfı”na ait kira miktarlarında yıllar içinde artış yaşanmıştır.

“Taşçı El Hac Seyyidi Vakfı”nın 1191 yılına ait muhasebe belgesinde elde edilen icare miktarı 10 aylık olarak işlenmiştir.⁴⁶ Dolayısıyla 1191 yılında 3.300 akçe olan kira bedeli, 1192-1195 yılları arasında 3.624 akçeye yükselmiştir. “Küçük Ali Ağa Vakfı”nın beş yıl içinde elde ettiği icare geliri değişmemiştir. Ayrıca söz konusu vakıf ile ilgili muhasebe belgeleri incelendiğinde 1193 ve 1194 yıllarının beraber toplu olarak işlendiği belirlenmiştir; ancak sonrasında bu belgenin iptal edilip 1194 yılının tek başına kaydedildiği görülmüştür. Bu işlemin neden böyle yapıldığı bilinmemekle birlikte basit bir unutkanlık hatası olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla her iki belgede yer alan kayıtlar, söz konusu tarihlerde meydana gelen gelir ve gideri belirlemek amacıyla, tarafımızdan kullanılmıştır.⁴⁷

“Ümmihan, Aişe, Rukiye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi” 1191 yılında 1.200 akçe kira alırken, 1192-1195 yılları arasında yıllık icare

⁴⁶ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 3b-1

⁴⁷ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 35a-1, 34b-1.

gelirini 1332 akçeye yükseltmiştir. Benzer şekilde “Yakub Usta Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud” vakfının 1191 yılına ait kirası bulunmamakla birlikte 1192-1195 yılları arasında 180 akçelik bir kira geliri elde etmiştir. Diğer taraftan “Kasapbaşı Piri Ağa Çeşmesi Vakfı” 1191-1194 yılları arasında elde ettiği kira bedeli değiştirmeden, 1195’te ise kira miktarında ciddi bir düşüş yaşanmıştır.

“Evlice Baba Mescid-i Şerifi” ve “Burhan Efendi Nam-ı Diğer Samma Çeşmesi” vakıflarına ait kira gelirlerinde yıllar içinde bir düşüş olduğu göze çarpmaktadır. Bu durumun en büyük nedeni kiracılardan tahsil edilemeyen kira gelirleridir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde, “2.1.7. Tahsil Edilemeyen Kira Gelirleri” başlığı altında detaylı bilgi verilecektir.

“Otakçıbaşı Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe Nukud” ve “Şerbetçi Mustafa Çelebi Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Mekteb-i Şerifi Vakfı”na ait icare gelirlerinde yıllar içinde bir azalma olduğu görülmektedir.

2.1.1 Kiracıların Cinsiyetlerine Göre İcare Gelirleri

İcare geliri elde eden vakıfların kiracı profillerini analiz edebilmek için kiracılar cinsiyetlerine göre incelenmişlerdir. İncelenen 30 vakfın belirlenebilen 1.458 kira işleminden elde ettiği toplam gelir 585.894 akçedir. Ancak “Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”, “Şerbetçi Mustafa Çelebi Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Mekteb-i Şerifi Vakfı”, “Otakçıbaşı Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe Nukud”, “Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Akar Vakfı”, “Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi” ve “Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi” olmak üzere 6 vakfa ait toplam 36 icare işleminde kiracıların cinsiyetleri tespit edilememiştir. Bu işlemlerden elde edilen kira miktarı ise 121.176 akçedir.

Tablo 3’te kiracıların cinsiyetlerine göre tahsil edilen gelirlere yer verilmiştir.

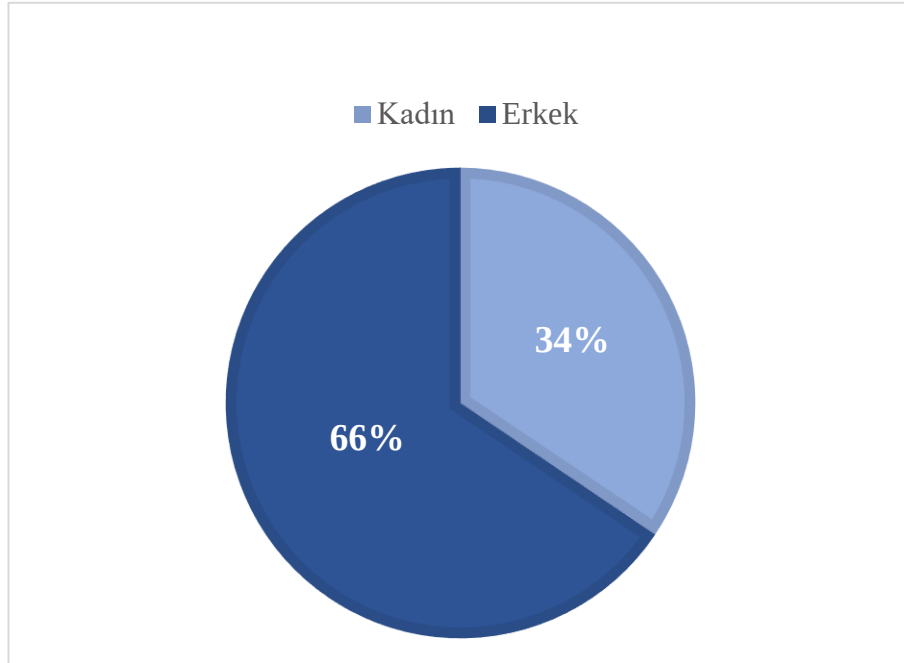
Tablo 3. Kiracıların Cinsiyetlerine Göre Tahsil Edilen Gelirler (Akçe)

Cinsiyet	Kişi Sayısı	İşlem Sayısı	Elde Edilen Toplam Kira Miktarı (Akçe)	Bir İşlemden Elde Edilen Ortalama Kira Geliri (Akçe)
Erkek	220	742	304.716	410,67
Kadın	199	680	160.002	235,30

Kaynak: Ek 5'ten yararlanılmıştır.

Muhasebe belgelerinde yer alan kiracılar, isimlerinin geçtiği icare işlemlerine göre tablo haline getirilmiştir. Belgelerde 220'si erkek 199'u kadın olan toplam 419 kiracı için, 742'si erkeklerden 680'i kadınlardan olmak üzere, 1.422 icare işleminde kayıt tutulmuştur. Kiracı cinsiyetlerinin tespit edilemediği 36 işlem tabloya dahil edilmemiştir. Elde edilen 464.718 akçelik kira ücretinin 160.002 akçesi kadınlardan tahsil edilmişken, 304.716 akçelik kira ücreti ise erkeklerden alınmıştır. Şekil 2'de kiracı cinsiyetine göre elde edilen kira miktarı oranlarına yer verilmiştir.

Şekil 2. Kiracı Cinsiyetlerine Göre Elde Edilen Kira Miktarı Oranı

Kaynak: Tablo 3'ten yararlanılmıştır.

2.1.2. Kiracıların Mesleklerine Göre İcare Gelirleri

“Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Andelib Hatun Vakfı”, “Yakup Usta Cami-i Şerifi Vakfı”, “Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi”, “Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”, “Şerbetçi Mustafa Çelebi Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Mekteb-i Şerifi Vakfı”, “Taşçı El Hac Seyyidi Vakfı”, “Kabasakal Ali Ağa Çeşmesi”, “İmam Yahya ve Zevcesi Afife Hatun Vakfı”, “Firdevsi El Hac Ebu Bekir Efendi Nam Sahibu'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı”, “Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi”, “İslambey Mescid-i Şerif-i Vakfı”, “Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi”, “Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı”, “Evlice Baba Mescid-i Şerifi”, “Silahi Mehmed Bey Vakfı”, “Burhan Efendi Nam-ı Diğer Samma Çeşme”, “El Hac Şaban Efendi Mescid-i Şerifi” olmak üzere 18 vakfa ait 177 icare işleminde kiracıların mesleklerine ulaşılmıştır.

Belgeler analiz edildiğinde en sık karşılaşılan meslek türünün 17 işlemde adı geçen berberlik olduğu tespit edilmiştir. Ardından sırasıyla kadı, kayıkçı ve manav gelmektedir. En yüksek kirayı ödeyen kiracı ise mehterbaşıdır. Bunun yanında bakkal, kahveci, manav, kadı gibi meslek gruplarının da yüksek kiralara ödediği belirlenmiştir.

Belirlenen 36 meslek ile uygulanan işlem sayısı ve elde edilen ortalama tutar Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4. Mesleklere Göre Tahsil Edilen Kira Gelirleri (Akçe)

Meslek	Kişi Sayısı	İşlem Sayısı	Toplam Kira (Akçe)	İşlem Sayısına Göre Tahsil Edilen Ortalama Gelir (Akçe)
Alemdar	1	5	984	196,80
Attar	1	4	1.890	472,50
Bakkal	1	3	18.000	6.000,00
Bardakçı	1	1	240	240,00
Berber	5	17	5.490	322,94
Bostanî	2	7	2.040	291,43
Börekçi	1	5	1.200	240,00
Çavuş	1	5	1.500	300,00
Çorbacı	1	3	1.440	480,00
Çömlekçi	1	3	540	180,00
Debbağ	2	8	1.776	222,00
Doğramacı	1	2	264	132,00
Hallaç	1	3	1.080	360,00
Haseki	2	9	2.340	260,00
Hekim	1	3	1.620	540,00
Helvacı	2	6	3.780	630,00
İmam	1	3	540	180,00
Kadı	2	13	11.496	884,31
Kahveci	2	6	5.940	990,00
Kasab	3	7	2.538	362,57
Kayıkçı	4	12	2.388	199,00
Kebapçı	1	3	630	210,00
Kolancı	2	4	750	187,50
Kömürcü	1	5	900	180,00
Kutucu	1	1	1.440	1.440,00
Kürkçü	2	5	684	136,80
Manav	3	10	8.280	828,00
Mehterbaşı	1	3	20.880	6.960,00
Saka	1	5	450	90,00
Su yolcu	2	2	225	112,50
Taşçı	1	2	1.608	804,00
Tubcu	1	5	900	180,00
Usta	1	4	720	180,00
Ütücü	1	3	6.480	2.160,00

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi, 137.

2.1.3. Kiracıların Dini İnanışlarına Göre İcare Gelirleri

İcare başlığı altında incelenen 30 vakfın 27'sinde kiracıların dini inanışlarına rastlanmıştır. Buna göre 27 vakfa ait belirlenebilen 1.215 icare işleminde yer alan kiracıların dini inanışları, kiracıların isimlerine ya da isimlerinin yanında ayrıca belirtilen inançlarına göre belirlenmiştir. “Nasrani”, “Zimmi”, “Yahudi” ifadeleriyle farklı din mensupları birbirlerinden ayrılmıştır.

“Andelib Hatun Vakfı”, “Şerbetçi Mustafa Çelebi Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Mekteb-i Şerifi Vakfı”, “Otakçıbaşı Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe Nukud”, “Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Akar Vakfı”, “Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi” olmak üzere 5 vakfın toplam 35 icare işleminde kiracıların dini inanışları tespit edilememiştir. Kiracıların dini inanışları ile tahsil edilen icare gelirinin oranlarına Tablo 5'te yer verilmiştir.

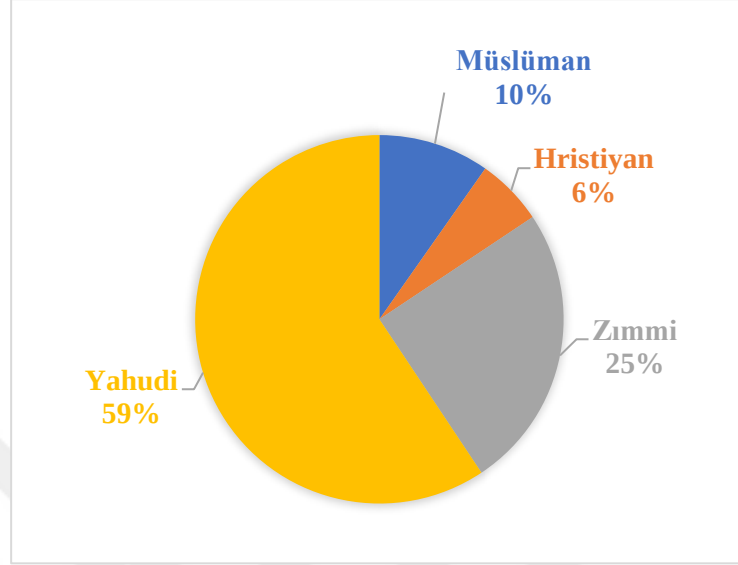
Tablo 5. Dini İnançlarına Göre Kiracılar ve Tahsil Edilen Kira Miktarı (Akçe)

Dini İnanç	Kişi Sayısı	İşlem Sayısı	Elde Edilen Toplam Kira Geliri (Akçe)	Bir İşlemden Elde Edilen Ortalama Kira Geliri (Akçe)
Müslüman	400	1.154	393.456	341
Hristiyan	7	15	3.096	206
Zimmi	9	22	19.240	875
Yahudi	10	24	49.826	2.076

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi, 137.

Belgelerde yer alan 1.215 icare işleminde yer alan 426 kiracıdan elde edilen toplam kira miktarı 465.618 akçedir. Bu miktarın 393.456 akçesi Müslümanlardan, 72.162 akçesi ise gayrimüslimlerden elde edilmiştir. Müslümanların sayıca ağırlıkta olması söz konusu tutarın yüksek gelmesine neden olsa da bireysel olarak bakıldığında, incelenen din mensuplarına oranla, Yahudi kiracıların daha yüksek kiralar ödediği tespit edilmiştir.

Şekil 3. Elde Edilen Ortalama Kira Oranının Dini İnanışlara Göre Dağılımı

Kaynak: Tablo 5'ten yararlanıldı.

2.1.4. Kiraya Verilen Gayrimenkuller ve Kira Miktarları

İcare geliri elde eden 30 vakfa ait 1.265 kira işleminde 351 adet gayrimenkul türüne yer verilmiştir. Söz konusu işlemlerden elde edilen toplam gelir 585.518 akçedir.

Vakıfların kiraya verdikleri gayrimenkul türleri, sayıları, işlem sayısı ve bir işlemten elde edilen ortalama gelirine Tablo 6'ya yer verilmiştir.

Tablo 6. Vakıfların Kiraya Verdikleri Gayrimenkullerin İcare Gelirleri (Akçe)

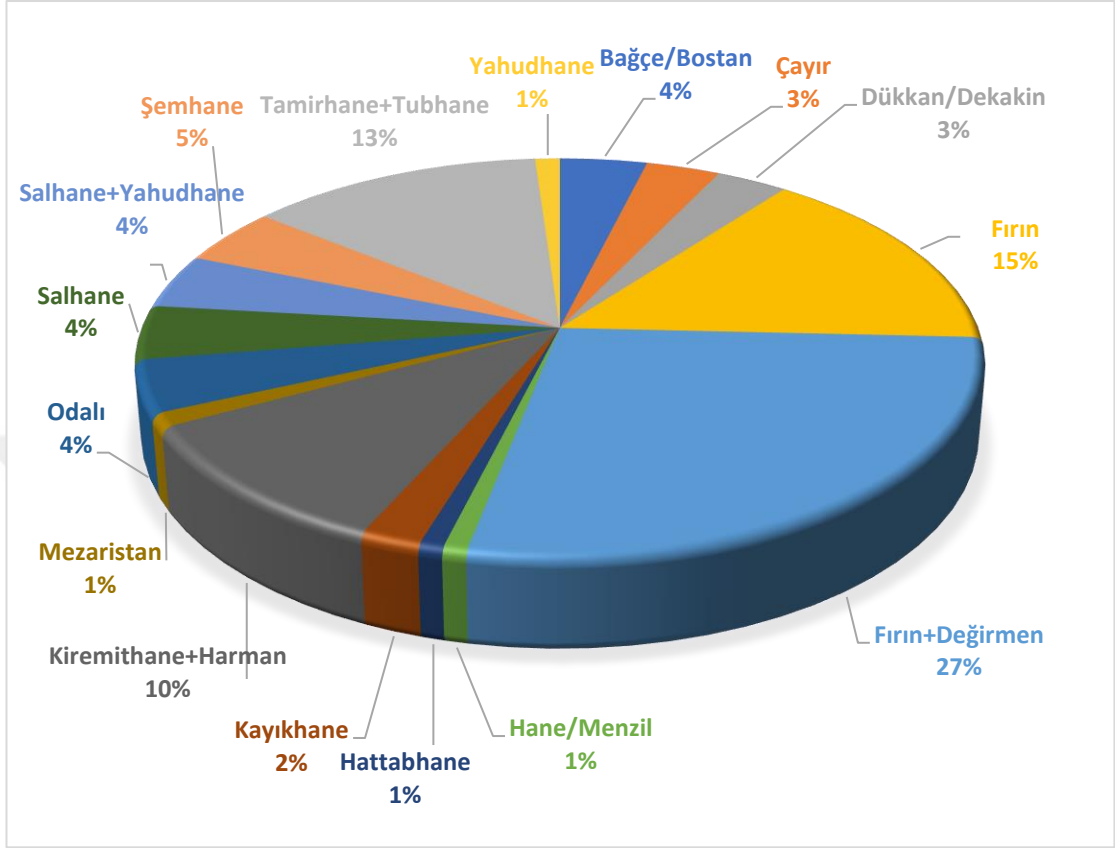
Gayrimenkul Türleri	Sayı	İşlem Sayısı	Toplam Elde Edilen Kira Miktarı (Akçe)	Bir İşlemden Elde Edilen Ortalama Kira Miktarı (Akçe)
Bahçe/Bostan	14	42	53.445	1.272,50
Çayır	1	5	5.400	1.080,00
Dükkan/Dekakin	19	51	53.070	1.040,59
Fırın	2	8	40.680	5.085,00
Fırın + Değirmen	1	5	45.000	9.000,00
Hane/Menzil	298	1.101	294.633	267,60
Hattabhane	1	2	540	270,00
Kayıkhane	3	7	4.700	671,43
Kiremithane + Harman	2	10	34.260	3.426,00
Mezaristan	1	1	360	360,00
Odalı	2	7	9.740	1.391,43
Salhane	1	3	4.320	1.440,00
Salhane + Yahudhane	1	3	4.320	1.440,00
Şemhane	2	7	10.570	1.510,00
Tamirhane + Tubhane	1	5	21.600	4.320,00
Yahudhane	2	8	2.880	360,00

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi, 137.

1.101 kira işleminde ismi geçen hane ve menzil en çok kiraya verilen gayrimenkul türü olarak belirlenmiştir. En çok kira elde edilen gayrimenkul ise kirası 9.000 akçe olan fırın ve değirmendir.

Kiraya verilen gayrimenkul türlerinden elde edilen kira tutarlarının dağılımına Şekil 4'te yer verilmiştir

Şekil 4. Gayrimenkul Türlerine Göre Elde Edilen İcare Oranları

Kaynak: Tablo 6'dan yararlanılmıştır.

Gayrimenkullerin içinde en yüksek kirayı getiren tür, tüm kiralardan %27'sine sahip olan fırın ve değirmendir. Ardından sırasıyla fırın, kiremithane ve harman gelmektedir.

2.1.5. Muaccelle Gelirleri

İcare geliri elde eden 30 vakıftan 7'sinde muaccelle geliri tespit edilmiştir. Muaccelle geliri ile ilgili genel bilgilere "Vakıf Gelirleri" ana başlığı altında yer verildiği için bu başlık altında tekrara girilmeyecektir. Muaccelle geliri elde eden vakıflar, elde ettikleri muaccelle gelirleri ve yıllarına Tablo 7'de yer verilmiştir.

Tablo 7. Muaccele Gelirleri (Akçe)

Vakıflar	Yıllar				
	1191	1192	1193	1194	1195
Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı			7.200		9.600
Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe-i Nukud ve Musakkafatı		4.320	1.200	1.560	
Kabasakal Ali Ağa Çeşmesi	6.000				
Küçük Ali Ağa Vakfı			6.000		
Silahi Mehmed Bey Vakfı			35.674	37.200	
Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi	6.000			37.560	
Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi			1.200		

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi, 137.

“Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı” 1193 yılında 7.200 akçe, 1195 yılında ise Mehmed Beşe’den 9.600 akçe⁴⁸; “Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı” 1192 yılında vakfa ait menzil için Ahmed Efendi’den 4.320 akçe, 1193 yılında Mehmed Efendi’den 1.200 akçe, 1194 yılında yine aynı kişiden 1.560 akçe⁴⁹; “Kabasakal Ali Ağa Çeşmesi” 1191 yılında Zeyneb Hatun’dan mahlul kalan yarım hisseli (nısf) hane için 6.000

⁴⁸ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 21b-2, 42b-2.

⁴⁹ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 14a-1, 26a-1, 40a-3

akçe⁵⁰; “Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi” 1193 yılında Rabia Hatun’dan 1.200 akçe gelir elde edilmiştir.⁵¹

“Silahi Mehmed Bey Vakfı” 1193 yılında mütevellinin elindeki muaccel miktarı olan 35.674 akçelik gelir ile birlikte söz konusu vakfa ait olan 1194-1199 yıllarına ait muhasebe belgesinde geçen muaccel gelirleri; mahlul kalan bostandan 31.200 akçe, mahlul kalan nısf hanelerden sırasıyla 2.400 akçe ve 3.600 akçe olmak üzere 37.200 akçedir.⁵² “Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi” 1191 yılında mahlul olarak kalmış haneden 6.000 akçe, 1194 yılında 2.680 akçe, mahlul olarak kalmış haneden 36.000 akçe, Osman Ağa’nın arsasından 960 akçe, Seyyid Veliddin’in arsasından 600 akçe gelir elde etmiştir.⁵³ “Küçük Ali Ağa Vakfı” ise vakfa ait menzil için 1194 yılında Hatice Hatun’dan 6.000 akçe almıştır. 1195-1196 yıllarının beraber kaydedildiği muhasebe belgesinde de söz konusu vakfın 2.400 akçe muaccel geliri aldığı belirtilmiştir.⁵⁴

“Evlice Baba Mescid-i Şerifi” Fatıma Hatun’dan mahlul kalan 46 kuruş (5.520 akçe) muaccel miktarını mal-i vakfına yani sermayesine dahil etmiştir. Aynı şekilde 1195 yılında mahlul kalan 1.200 akçelik geliri de sermayesine ekleyerek nakit sermayesini 12.740 akçeye çıkarmıştır.⁵⁵

“Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi”nin arsaları ile “Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi” ve “Küçük Ali Ağa Vakfı”nın 1194 yılında elde ettiği muaccele geliri hariç diğerleri mahlul olarak kaydedilmiştir.

⁵⁰ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 44b-2

⁵¹ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 26b-1.

⁵² Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 20b-3, 71a-1.

⁵³ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 37b-1.

⁵⁴ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 35a-1, 51a-2

⁵⁵ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 5b-1, 43a-3.

2.1.6. Mukataa Gelirleri

İcare gelirine sahip olan 30 vakfın 5’inde mukataa geliri olduğu tespit edilmiştir. Vakıfların isimleri ve aldığı mukataa gelir miktarları yıllara göre Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8. Vakıfların Mukataa Gelirleri (Akçe)

Vakıflar	Yıllar				
	1191	1192	1193	1194	1195
Burhan Efendi Nam-ı Diğer Samma Çeşme Vakfı	120	384	480	480	480
El Hac Şaban Efendi Mescid-i Şerif-i Vakfı	752	32	32		
Köprülü Damadı Mehmed Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı		60	60	60	60
Nişancıbaşı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı		240			
Silahi Mehmed Bey Vakfı	1.080	1.080	1.080	1.080	1.080

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi, 137.

İncelenen belgelerin gelir bölümlerinde “Burhan Efendi Nam-ı Diğer Samma Çeşme Vakfı”na ait 1191 yılında bir adet, 1192-1195 yılları arasında ikişer adet “*mukataa-ı mecra-yı rah-ı ab*”⁵⁶ gelirine yer verilmiştir. “*Rah-ı ab*” su yolu anlamına gelmektedir. Dolayısıyla adı geçen vakıf su yolları için, 1191-1195 yılları arasında, Mehmed Emin Efendi’den yıllık 120 akçe; diğer bir kişi olan Mehmed Efendi’den ise 1192’de 264 akçe, 1193-1195 yılları arasında yıllık 360 akçe gelir elde etmiştir.

“El Hac Şaban Efendi Mescid-i Şerif-i Vakfı”nın 1191-1193 yıllarına ait muhasebe belgelerinin irad bölümlerine, kişileri belli olmayan “*mukataa-ı*

⁵⁶ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 1b-2, 16b-1, 22a-1, 33b-1, 46a-1.

*yahudhane*⁵⁷ geliri işlenmiştir. Buna göre yahudhanelerden 1191 yılında 752 akçe, 1192-1193 yılları arasında ise yıllık 32 akçe kazanılmıştır.

“Köprülü Damadı Mehmed Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı”, 1192-1195 yılları arasında yıllık 60 akçe mukataa geliri elde etmektedir. Kişileri belli olmamakla birlikte çeşme vakfı olan vakfın kayıtlarına “*mukataa-i fevk-i hazne*”⁵⁸ den gelir elde ettiği işlenmiştir.

“Nişancıbaşı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı”na ait mukataa geliri kayıtlara “*mukataa-i mekteb ve çeşme*”⁵⁹ olarak işlenmiş olup vakıf 1192 yılında mektep ve çeşmelerinden 240 akçe gelir elde etmiştir. Ancak kişilerin kim olduğu bilinmemektedir.

“Silahi Mehmed Bey Vakfı”na ait kayıtların gelir bölümüne “*mukataa-i hane*”⁶⁰ olarak işlenen mukataa geliri, 1191-1195 yılları arasında yıllık 1.080 akçedir. Vakfa ait gayrimenkul olan hane Süleyman, Fatıma ve Nefiye isimli kişilerce kullanılmıştır.

2.1.7. Tahsil Edilemeyen Kira Gelirleri

İncelenen vakıflar arasında, “Burhan Efendi Nam-ı Diğer Samma Çeşme Vakfı”, “Evlice Baba Mescid-i Şerifi”, “İmam Yahya Efendi ve Zevcesi Afife Hatun Vakfı”, Kabasakal Ali Ağa Çeşmesi”, “Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi” olmak üzere 5 vakfa ait belgelerde tahsil edilemeyen kira gelirleri olduğu tespit edilmiştir.

Tahsil edilemeyen kira gelirleri, yılları ve bu gelirleri tahsil edemeyen vakıfların isimlerine Tablo 9’da yer verilmiştir.

⁵⁷ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 6b-2, 27b-1, 25a-1.

⁵⁸ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 14a-2, 24a-1, 41a-1.

⁵⁹ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 14a-3.

⁶⁰ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 4b-1, 11a-2, 20b-3, 71a-1.

Tablo 9. Yıllara Göre Tahsil Edilemeyen Alacak Tutarları (Akçe)

Vakıflar	Yıllar					
	1190	1191	1192	1193	1194	1195
Burhan Efendi Nam-ı Diğer Samma Çeşme Vakfı					120	960
Evlice Baba Mescid-i Şerifi	10.970	13.161	13.081	14.841	16.311	17.561
İmam Yahya Efendi ve Zevcesi Afife Hatun Vakfı	2.482	7.165	0			
Kabasakal Ali Ağa Çeşmesi	7.440	0				
Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi	12.000	8.280	9.838	9.838	0	

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi, 137.

1191 yılı öncesinden gelen tahsil edilemeyen icare gelirlerini gösterebilmek için, çalışma kapsamı dışında olan 1190 yılı tabloya dahil edilmiştir.

“Burhan Efendi Nam-ı Diğer Samma Çeşme Vakfı”nın 1194 yılında 120 akçe olan tahsil edilemeyen kira miktarı 1195’te 840 akçe daha artarak 960 akçeye yükselmiştir. 1194 yılına ait belgeye işlenen “*bakaya-i mukataa-i mecra-yı rah-ı ab Mehmed Emin Efendi*” ifadesiyle Mehmet Emin Efendi’nin 1194 yılına ait mukataa gelirini ödemediği belirlenmiştir.⁶¹

“Evlice Baba Mescid-i Şerifi”nin tahsil edilemeyen gelir miktarı yıldan yıla katlanarak yükselmiştir. 1191 yılında 13.161 akçe olan tahsil edilemeyen alacak, 1192 yılında 80 akçenin tahsil edilmesinin ardından 13.081 akçeye düşmüştür. Ancak sonraki yıllarda tahsil edilemeyen kiralar artışını sürdürmeye devam etmiştir.

“İmam Yahya Efendi ve Zevcesi Afife Hatun Vakfı”nın 1190-1192 yıllarına ait 23 aylık belgesinde yer alan “*müteveffâ-i mezbûrun bakayadan makbuzu*” kaydıyla ölen kişiden kalan 2.482 akçelik borç vakfa ödenmiş olsa da aynı belgeye “*bakaya-i*

⁶¹ Havass-ı Refia Mahkemesi 137, vr. 33b-1.

icare der-yed-i müstacirin” kaydıyla düşülen 7.165 akçelik tahsil edilemeyen kiranın tahsili, 1192-1193 yılları arasındaki 13 aylık dönemde gerçekleşmiştir.⁶²

“Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi” 1191 yılından önce süregelen alacağı olan 12.000 akçenin 3.720 akçesini “*mahsul-ü icare bakaya-ı ... Osman Ağa*” ifadesinden anlaşılacağı üzere 1191 yılında Osman Ağa’dan tahsil etmiştir.⁶³ Geriye kalan 8.280 akçeye 1192 yılında 1.558 akçe daha eklenerek tahsil edilemeyen alacak miktarı 9.838 akçeye yükselmiştir. Söz konusu borcun tamamı 1194 yılında vakfa ödenmiştir.

Yukarıda adı geçen vakıfların alacaklarının tahsil edilme yüzdeleri, 5 yıllık tahakkuk eden kira miktarı ve tahsil edilen ve edilemeyen kira gelirleri Tablo 10’da gösterilmiştir.

Tablo 10. Tahakkuk Eden Kiraların Tahsil Edilme Yüzdeleri

Vakıf Adı	Tahakkuk Eden Kira Geliri (Akçe)	Tahsil Edilen Kira Geliri (Akçe)	Tahsil Edilemeyen Kira Geliri (Akçe)	Tahsil Oranı (%)
Burhan Efendi Nam-ı Diğer Samma Çeşme Vakfı	14.544	13.464	1.080	92,57
Evlice Baba Mescid-i Şerifi	47.450	29.889	17.561	62,99
İmam Yahya Efendi ve Zevcesi Afife Hatun Vakfı	23.147	23.147	0	100
Kabasakal Ali Ağa Çeşmesi	18.240	18.240	0	100
Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi	84.996	84.996	0	100

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi, 137.

“İmam Yahya Efendi ve Zevcesi Afife Hatun Vakfı”, “Kabasakal Ali Ağa Çeşmesi” ve “Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi” alacaklarının tamamını, “Burhan Efendi Nam-ı Diğer Samma Çeşme Vakfı” %92’sini, “Evlice Baba Mescid-i Şerifi” ise

⁶² Havass-ı Refia Mahkemesi 137, vr. 19b-1, 32a-2

⁶³ Havass-ı Refia Mahkemesi 137, vr. 10a-2

%63'ünü tahsil edebilmiştir. Geriye kalan icare borçlarının akıbeti ise bilinmemektedir.

2.1. Murabaha Gelirleri

Çalışma kapsamına alınan 36 vakfın 22'sine ait muhasebe belgelerinde murabaha geliri olduğu belirlenmiştir. Bu vakıflardan 6'sının irad bölümünde sadece murabaha geliri varken 16'sında ise hem icare hem murabaha geliri bulunmaktadır.

Tablo 11'de murabaha geliri elde eden vakıflar; işlettikleri sermaye miktarı, ribh oranı (%) ve elde edilen murabaha geliri ile yıllara göre incelenmiştir.

Tablo 11. Vakıfların Murabaha Gelirleri (Akçe)⁶⁴

Vakıf Adı	İşletilen Nakit Sermaye (Akçe)					Ribh Oranı (%)					Elde Edilen Gelir (Akçe)				
	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195
Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı	12000	12000	12000	12000	12000	15	15	15	15	15	1800	1800	1800	1800	1800
Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı	9682	9682	9682	9682	9682	10	10	10	10	10	960	960	960	960	960
Belgradi Musa Vakfı*	21600	21600	21600	21600	21600	12,5	12,5	12,5	12,5	12,5	2670	2670	2670	2670	2670
Cebecibaşı Mahallesinde Vaki Avarız Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı*	15480	15480	15480	15480	15480	10	10	10	10	10	1548	1548	1548	1548	1548
Diğer Fatıma Hatun Vakfı*	7800	7800	7800	7800	7800	15	15	15	15	15	1170	1170	1170	1170	1170
Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi	22680	22680	22680	22680	22680	15	15	15	15	15	3400	3400	3400	3400	3400
Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı	34440	34440	34440	34440	34440	12	15	15	15	15	4050	5040	5040	5040	5040
Evlice Baba Mescid-i Şerifi	11520	11541	11541	11540	11060	4	7	5	7	5	440	840	600	840	600
Halil Çelebi Vakfı	40440	40440	40440	40440	40440	13	15	15	13	13	5400	5940	5940	5400	5400
Firdevsi El Hac Ebu Bekir Efendi Nam Sahibu'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı	28502	32384	34592	37290	39988	9	11	13	9	8	2700	3600	4500	3240	3240
Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı	13800	13800	13800	13800	13800	15	15	15	15	15	2070	2070	2070	2070	2070

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi, 137.

⁶⁴ Sadece murabaha gelirine sahip vakıflar (*) simgesiyle diğer vakıflardan ayrılmıştır.

Tablo 11. Vakıfların Murabaha Gelirleri (Akçe) (Devam)

Vakıf Adı	İşletilen Nakit Sermaye (Akçe)					Ribh Oranı (%)					Elde Edilen Gelir (Akçe)				
	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195
İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı	17900	17900	17900	17900	17900	11,5	11,5	11,5	11,5	11,5	2060	2060	2060	2060	2060
Köprülü Damadı Mehmed Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı	63119	64219	64219	64219	64219	12	12	12	7	7	7560	7560	7560	4660	4660
Nazperver Hatun Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud*	21660	21660	21660	21660	21660	12,5	12,5	12,5	12,5	12,5	2646	2646	2646	2646	2646
Otakçılar Karyesi Mehmed Bey Mahallesinde Vakı Avarız Vakfı*	19356	20736	22236	23586	24936	15	14	15	14	15	2880	3000	3330	3330	3734
Otakçıbaşı Mahallesinde Vakı Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe Nukud	48404	49624	49624	50066	50766	8	8	9	10	10	4080	4080	4620	4920	4920
Sarayî Fatıma Hatun Vakfı*	13740	13740	13740	13740	13740	15	15	15	15	15	2050	2050	2050	2050	2050
Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Akar Vakfı	165006	177924	127674	-	-	6	7	10	T.E.	T.E.	9780	12720	12720	11580	11580
Şaban Efendi Vakfı ve Defterdar Kara Süleyman Efendi Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud	7800	7800	7800	7800	7800	15	15	15	15	15	1170	1170	1170	1170	1170

Tablo 11. Vakıfların Murabaha Gelirleri (Akçe) (Devam)

Vakıf Adı	İşletilen Nakit Sermaye (Akçe)					Ribh Oranı (%)					Elde Edilen Gelir (Akçe)				
	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195
Taşçı El Hac Seyyidi Vakfı	29712	29712	30256	31196	32136	11	15	15	15	14	3300	4320	4536	4536	4536
Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi	72400	72400	72400	72400	72400	15	15	15	15	15	10800	10800	10800	10800	10800
Yakub Usta Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud	114282	119967	119967	119967	119967	14	13	13	7	7	16078	15300	15300	8544	8544
TOPLAM	791323	817529	771531	649286	654494	11	12	13	13	13	88612	94744	96490	84434	84598

Tabloda yer alan ribh oranları, ilgili yılda elde edilen murabaha gelirinin işletilen nakit sermayeye bölünmesiyle bulunmuştur. Diğer veriler ise 137 numaralı muhasebe defterinde yer alan vakıflara aittir.

“Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Belgradi Musa Vakfı”, “Cebecibaşı Mahallesinde Vaki Avarız Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”, “Diğer Fatıma Hatun Vakfı”, “Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi”, “Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”, “İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Nazperver Hatun Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud”, “Sarayî Fatıma Hatun Vakfı”, “Şaban Efendi Vakfı ve Defterdar Kara Süleyman Efendi Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud”, “Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi” olmak üzere 12 vakfa ait murabaha gelirinde yıllar içinde bir değişiklik olmamıştır.

“Taşçı El Hac Seyyidi Vakfı”na ait 1191 tarihli belgede murabaha geliri 10 ay üzerinden 3.300 akçe olarak kaydedilmiştir.⁶⁵ Dolayısıyla hesaplarda karışıklığa yol açmamak adına bir yıllık murabaha geliri 3.300 akçe olarak kabul edilmiştir. Sonuç olarak, yıllar içinde gelir düzeyinde bir değişiklik olmadığı gibi ortalama ribh oranının da %15 olduğu tespit edilmiştir.

“Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”nın 1191 yılına ait murabaha geliri 4.050 akçeyken 1192-1195 yılları arasında bu gelirin yıllık 5.040 akçeye çıkarıldığı belirlenmiştir. Bu durumun sebebi ise 1192 yılından itibaren artan maliyetleridir.

“Evlice Baba Mescid-i Şerifi”ne ait murabaha gelirleri, incelenen yıllar arasında dalgalı bir seyir izlemektedir. Şöyle ki, 1191 yılında 440 akçe olan murabaha geliri, 1192 yılında 840 akçeye çıkarılmıştır. Tahsil edilemeyen kiralara ve artan maliyetler murabahayı arttırmayı zorunlu kılmıştır. Dolayısıyla ribh oranı %5’ten %7’ye çıkarılmıştır. 1192 yılına ait kiraların tamamının alınmasının yanında tahsil edilmeyen kira gelirlerinden de 80 akçenin vakfa ödenmesiyle artan gelir ve bunun yanında maliyetlerdeki azalış, vakfın ribh oranını da aşağı çekmesine neden olmuştur. Böylece 1193 yılına ait murabaha geliri 600 akçeye düşmüştür. 1194 yılında maliyetteki artış ribh oranını arttırmayı zorunlu kılmış murabaha geliri de 840 akçeye yükseltilmiştir. 1195 yılında maliyette kayda değer bir değişim olmamıştır. Ancak vakfın mal-i vakfının 480 akçesiyle Aişe Hatun⁶⁶ ile ortak arsa alınması sonucu nakit sermayede oluşan azalma, murabaha gelirinin de 600 akçeye düşmesine sebep olmuştur.

“Fırdevsi El Hac Ebu Bekir Efendi Nam Sahibu'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı”nın 1191-1192 yıllarına ait muhasebe kaydında bulunan murabaha geliri 21 aylık olarak belgeye işlenmiştir.⁶⁷ İşleminde devamlılığı sağlamak amacıyla 1191 yılının 9 ay üzerinden hesaplanması gerekmiştir. Dolayısıyla 6.300 akçeye tekabül eden 21 aylık murabaha geliri 1191’de 2.700 akçe, 1192’de ise 3.600 akçe olarak hesaplanmıştır. Murabaha geliri mal-i vakıftaki artışlara bağlı olarak 1193 senesinde

⁶⁵ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 3b-2.

⁶⁶ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 43a-3.

⁶⁷ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 17a-1.

artarken, 1194-1195 yıllarında düşen maliyetler nedeniyle ribh oranı %13'ten %9'a çekilmiştir. Dolayısıyla daha düşük bir kar payı ile işletilen sermaye sebebi ile murabaha geliri azalmıştır.

“Köprülü Damadı Mehmed Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı” ait belgeler incelendiğinde 1191-1193 yılları arasında elde edilen murabaha gelirinde bir değişiklik olmadığı belirlenmiştir. Ancak 1194-1195 yıllarının toplu olarak kaydedildiği muhasebe belgesinde görülen maliyetlerdeki düşüklük, ribh oranının %12'den %7'ye çekilmesine neden olmuştur. Dolayısıyla ilgili tarihlerde vakfın elde ettiği murabaha geliri, önceki yıllara göre daha azdır.

“Otakçıbaşı Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe Nukud”a ait belgeler incelendiğinde 1191-1192 ve 1194-1197 yıllarının toplu olarak iki ayrı belgede kaydedildiği belirlenmiştir. Dolayısıyla 1191-1192 yılları arası için kaydedilen 8.160 akçe 2'ye bölünerek 4.080 akçe olarak iki ayrı yıl için belirlenmiştir. 1194-1197 yıllarına ait belgede kaydedilen 19.680 akçe ise 4'e bölünerek her bir yıl için 4.920 akçe olarak hesaplanmıştır. Sonuç olarak mal-i vakıftaki artışa bağlı olarak murabaha gelirlerinde de bir artış olduğu tespit edilmiştir. Aynı şekilde “Otakçılar Karyesi Mehmed Bey Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı” da mal-i vakıftaki artışa bağlı olarak murabaha gelirini arttırmıştır.

“Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Akar Vakfı” 1191-1193 yılları arasında işlettiği nakit sermayesinde artış ve azalışlar olsa da ribh oranında artış görülmektedir. Söz konusu vakfın 1194-1197 yıllarına ait muhasebe belgesi toplu olarak kaydedilmiştir. Belgeye göre 170.305 akçelik nakit sermaye kullanılmıştır. Ancak bu tutarın hangi yıllara ait olduğu, önceki yıllarda mal-i vakfının tamamını işletmediğinden bilinmemektedir. Dolayısıyla çalışma kapsamına alınan yıllar arasında olan 1194 ve 1195 yıllarına ait işletilen nakit sermaye tespit edilememiştir. Bu da ribh oranının da bilinmemesine yol açmıştır.

2.2.1. Vakıfların Uyguladıkları Ribh Oranları

Nakit sermayesini işleten vakıfların çalışma kapsamına alınan 5 yıllık süre zarfında uygulamış olduğu ortalama ribh oranlarına bakıldığında, %15'ten yukarı olmamakla birlikte %12, %10, %6 gibi oranlar uygulandığı tespit edilmiştir.

Tablo 12’de vakıfların ilgili yıllar içinde, işlettikleri nakit sermayeleri ve elde ettikleri murabaha gelirlerinin ortalamaları ile belirlenen ribh oranlarına yer verilmiştir.

Tablo 12. Vakıfların İşlettiği Sermaye, Uyguladıkları Ribh Oranı ve Elde Ettiği Gelirlerinin Ortalaması (Akçe)

Vakıf Adı	Ortalama İşletilen Nakit Sermaye (Akçe)	Ribh Oranı (%)	Ortalama Elde Edilen Gelir (Akçe)
Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı	12.000	15	1.800
Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı	9.682	10	960
Belgradi Musa Vakfı	21.600	12,5	2.670
Cebecibaşı Mahallesinde Vaki Avarız Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı	15.480	10	1.548
Diğer Fatıma Hatun Vakfı	7.800	15	1.170
Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi	22.680	15	3.400
Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı	34.440	14	4.842
Evlice Baba Mescid-i Şerifi	11.440,4	6	664
Firdevsi El Hac Ebu Bekir Efendi Nam Sahibu'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı	34.551,2	10	3.456
Halil Çelebi Vakfı	40.440	14	5.616
Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı	13.800	15	2.070
İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı	17.900	11,5	2.060
Köprülü Damadı Mehmed Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı	63.999	10	6.400

Kaynak: Tablo 11’den yararlanılmıştır.

Tablo 12. Vakıfların İşlettiği Sermaye, Uyguladıkları Ribh Oranı ve Elde Ettiği Gelirlerinin Ortalaması (Akçe) (Devam)

Vakıf Adı	Ortalama Kullandırılan Nakit Sermaye (Akçe)	Ortalama Ribh Oranı (%)	Ortalama Elde Edilen Gelir (Akçe)
Nazperver Hatun Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud	21.660	12,5	2.646
Otakçılar Karyesi Mehmed Bey Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı	22.170	15	3.254,8
Otakçıbaşı Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe Nukud	49.696,65	9	4.584
Sarayî Fatıma Hatun Vakfı	13.740	15	2.050
Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Akar Vakfı	156.868	7,5	11.676
Şaban Efendi Vakfı ve Defterdar Kara Süleyman Efendi Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud	7.800	15	1.170
Taşçı El Hac Seyyidi Vakfı	30.602,4	15	4.245,6
Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi	72.400	15	10.800
Yakub Usta Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud	118.830	11	12.753,2

Tablo incelendiğinde nakit sermayesini işleten 22 vakfın 9’unda %15 olan ribh oranı diğer 10 vakıfta %10-%14 aralığında bulunmaktadır. %15 ribh oranı uygulayan vakıflar toplam vakıfların %38’ini oluştururken %10 ribh oranına sahip olan vakıflar ise %19’lık bir orana sahiptir. Bu anlamda Ebu Suud Efendi’nin ribh oranını %15 ile sınırlandırdığı fetvasına uyulduğu görülmektedir.

“Otakçıbaşı Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe Nukud” vakfı %9, “Evlice Baba Mescid-i Şerifi” ise %6 ribh oranına sahiptir. Ancak “Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Akar Vakfı”nın 1194-1197 yılları

arasında işlettiği nakit sermayesi belirlenemediğinden 3 yıllık ortalaması alınmıştır. Böylece 1191-1193 yılları arasında ribh oranı %7,5'a tekabül etmektedir

Çalışma kapsamına alınan 22 para vakfının işlettiği toplam sermaye 3.684.162,25 akçeyken elde edilen toplam gelir ise 448.878 akçedir. Vakıfların uyguladığı ortalama ribh oranı ise %12,5 olarak tespit edilmiştir.

2.2.2. Eyüp Para Vakıfları

Baha Mücahid şahin'in "18. yy. şer'iyye Sicillerinde yer Alan 246 No'lu Muhasebe Defterine Göre Eyüp Vakıfları (1769-1773)" ve Ahmet Sedat Akel'in "18. yy. şer'iyye Sicillerinde Yer Alan 346 No'lu Muhasebe Defterine Göre Eyüp Vakıfları (1219-1223)" isimli tezlerinde Eyüp'te faaliyet gösteren vakıflara ait muhasebe defterlerini çalışma konuları haline getirip incelemişlerdir. Farklı tarih aralıklarında incelenen bu tezler ile şu an incelenen 1191-1195 (1777-1781) tarihli tezde geçen ortak vakıfların isimleri, ortalama ribh oranları ve ortalama elde ettikleri murabaha gelirleri Tablo 13'te karşılaştırılmıştır.⁶⁸

⁶⁸ Baha Mücahid şahin, "18. yy. şer'iyye Sicillerinde yer Alan 246 No'lu Muhasebe Defterine Göre Eyüp Vakıfları (1769-1773)", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi SBE,2018, s.13-14; Ahmet Sedat Akel, "18. yy. şer'iyye Sicillerinde Yer Alan 346 No'lu Muhasebe Defterine Göre Eyüp Vakıfları (1219-1223)", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi SBE, 2019, s.33

Tablo 13. 1183-1187, 1191-1195, 1219-1223 Yılları Arasında Faaliyet Gösteren Vakıfların İsimleri, Ribh Oranları ve Elde Ettikleri Murabaha Geliri

Vakıflar	Nakit Sermaye (Akçe)			Ribh Oranı (%)			Elde Edilen Gelir (Akçe)		
	1183-1187	1191-1195	1219-1223	1183-1187	1191-1195	1219-1223	1183-1187	1191-1195	1219-1223
Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı	12.000	12.000	-	15	15	-	1.800	1.800	-
Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı	5.119,92	9.682	-	15	10	-	768	960	-
Belgradi Musa Vakfı	21.600	21.600	-	12,5	12,5	-	2.670	2.670	-
Diğer Fatıma Hatun Vakfı	7.800	7.800	-	15	15	-	1.170	1.170	-
Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi	19.080	22.680	-	15	15	-	2.850	3.400	-
Evlice Baba Mescid-i Şerifi	3.599,7	11.444,6	-	15	6	-	432	664	-
Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı	13.800	13.800	-	15	15	-	2.040	2.070	-
İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı	10.059,8	17.900	-	15	11,5	-	1.512	2.060	-
Nazpervver Hatun Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud	21.600	21.660	21.660	12,5	12,5	15	2.689,2	2.646	3.240
Otakçılar Karyesi Mehmed Bey Mahallesi Avarız Vakfı	10.800	22.170	-	15	15	-	1.620	3.254,8	-
Sarayî Fatıma Hatun Vakfı	13.740	13.740	20.940	15	15	8,8	2.050	2.050	1.860
Taşçı El Hac Seyyidi Vakfı	23.760	30.602,4	-	15	15	-	3564	4.245,6	-
Yakub Usta Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud	89.943,8	118.830	-	15	11	-	13.530	12.753,2	-

Kaynak: Şahin, a.g.e., s.13-14; Akel, a.g.e., s.33; Havass-ı Refia Mahkemesi, 137.

Çalışma kapsamına alınan vakıflar içinde her üç tezde de bulunan, ancak farklı zaman aralıklarında faaliyet gösteren vakıfların yıllar içindeki değişimini incelemek için Tablo 13 oluşturulmuştur. Buna göre belirlenen 14 vakıf içinde yalnızca “Sarayî Fatıma Hatun Vakfı” ve “Nazperver Hatun Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud”u ve “İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı” her üç 5 yıllık dönemde de çalışma kapsamına alınmıştır. Bu da yaklaşık 40 yıllık döneme tekabül etmektedir. Ancak “İslambey Mescid-i Şerifi”i ilk iki dönemde hem murabaha hem icare gelirine sahipken 1219-1223 döneminde yalnızca icare geliri elde etmiştir. Dolayısıyla nakit sermayesini işleterek murabaha geliri elde etmeye son verdiği söylenebilir.

40 yıllık dönemde faaliyet gösteren vakıflardan “Nazperver Hatun Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud”u 1183-1187 döneminden sonra sermayesini 60 akçe arttırmasına karşın ribh oranını değiştirmemiştir. 1219-1223 senesinde ise ribh oranını %12,5’tan %15’e yükselterek elde ettiği murabaha gelirini 3.240 akçeye çıkarmıştır. 1191-1195 döneminde 2.646 akçe⁶⁹ olan yıllık maliyetine ek olarak 1219-1223 döneminde 600 akçelik tamirat ve temizlik masrafları eklenmiştir.⁷⁰ Dolayısıyla maliyetlerdeki artış, gelirin gideri karşılayabilmesi için, ribh oranındaki artışı zorunlu kılmıştır. “Sarayî Fatıma Hatun Vakfı” ise ilk iki 5 yıllık dönemde sermayesini ve ribh oranını değiştirmezken, 1219-1223 senesinde ribh oranını %15’ten %8,8’e düşürmüştür. Sadece murabaha geliri elde eden söz konusu vakıf, gelir-gider dengesini sağlamak amacıyla vazifelilere ödenen ücretlerdeki düşüşe karşılık ribh oranını da aşağı çekmiştir. Vazifelilere ödenen ücret 1191-1195 yıllarında 1.995 akçe iken,⁷¹ 1219-1223 döneminde 1.680 akçe olarak kayıtlara geçmiştir.⁷² Sonuç olarak bu durum, murabaha gelirinin 2.050 akçeden 1.860 akçeye gerilemesine yol açmıştır.

12 yıllık dönemde yani 1183-1195 yılları arasında faaliyet gösteren, “Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Diğer Fatıma Hatun Vakfı”, “Hibetullah Havace Camii Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”, “Sarayî Fatıma Hatun Vakfı”, “Belgradi Musa Vakfı” ve “Nazperver Hatun Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe

⁶⁹ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 2b-1, 15a-2, 20b-2, 43a-2.

⁷⁰ Akel, **a.g.e.**, s.100.

⁷¹ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 8a-1, 10b-3, 28a-1, 43b-1

⁷² Akel, **a.g.e.**, s.107.

Nukud” olmak üzere 6 vakfın ribh oranında, işletilen nakit sermayesinde ve elde edilen murabaha gelirlerinde yıllar içinde kayda değer bir değişim olmamıştır

“Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi”, “Otakçılar Karyesi Mehmed Bey Mahallesi Avarız Vakfı”, “Taşçı El Hac Seyyidi Vakfı” olmak üzere 3 vakfın %15 olan ribh oranı yıllar içinde değişmemekle birlikte nakit sermayesi ve elde ettiği murabaha gelirinde artış gözlenmektedir. Vakıfların nakit sermayesindeki artış murabaha gelirlerinin de artmasına yol açmıştır.

“Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Evlice Baba Mescid-i Şerifi”, “İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Yakub Usta Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud” olmak üzere 4 vakfın nakit sermayesinde yıllar içinde artış olsa da ribh oranlarındaki düşüş bu vakıflarda murabaha gelirlerinin artışını sınırlandırmıştır.

Tablo 14’te her üç tezde de yer alan vakıfların ribh oranlarına göre sayıları ile bu oranların uygulayan vakıfların genel oranlarına yer verilmiştir.

Tablo 14. Vakıfların Ribh Oranlarına Göre Dağılımı

Ribh Oranı (%)	Vakıf Sayıları			Oran (%)		
	1183-1187	1191-1195	1219-1223	1183-1187	1191-1195	1219-1223
15	17	9	5	85	40,89	45,46
14		2			9,09	
12,5	1	2	2	5	9,09	18,18
12			2			18,18
11,5		1			4,55	
11		1			4,55	
10	1	4	1	5	18,18	9,09
9		1			4,55	
8,80			1			9,09
7,50		1			4,55	
6		1			4,55	
T.E.	1			5		
Toplam	20	22	11	100,00	100,00	100,00

Kaynak: Şahin, s.17.; Akel, s.35.; Havass-ı Refia Mahkemesi, 137.

Çalışma kapsamına alınmış 40 yıllık dönemde Eyüp'te faaliyet gösteren 53 vakfın uyguladıkları ribh oranlarına göre dağılımı Tablo 14'te gösterilmiştir. Buna göre, her üç dönemde de ağırlıklı olarak uygulanan ribh oranının %15 olduğu tespit edilmiştir. 1183-1187 döneminde incelenen vakıfların %85'i nakit sermayelerini %15 ribh oranı ile işletirken, vakıflardan biri %10, diğeri %12,5 ribh oranına sahiptir. Bir vakfın ribh oranı ise tespit edilememiştir.⁷³ 1191-1195 döneminde ise daha önceki beş yıllık dönemde uygulanmayan ribh oranlarına rastlanılmıştır. Söz konusu dönemde %15 ribh oranı uygulayan vakıfların sayısında bir önceki döneme göre azalış gözlenmektedir. Dolayısıyla %15 ribh oranı uygulayanlar genel toplamın yaklaşık %41'ine denk gelmektedir. %15'lik ribh oranının ardından en çok uygulanan ribh oranı %10'dur ve toplam vakıfların %18'ini oluşturmaktadır. %14 ve %12,5 ribh uygulayan ikişer vakıf bulunmaktadır. 3 vakıf ise %11,5, %11, %6'lık ribh oranına sahiptir. 1183-1187 döneminde ribh oranı tespit edilemeyen "Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Akar Vakfı'nın 1194-1197 yılları arasında da işletilen nakit sermayesi bilinemediği için ribh oranını hesaplanamamıştır. Ancak 1191-1193 yılları arasında işlettiği nakit sermayesi ve elde edilen murabaha gelirine göre ortalaması alınarak %7,5 oranına ulaşılabilmiştir. 1219-1223 döneminde incelenen vakıfların diğer dönemlere göre az olmasının bir getirisi olarak %15 ribh oranına sahip vakıf sayısında düşme olsa da genel oran %45'e tekabül etmektedir. %12 ve %12,5 ribh oranlarında nakit sermayelerini işleten vakıfların sayıları eşittir ve toplamın %36,36'sını oluşturmaktadırlar. Kalan 2 vakıf ise %8,8 ve %10'luk ribh oranlarına sahiptirler.⁷⁴

2.2.3. Borçluların Cinsiyetlerine Göre Murabaha Geliri

Çalışmaya konu edilmiş yıllar içinde faaliyet gösteren 22 para vakfından 16'sına ait belgelerde vakıflardan borç alan kişilerin cinsiyetlerine ulaşılmıştır. Bunun için muhasebe belgelerinin zimem yani borçlu bölümlerinde geçen borçlu isimlerinden yararlanılmıştır. Buna göre "Yakup Usta Cami-i Şerifi Vakfı", "Köprülü Damadı Mehmed Ağa", "Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı", "İslambey Mescid-i Şerif-i Vakfı",

⁷³ Şahin, a.g.e., s.17.

⁷⁴ Akel, a.g.e., s.35

“Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi”, “Diğer Fatıma Hatun Vakfı”, “Sarayî Fatıma Hatun Vakfı”, “Nazperver Hatun Mescid-i Şerifi”, “Cebecibaşı Mah. Vaki Avarız Vakfı”, “Şaban Efendi Vakfı ve Defterdar Kara Süleyman Efendi Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud”, “Halil Çelebi Vakfı” olmak üzere 11 vakfın her bir yıl için; “Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”nın 1191-1194 olmak üzere 4 yıllık; “Evlice Baba Mescid-i Şerifi”nde 1191-1193 yılları olmak üzere 3 yıllık zimem kaydı bulunmaktadır.

“Köprülü Damadı Mehmed Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı”na ait muhasebe belgelerinin zimem bölümlerine, her bir sene için borç sahipleri işlenmiştir. Ancak söz konusu belgeler yıllık bazda incelendiğinde işlemlerde hata yapıldığı görülmüştür. Nakit sermayesinin tamamını işleten vakıf, 1191 yılında debbağ Osman isimli kişinin 20 kuruş borçlandığını muhasebe belgesine işlemiştir. Nakit sermayesi toplamda 525,5 kuruş 59 akçe olan vakfın, mütevellisi ise 105,5 kuruş 59 akçe borçlanmıştır. 1192 yılına ait belge incelendiğinde, sermayenin 535 kuruş 19 akçeye çıktığı görülmüştür. Mütevellinin 115 kuruş 19 akçe, debbağ Osman’ın da 420 kuruş borçlandığı belgeye işlenmiştir. İki borçlunun toplam borç tutarı, nakit sermayeye eşittir. Dolayısıyla 1191 yılında 20 kuruş olarak kaydedilen borç 420 kuruş olarak düzeltilmiştir. 1191-1192 yıllarında söz konusu borçlunun yanında ayrıca şerh olarak düşülen “*nısf yahudhane rehin*” ifadesi, 1193 yılında da düşülmüştür.⁷⁵ Ancak 1193 yılına ait zimem kaydına, söz konusu ifadenin yanına borçlunun isim ve aldığı borç miktarı kaydedilmemiştir. Sermayesi bir önceki yıllar aynı olan söz konusu vakıftan vakıf mütevellisi, 1192 yılında olduğu gibi, 115 kuruş 15 akçe borçlanmıştır. Dolayısıyla ilk 2 yıla ait belgelerde geçen isimden yola çıkarak 1193 yılında da debbağ Osman’ın 420 kuruş borçlandığı tespit edilmiştir.

“Firdevsi El Hac Ebu Bekir Efendi Nam Sahibu'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı” ise 1191-1192 ile 1194-1195 yıllarına ait muhasebe belgelerini toplu olarak işlemiştir. Bu toplu kaydetme işlemi nedeniyle 1191 ve 1194 yıllarına ait zimem kayıtları tarafımızdan hesaplanmıştır. Vakfa ait belgeler dönemsel olarak

⁷⁵ Havass- Refia Mahkemesi, 137 vr 7a-1, 14a-2, 24a-1

incelendiğinde, vakfın her bir dönemde de nakit sermayesinin tamamını kullandığı görülmüştür. Bunun yanında vakfın mütevellisinin her bir dönemde 17 kuruş 44 akçe yani toplamda 2.084 akçe borçlanması ve borçlanmanın ardından vakfa ait nakit sermayeden kalan miktarın tamamının Es Seyyid Hacı İsmail Ağa tarafından kullanıldığının tespiti, zimem kayıtlarının hesabını mümkün kılmıştır. Buna göre su yolcusu İsmail Ağa'nın 1191 yılında 220 kuruş 18 akçe yani 26.418 akçe, 1194 yılında ise 35.206 akçe borçlandığı tespit edilmiştir.⁷⁶

“Otakçıbaşı Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe Nukud” a ait muhasebe belgeleri incelendiğinde 1191-1192 ile 1194-1197 yıllarına ait muhasebe kayıtlarının toplu işlendiği görülmüştür. Ancak elimizde, yukarıda adı geçen vakıfta olduğu gibi, veriler olmadığı için 1191 yılına ait zimem işlemleri, dolayısıyla borçlu cinsiyetleri tespit edilememiştir. Ancak kullanılan nakit sermayenin 48.404 akçe olduğu belirlenmiştir. 1194-1197 yılına ait belgeye ise 8 erkeğin toplam da 52.165 akçe borçlandığı işlenmiştir. Nakit sermaye oranları hesaplandığında ise 1194'te 50.065,75 akçe, 1195'te 50.765,5 akçe, 1196'da 51.465,25 akçe, 1197'de 52.165 akçe borç kullanıldığı belirlenmiştir. Dolayısıyla 1194-1197 tarihli belgeye işlenen zimem kaydı, çalışma kapsamına alınan yılların dışında olan 1197 yılına aittir.⁷⁷ Sonuç olarak, 1194 ve 1195 yıllarına ait borçlular tespit edilemediği için cinsiyetleri de belirlenememiştir.

“Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Akar Vakfı” nakit sermayesinin tamamını kullanmayan tek vakıftır. Dolayısıyla toplu muhasebe kayıtlarının işlendiği 1194-1197 yıllarına ait zimem kaydının hangi yıla ait olduğu tespit edilememiştir. Söz konusu belgenin zimem bölümüne kaydedilen 22 kişiden 20'sinin cinsiyetinin erkek olduğu belirlenmiştir. 2 kişiye ait kayıt ise okunamamıştır. Mümteni mahsul yani tahsil edilemeyen borç tutarları çıkarıldığında, vakfın nakit sermayesinin 170.305 akçesini işlettiği görülmüştür.⁷⁸ 1191-1193 yıllarına ait zimem kayıtlarında geçen borçluların cinsiyetleri ise Tablo 15'in hazırlanmasında kullanılmıştır.

⁷⁶ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 17a-1, 34a-2, 47a-1

⁷⁷ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 15b-1, 28b-1, 59a-2.

⁷⁸ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 54b-1.

“Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Belgradi Musa Vakfı”, “Ahmed Dede Mescid-i Şerifi”, “Otakçılar Karyesi Mehmed Bey Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı” ve “Taşçı El Hac Seyyidi Vakfı” olmak üzere 5 vakfın zimem bölümlerinde borçlu isimlerine yer verilmemiştir. Sonuç olarak bu vakıf borçlularının cinsiyetleri de bilinmemektedir.

Zimem bölümlerinde geçen borçluların tespit edilebilen cinsiyetleri, kullandıkları borç miktarı ve ortalamalarına Tablo 15’te yer verilmiştir. Zimem bölümü olmayan ya da zimemleri tespit edilemeyen vakıflar tabloya dahil edilmemiştir.

Tablo 15. Borçluların Cinsiyetleri ve Borç Oranları

Cinsiyet	İşlem Sayısı	Kullandırılan Toplam Miktar (Akçe)	İşlem Başına Düşen Ortalama Miktar (Akçe)	Yüzde (%)
Erkek	296	2.721.825	9.195,35	90
Kadın	36	249.060	6.918,33	8
Tespit Edilemeyen	7	65.220	9.317,14	2

Kaynak: Ek 6’dan yararlanılmıştır.

Buna göre, tespit edilebilen 339 zimem işleminde vakıfların işlettiği sermayenin toplamı 3.036.105 akçedir. Söz konusu sermayenin %90’ı erkekler tarafından kullanılmıştır. Sadece 36 işlemde kadın isimlerine rastlanılmıştır. Küçük bir oran olsa da kadınların da para vakıflarından borç alabildiğinin görülmesi açısından önemlidir. İncelenen para vakıfları içinde kadınlara en yüksek borcu veren vakıf Halil Çelebi Vakfı’dır. Söz konusu vakıf Aîşe Hatun’a 1193 yılında bir çift altın bileziğin rehine olması karşılığında 300 kuruş yani 36.000 akçe borç vermiştir.⁷⁹ “*Ahal-i Karye-i Mezbur*”⁸⁰ olarak kaydedilen 6 işlemde cinsiyet belirlenememiştir. 1 vakıf ise “*gayr-ı merbuh*”⁸¹ olarak işlem yapmıştır. Kâr elde etmeden yaptığı bu işlemin kim için ya da ne için yapıldığı bilinmemektedir.

⁷⁹ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137. vr. 24b-1.

⁸⁰ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137. vr. 2a-2, 2a-1, 18b-2, 31b-1, 54a-2

⁸¹ Havass-ı Refia Mahkemesi, 8a-3

2.2.4. Borçluların Mesleklerine Göre Murabaha Geliri

"Yakup Usta Cami-i Şerifi Vakfı", "Köprülü Damadı Mehmed Ağa", "Evlice Baba Mescid-i Şerifi", "Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı", "İslambey Mescid-i Şerif-i Vakfı", "Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi", "Diğer Fatıma Hatun Vakfı", "Sarayî Fatıma Hatun Vakfı", "Nazperver Hatun Mescid-i Şerifi", "Firdevsi El Hac Ebu Bekir Efendi Nam Sahibu'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı", "Cebecibaşı Mah. Vaki Avarız Vakfı", "Otaççıbaşı Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe Nukud", "Şaban Efendi Vakfı ve Defterdar Kara Süleyman Efendi Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud", "Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Akar Vakfı Halil Çelebi Vakfı" olmak üzere 14 vakfa ait 171 zimem işleminde borçluların mesleklerine rastlanmıştır.

Meslek grupları, vakıfların nakit sermayelerinin ne kadarını hangi meslek grubuna kullandığı, kişi başına kullandırılan nakit sermaye ile vakıfların hangi meslek grubundan ne kadar gelir elde ettiği ve elde edilen gelirlerin yüzdelerine Tablo 16'da yer verilmiştir.

Tablo 16. Borçluların Mesleklerine Göre Kullanılan Nakit Sermaye (Akçe)

Meslekler	İşlem Sayısı	Kişi Sayısı	İşletilen Nakit Sermaye (Akçe)	Kişi Başına Düşen Nakit Sermaye (Akçe)	Elde Edilen Ortalama Gelir (Akçe)
Bahçıvan	16	5	164.400	10.275	1.284,38
Boyacı	2	1	7.200	3.600	450
Ciğerci	1	1	4.800	4.800	600
Çiftçi	5	1	12.000	2.400	300
Debbağ	3	1	151.200	50.400	6.300
Doğramacı	3	1	10.800	3.600	450
Haseki	5	1	6.000	1.200	150
İmam	1	1	10.980	10.980	1.372,50
Kasap	5	1	73.800	14.760	1.845
Kâtip	1	1	240	240	30
Kethüda	8	3	80.259	10.032,38	1.254,05

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi,137.

**Tablo 16. Borçluların Mesleklerine Göre Kullanılan Nakit Sermaye (Akçe)
(Devam)**

Meslekler	İşlem Sayısı	Kişi Sayısı	İşletilen Nakit Sermaye (Akçe)	Kişi Başına Düşen Nakit Sermaye (Akçe)	Elde Edilen Ortalama Gelir (Akçe)
Marangoz	2	1	7.200	3.600	450
Mazharbaşı	3	1	22.680	7.560	945
Mısırcı	5	1	12.000	2.400	300
Müezzin	3	2	13.080	4.360	545
Mütevelli	63	14	509.912	8.093,84	1.011,73
Saka	8	1	43.200	5.400	675
Simitçi	3	1	18.000	6.000	750
Su yolcu	5	1	162.336	32.467,20	4.058,40
Şekerci	4	2	62.400	15.600	1.950
Tamirci	5	2	69.330	13.866	1.733,25
Taşçı	12	4	132.720	11.060	1.382,50
Usta	2	2	18.210	9.105	1.138,13
Yazıcı	1	1	9.600	9.600	1.200
Yiğitbaşı	5	1	240.000	48.000	6.000
Toplam	171	51	1.842.347	-	-

Borçluların mesleklerinin belirtildiği 171 zimem kaydında, vakıfların işlettiği toplam nakit sermaye miktarı 1.842.347 akçedir. Bu tutarının %27,7'si 14 mütevelli tarafından kullanılmaktadır. Ardından %13 ile yiğitbaşı, %8,9 ile bahçıvan ve %8,8 ile su yolcu gelmektedir. Bu meslek mensupları nakit sermayeyi en çok kullanan kişilerdir. Mütevellinin diğer meslek gruplarına ziyade yüksek oranlı sermaye kullanımında, güven esasına dayalı bir borçlanma ilişkisinin mevcut olduğu söylenebilir. Zira mütevellinin vakfı yaşatma ve koruma görevleri mevcuttur. Ancak kullandıkları paraların akıbeti bilinmemektedir.

171 zimem kaydının 63'ünde mütevelli, 16'sında bahçıvan ve 12'sinde de taşçı mesleğine rastlanmıştır. Vakıfların elde ettiği geliri hesaplamak için kişi başına düşen sermaye miktarı, 22 vakfın ortalama ribh oranı olarak belirlenen %12,5 ile çarpılarak bulunmuştur. Buna göre vakıfların meslek türleri içinde elde ettiği en yüksek gelir

4.058,40 akçedir. Bu da su yolcusu olan zata aittir. Ardından 1.733,25 akçe ile tamirci ve 1.382,5 akçe ile taşçı mesleği gelmektedir.

2.2.5. Borçluların Dini İnançlarına Göre Murabaha Geliri

Borçluların dini inanışları isimlerine ya da isimlerinin yanında belirtilen “zimmi” ifadesine göre belirlenmiştir. Kiracılar da yer alan “Yahudi”, “Nasrani” gibi inançlara zimem işlemlerinde rastlanmamıştır. Buna göre, "Yakup Usta Cami-i Şerifi Vakfı" “Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi”, “Köprülü Damadı Mehmed Ağa”, “Evlice Baba Mescid-i Şerifi”, “Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”, “İslambey Mescid-i Şerif-i Vakfı”, “Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi”, “Diğer Fatıma Hatun Vakfı”, “Sarayî Fatıma Hatun Vakfı”, “Nazperver Hatun Mescid-i Şerifi”, “Firdevsi El Hac Ebu Bekir Efendi Nam Sahibu'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı”, “Cebecibaşı Mah. Vaki Avarız Vakfı”, “Otakçibaşı Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe Nukud”, “Şaban Efendi Vakfı ve Defterdar Kara Süleyman Efendi Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud”, “Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Akar Vakfı”, “Halil Çelebi Vakfı” olmak üzere 17 vakfın 339 işleminde vakıfların dini inançlarına rastlanmıştır.

Vakıfların dini inançlarını ile işlem sayıları, işletilen nakit sermaye ve ortalama kullandıkları nakit sermaye ve bu işlemde elde edilen gelire Tablo 17’de yer verilmiştir.

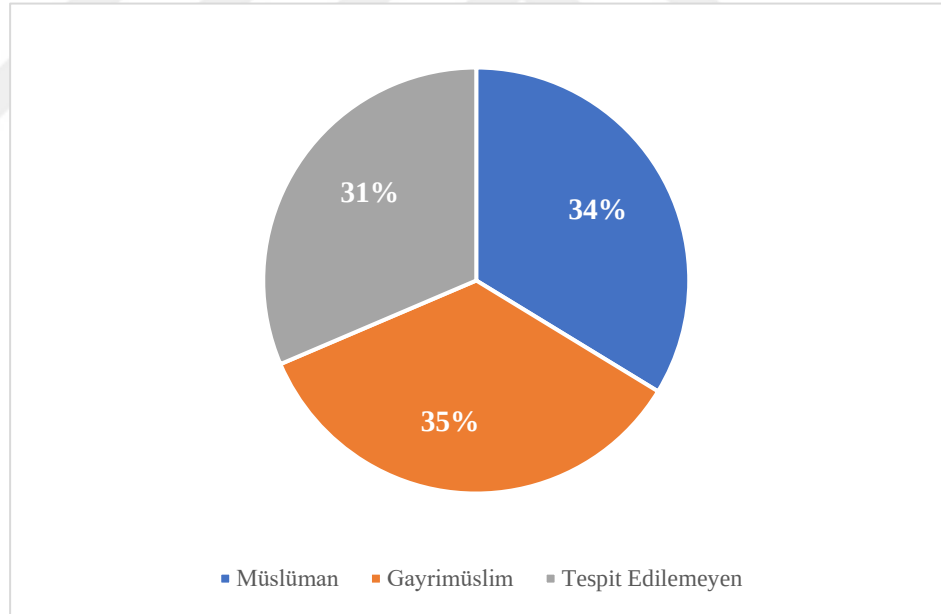
Tablo 17. Borçluların Dini İnançlarına Göre İşletilen Nakit Sermaye ve Elde Edilen Gelir (Akçe)

Dini İnanç	İşlem Sayısı	İşletilen Toplam Sermaye Miktarı (Akçe)	İşlem Başına Düşen Ortalama Nakit Sermaye (Akçe)	İşlem Başına Elde Edilen Ortalama Gelir (Akçe)
Müslüman	304	2.721.477	8.952,23	1.119,03
Gayrimüslim	26	239.808	9.223	1.152,92
Tespit Edilemeyen	9	74.820	8.313	1.039,17

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi, 137.

339 işlemde yer alan borçluların cinsiyetlerine göre işletilen toplam nakit sermaye ve işlem başına işletilen ortalama nakit sermaye ve elde edilen ortalama gelir tutarları tabloda yer almaktadır. Elde edilen gelir, 22 para vakfının ortalama ribh oranı olarak tespit edilen %12,5 ile işlem başına düşen ortalama nakit sermaye çarpılarak bulunmuştur. Böylece bir işlemde elde edilen murabaha geliri bulunmuştur. Buna göre tablo incelendiğinde Müslüman borçluların sayıca diğer din mensuplarına oranla daha çok olduğu görülmektedir. Ancak gayrimüslimlerin aldığı borç miktarının ise Müslümanlardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. 304 işlemde yer alan Müslüman borçluların kullandığı nakit sermaye işlem başına ortalama 8.952,23 akçe iken 26 işlemde yer alan gayrimüslim borçluların işlettiği toplam sermaye işlem başına ortalama 9.223 akçeye denk gelmektedir. Elde edilen gelirin inançlara göre dağılımı Şekil 5'te gösterilmiştir.

Şekil 5. Elde Edilen Gelirin İnançlara Göre Dağılımı

Kaynak: Tablo 17'den yararlanılmıştır.

2.2.6. Vakıfların Borç Verirken Aldıkları Teminatlar

“Köprülü Damadı Mehmed Ağa”, “Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”, “Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi”, “Sarayî Fatıma Hatun Vakfı”, “Nazperver Hatun Mescid-i Şerifi”, “Şaban Efendi Vakfı ve

Defterdar Kara Süleyman Efendi Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud”, “Halil Çelebi Vakfı” olmak üzere 6 para vakfının 33 işleminde borçlularından teminat istediği tespit edilmiştir.

Tablo 18. Vakıfların Borç Verdiği Miktarla Karşılık Aldığı Teminatlar

Teminat Çeşitleri	İşlem Sayısı	İşletilen Nakit Sermaye (Akçe)	Genel Oran (%)
Rehin	18	365.400	79,08
Temessük	7	22.200	4,80
Kefil	6	52.800	11,43
İkrar	2	21.660	4,69
Toplam	33	462.060	100,00

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi,137.

Teminat çeşitlerinden olan “rehin” ile 18 işlemde karşılaşılmıştır. Teminat ile koruma altına alınan nakit sermayenin %79,08’inde alınan borcun karşılığında bir rehin gösterilmiştir. Rehin olarak genellikle bileziklerin rehine olarak gösterildiği tespit edilmiştir. Örneğin, “Sarayî Fatıma Hatun Vakfı”na ait muhasebe belgeleri incelendiğinde, 1192 ve 1194-1195 yıllarında vakıftan borçlanan Hatice Hatun’un 65 kuruşluk yani 7.800 akçelik borcunun yanına “3 tek bilezik rehindir.”⁸² şerhinin işlendiği görülmektedir. Aynı şekilde “Halil Çelebi Vakfı”nın 1192 yılına ait belgesinde, Aişe Hatun’un 200 kuruş (24.000 akçe) borcu ile Hatice Hatun’un 100 kuruş (12.000 akçe) borcu için “bir çift bilezik rehindir.”⁸³ şerhi koyulmuştur. “Köprülü Damadı Mehmed Ağa” vakfından borç alan debbağ Osman ise aldığı 420 kuruşa karşılık yarım hisseli yahudhanesini rehin olarak göstermiştir. Belgeye “nısf yahudhane rehindir”⁸⁴ şerhi işlenmiştir.

“Şaban Efendi Vakfı ve Defterdar Kara Süleyman Efendi Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud” 1191-1195 yılları arasında, vakfın mütevellisi hariç, tüm borçlularına “ba temessük” yani borç senedi ile nakit sermayesini kullandırmıştır. Bu da tüm teminat çeşitleri içerisinde %4,80’lik kısmı oluşturmaktadır.⁸⁵

⁸² Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 10b-3, 43b-1.

⁸³ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 13b-2

⁸⁴ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 7a-1, 14a-2, 24a-1.

⁸⁵ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 8a-3, 16b-2, 30b-2, 40a-1.

“Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı” ile “Halil Çelebi Vakfı” nakit sermayesini işletmek için borçlulardan “kefil” istemiştir. Buna göre “Halil Çelebi Vakfı”ndan 20 kuruş borç alan Mehmed Ağa, aldığı borca karşılık Osman Ağa’yı kefil göstermiştir. Aynı şekilde, “Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı” 1191 ve 1192 yıllarında iki kişiye verdiği toplamda 200 kuruşluk nakit sermayesine karşılık kefil istemiştir. Bu borçlara da Bayrampaşalı Mehmed Beşe ile Bahçıvan Ömer Beşe kefil olmuştur.⁸⁶ Teminat isteyen vakıfların toplam nakit sermayesinin %11,43’ü kefil yöntemiyle işletilmiştir.

“Nazperver Mescid-i Şerifi Vakfı”nın 1191 yılına ait belgesinin zimem bölümüne kaydedilen borçlular İmam Efendi ve Müezzın İsmail Çelebi’ye verdiği toplamda 180,5 kuruşluk borcun yanına “*ba ikrar*” şerhi koymuştur.⁸⁷ İkrar kelime anlamı olarak “*dil ile bildirme, söyleme ve kabul etme*” anlamların gelmektedir.⁸⁸ Buradan vakıfların yazılı bir metin ya da şahit olmaksızın söz ile de borç verdiği sonucu çıkarılabilmektedir.

2.2.7. Tahsili Mümkün Olmayan Murabaha

“Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Akar Vakfı”nın 1191-1193 yıllarına ait muhasebe belgelerinin zimem bölümlerinde mümteni mahsul kayıtları olduğu görülmüştür. Yani borçlulardan tahsil edemediği gelirini ayrı bir bölüme kaydetmiştir. 1191 yılına ait belgeyi incelediğimizde; Ankaralı Ali 11 kuruş (1.320 akçe), Abdullah Kethüda 15 kuruş (1.800 akçe), Kâtip Efendi 2 kuruş (240 akçe), Bulgar Zimmi 7,5 kuruş (900 akçe), Erzurumlu Hasan 10 kuruş (1.200 akçe) olmak üzere toplamda 45,5 kuruş yani 5.460 akçelik nakit sermayesini kullandığı, ancak geri alamadığı görülmüştür. İlgili vakfın 1191 senesinde tespit edilen ribh oranı %6’dır, dolayısıyla 327,6 akçelik murabaha gelirini de tahsil edememiştir. Şahin’in incelediği para vakıflarından biri olan “Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Akar Vakfı”, 1183-1187 döneminde de aynı kişileri aynı borç tutarlarıyla birlikte muhasebe defterine kaydetmiştir. Sonuç olarak bu kişilerin borçları bu

⁸⁶ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 7b-3, 14a-1.

⁸⁷ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 2b-1.

⁸⁸ Devellioğlu, **a.g.e.**, s. 487.

tarikhlerden beri süregelmektedir.⁸⁹ 1192 yılına ait belgeleri incelendiğinde ise yukarıda adı geçen isimlerden olan Kâtip Efendi'nin 2 kuruş yani 2.400 akçelik borcunun silindiği görülmüştür. Buradan söz konusu şahsın borcunu ödediği sonucu çıkarılabilir. Ancak yerine vakfın mütevellisi 60 kuruş 1 akçelik (7.201 akçe) borcuyla birlikte kaydedilmiştir. Böylece 1192 yılında mümteni mahsul 12.421 akçe olmuştur. Bu dönemde ribh oranı %7 olarak tespit edilmiştir. Sonuç olarak vakıf 869,47 akçelik murabaha gelirini tahsil edememiştir. 1193 yılına ait belgede ise mütevellinin borcu 85 kuruşa (10.200 akçe) çıktığı için, mümteni mahsul toplamı da 15.474 akçeye çıkmıştır. Bu dönemde ribh oranı %10'a çıkarıldığından tahsil edilemeyen gelir 1.547,4 akçeye yükselmiştir. Söz konusu borçların akıbeti bilinmemektedir. 1194-1197 yılına ait zimem kaydı ve ribh oranı, yukarıda detaylı anlatıldığı üzere, tespit edilememiştir.

2.2.8. Vakıfların Mal-i Vakf Durumları

22 para vakfının belgelerde yer alan mal-i vakıfları incelendiğinde en yüksek sermayeye sahip vakfın “Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Akar Vakfı” olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu vakıf 1191 yılında 180.067 akçe olan sermayesini 1195 yılında 199.465 akçeye çıkararak %10 oranında sermayesini büyütülmüştür. Ardından ise “Yakub Usta Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud” gelmektedir. 1191 yılında 110.804 akçe olan mal-i vakfını 1195 yılında 119.967 akçeye çıkarmıştır. Böylelikle %8'lik bir sermaye artışı olduğu belirlenmiştir. Üçüncü büyük sermayeye sahip vakıf ise “Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi” vakfıdır. Söz konusu vakfın her beş yılda da sermayesi 72.500 akçedir. Kalan 19 vakfın 10'u 21.000-65.000 akçe arasında sermayeye sahipken 9 vakfın sermayesi ise 7.800-17.900 akçe bandındadır. Buna göre incelenen vakıfların sermayesi kendi içinde değerlendirildiğinde vakıfların çoğunluğunun orta büyüklükte mal-i vakfa sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 19'da para vakıflarının yıllara göre nakit sermayeleri gösterilmiştir.

⁸⁹ Şahin, a.g.e., s.24.

Tablo 19. Para Vakıflarının Yıllara Göre Nakit Sermayeleri (Akçe)

Vakıflar	Mal-i Vakf/Asl-i Mal (Akçe)				
	1191	1192	1193	1194	1195
Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı	12.000	12.000	12.000	12.000	12.000
Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı	9.682	9.682	9.682	9.682	9.682
Belgradi Musa Vakfı	21.600	21.600	21.600	21.600	21.600
Cebecibaşı Mahallesinde Vaki Avarız Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı	15.480	15.480	15.480	15.480	15.480
Diğer Fatıma Hatun Vakfı	7.800	7.800	7.800	7.800	7.800
Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi	22.680	22.680	22.680	22.680	22.680
Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı	34.440	34.440	34.440	34.440	34.440
Evlice Baba Mescid-i Şerifi	11.541	11.541	11.541	11.540	11.060
Firdevsi El Hac Ebu Bekir Efendi Nam Sahibu'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı	25.520	28.502	32.384	34.592	37.290
Halil Çelebi Vakfı	40.440	40.440	40.440	40.440	40.440
Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı	13.800	13.800	13.800	13.800	13.800

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi,137.

Tablo 19. Para Vakıflarının Yıllara Göre Nakit Sermayeleri (Akçe) (Devam)

Vakıflar	Mal-i Vakf/Asl-i Mal (Akçe)				
	1191	1192	1193	1194	1195
İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı	17.900	17.900	17.900	17.900	17.900
Köprülü Damadı Mehmed Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı	59.439	63.119	64.219	64.219	64.219
Nazperver Hatun Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud	21.660	21.660	21.660	21.660	21.660
Otakçıbaşı Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe Nukud	47.184	48.404	49.624	49.624	50.065,75
Otakçılar Karyesi Mehmed Bey Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı	19.356	20.736	22.236	23.586	24.936
Sarayî Fatıma Hatun Vakfı	13.740	13.740	13.740	13.740	13.740
Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Akar Vakfı	180.067	183.847	190.405	193.405	199.465
Şaban Efendi Vakfı ve Defterdar Kara Süleyman Efendi Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud	7.800	7.800	7.800	7.800	7.800
Taşçı El Hac Seyyidi Vakfı	29.712	29.712	30.256	31.196	32.136
Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi	72.400	72.400	72.400	72.400	72.400
Yakub Usta Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud	110.804	119.082	119.967	119.967	119.967

“Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Belgradi Musa Vakfı”, “Cebecibaşı Mahallesinde Vaki Avarız Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”, “Diğer Fatıma Hatun Vakfı”, “Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”, “Halil Çelebi Vakfı”, “Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”, “İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Nazperver Hatun Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud”, “Sarayî Fatıma Hatun Vakfı”, “Şaban Efendi Vakfı ve Defterdar Kara Süleyman Efendi Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud” ve “Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi” olmak üzere 13 vakfın mal-i vakfında yıllar içinde bir değişiklik görülmemiştir.

“Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi”, “Nalçacı Hasan Çelebi Vakfı”nın bağışladığı 30 kuruşu (3.600 akçe) sermayesine ekleyerek mal-i vakfını 159 kuruştan 189 kuruşa (22.680 akçe) çıkarmıştır.⁹⁰ Bunun dışında nakit sermayesinde bir değişiklik olmamıştır.

“Evlice Baba Mescid-i Şerifi” 50 kuruş 21 akçe olan mal-i vakfını, Fatıma Hatun’dan mahlul kalan muaccel gelirini ekleyerek 96 kuruş 21 akçeye (11.541 akçe) çıkarmıştır. 1195 yılında da muaccele geliri olan 10 kuruşu sermayesine eklemiştir. Böylece sermayesi 106 kuruş 21 akçeye yükselmiştir. Ancak aynı yıl Aişe Hanım ile ortaklaşa aldıkları arsanın bedelini nakit sermayesinden ödediği için, mal-i vakfı 92 kuruşa (11.060 akçe) gerilemiştir. Nitekim söz konusu yılın murabaha geliri de mal-i vakfın azalmasına binaen düşmüştür.⁹¹

“Firdevsi El Hac Ebu Bekir Efendi Nam Sahibu'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı”, “Köprülü Damadı Mehmed Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı”, “Otakçibaşı Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe Nukud”, “Otakçılar Karyesi Mehmed Bey Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı”, “Taşçı El Hac Seyyidi Vakfı” olmak üzere 5 vakıf, bir önceki yıldan kalan ezziyadesini yani kârını nakit sermayesine ekleyerek sermaye miktarını arttırmıştır. Ancak “Köprülü Damadı Mehmed Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği

⁹⁰ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 6a-2, 13a-2, 33a-1, 57a-2.

⁹¹ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 5b-1, 43a-3.

Çeşme Vakfı”nın 1193-1195 yıllarında gelir ve gideri birbirine dengelendiği için bir kar ya da zarar durumu görülmemiştir. Dolayısıyla sermaye miktarı da bu yıllar arasında değişmemiştir.

“Yakub Usta Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud”un 1191 yılında 923 kuruş 44 akçe (110.804 akçe) olan nakit sermayesi, 1192 yılında bir önceki yıldan kalan kârının eklenmesi ile 952 kuruş 42 akçeye (114.282 akçe) yükselmiştir. Aynı yıl Semerci Halil beray Muallim-i Sabiyan Vakfı’nın yapmış olduğu 40 kuruşluk (4.800 akçe) bağış da mal-i vakfa eklenmiştir. Böylece mal-i vakf 992 kuruş 42 akçeye (119.082 akçe) yükselmiştir. 1193-1197 yılları arasında giderdeki artışın gelir miktarını geçmesi nedeniyle vakıf zarar durumuna geçmiştir. Dolayısıyla 1192 yılından sonra nakit sermaye miktarında değişiklik olmamıştır.⁹²

1191-1193 yılları arasında sermayesinin %91,6, %96,7, ve %64’ünü işleten “Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Akar Vakfı” da her beş senede bir önceki yıldan gelen kârını nakit sermayesine eklemiştir.

Sonuç olarak 22 para vakfın toplam nakit sermayesi 4.133.575,75 akçe olarak belirlenmiştir. Hem murabaha hem icare geliri elde eden vakıfların toplam nakit sermayesi 3.621.325,75 akçe iken, sadece murabaha geliri elde eden vakıfların toplam sermayesi 512.250 akçedir. Böylece hem icare hem murabaha geliri elde eden vakıfların nakit sermayesi toplam nakit sermayenin %88’ini oluştururken, sadece murabaha geliri elde eden vakıflar için ise bu oran %12’ye tekabül etmektedir.

2.3. Diğer Gelirler

Vakıflara ait muhasebe belgelerinin irad yani gelir bölümlerinde yer alan, ilk iki bölümde işlenen murabaha ve icare başlığı altında incelenemeyen gelirler “Diğer Gelirler” başlığı altında incelenecektir.

“Cebecibaşı Mahallesinde Vaki Avarız Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”, “Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”, “El Hac Şaban Efendi Mescid-i Şerif-i Vakfı”, “Halil Çelebi Vakfı”, “İmam Yahya Efendi ve Zevcesi Afife Hatun Vakfı”, “Kabasakal Ali Ağa Çeşmesi”, “Şerbetçi Mustafa Çelebi Nam Sahibü'l Hayrın Bina

⁹² Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 2a-1, 18b-2, 31b-1, 54a-2.

ve İhya Eylediği Mekteb-i Şerifi Vakfı”, “Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi”, “Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi olmak üzere 9 vakıf bir önceki seneden gelen ez ziyade yani kârını muhasebe belgelerinin irad bölümlerinde göstermişlerdir. Ayrıca “İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı”nın 1191 yılına ait muhasebe belgesinin irad bölümü incelendiğinde 400 akçelik bir fazlalık bulunduğu belirlenmiştir. Bu fazlalığın sebebi bilinmemekle birlikte bir önceki dönemden gelen kârının irad bölümüne eklendiği ancak belgeye kaydedilmeyi unutulduğu tahmin edilmektedir. Söz konusu vakıflar ve kârlarına Tablo 20’de yer verilmiştir.

Tablo 20. Kârını İrad Bölümünde Gösteren Vakıflar (Akçe)

Vakıflar	1191	1192	1193	1194	1195
Cebecibaşı Mahallesinde Vaki Avarız Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı	724	622	520	418	316
Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı	2.880	3.051	7.452	9.393	11.886
El Hac Şaban Efendi Mescid-i Şerif-i Vakfı	408	1.167	1.555	1.959	1.003
Halil Çelebi Vakfı	326	506	1.226	1.946	2.126
İmam Yahya Efendi ve Zevcesi Afife Hatun Vakfı		664		5.918	5.035,75
İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı	400				
Kabasakal Ali Ağa Çeşmesi		11.642,4	11.986,8	12.331,2	12.675,6
Şerbetçi Mustafa Çelebi Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Mekteb-i Şerifi Vakfı	720	360			
Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi		2.640	936	1.213	1.591
Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi	1.593	3.124	4.787	7.650	9.313

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi,137.

Kârlarını gelirlerine ekleyen vakıflar içerisinde en yüksek kâra sahip olan vakıf 48.636 akçe ile “Kabasakal Ali Ağa Çeşmesi”dir. Ardından 26.467 akçe ile “Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi” gelmektedir.

Belgelerde rastlanan diğer bir gelir ise, “Otakçıbaşı Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe Nukud”un kendi sattığı zeytinyağlarından elde ettiği gelirdir. Söz konusu vakıf çalışmaya konu edilmiş yıllar içinde “*revgan-ı zeyt*” ten yıllık 300 akçe gelir elde etmiştir.⁹³

Sadece icare geliri olan “Silahi Mehmed Bey Mescid-i Şerif Vakfı”na ait 1194-1199 senelerinin toplu olarak kaydedildiği muhasebe defterinin irad bölümünde geçen “*mal-i vakf der yed’i müteveli 25.688 akçe*” ve “*mal-i vakf der yed’i müstacir 17.838 akçe*” olmak üzere 43.526 akçelik gelirden, “*mal-i vakf bakaya-ı cedid der müstacir 33.000 akçe*” nin çıkartılmasıyla kalan 10.526 akçe de gelir olarak kaydedilmiştir.⁹⁴ 1191 senesinden beri kiracının elinde olan 17.838 akçe gelir ile 1193 döneminde ezziyade yani ilgili senenin kârı olan 25.688 akçenin müteveliye verilmesi ile ortaya çıkan borç, 1194-1197 yılları arasında ödenmiştir. Ancak kiracının elinde kullandırılan yeni miktar olan 33.000 akçe söz konusu tutardan çıkartılmıştır. Böylece belgeye 10.526 akçe gelir olarak kaydedilmiştir.

⁹³ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr 15b-1, 28b-1, 59a-2

⁹⁴ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr 71a-1.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

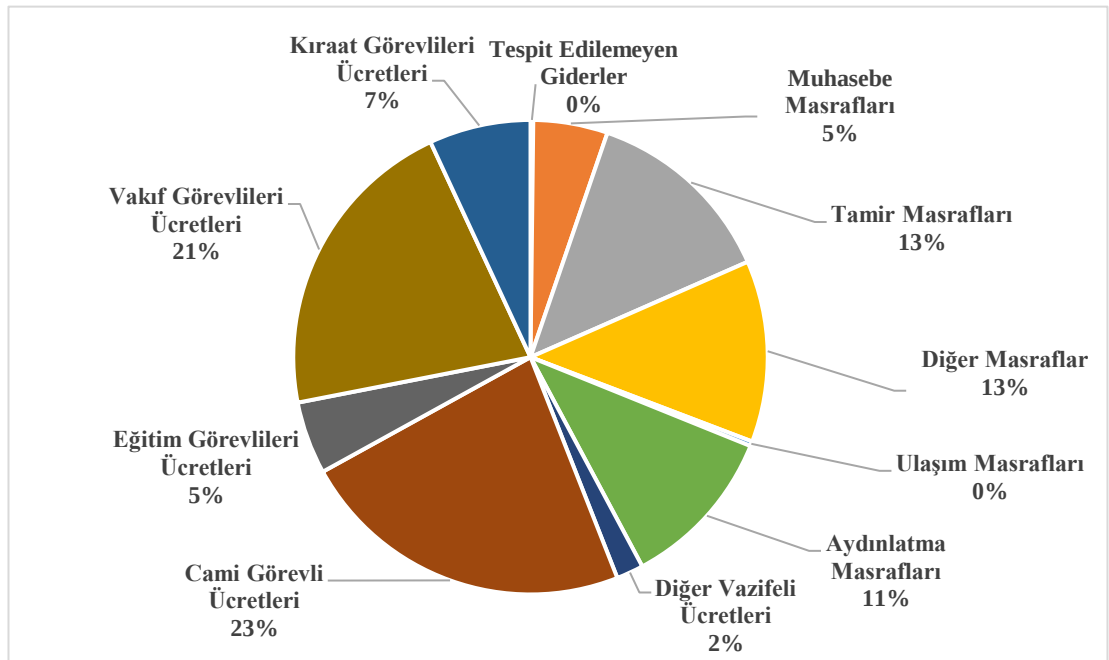
VAKIFLARIN GİDERLERİ

Çalışma kapsamına alınan vakıfların gelirleri icare ve murabaha alt başlıkları altında ikinci bölümde incelenmiştir. Mali tablolarını daha detaylı incelemek, gelir-gider dengesini korumak için attıkları adımları analiz edebilmek vakıf giderlerinin incelenmesiyle mümkün olmaktadır. Dolayısıyla üçüncü bölümün konusunu vakıfların muhasebe belgelerinde geçen giderleri oluşturmaktadır.

1191-1195 yıllarında faaliyet gösteren 36 vakfın toplam gider tutarı 1.348.047,69 akçedir. Masarif giderleri toplam 568.675,33 iken, vezaif giderleri ise 779.372,36 akçedir. Bu giderlerin oranları sırasıyla %42,19 ve %57,81'dir.

İncelenen muhasebe defterinin gider bölümlerinde yer alan gider kalemleri, masraf ve vazifeli başlıkları altında, uygun alt başlıklar halinde toplanıp sınıflandırılmıştır. Gider grupları içinde yer alan vazifeli ve masraf giderleri ile bu giderlerin alt başlıklarının oluşturduğu oransal dağılım Şekil 6'da gösterilmiştir.

Şekil 6. Gider Gruplarının İçinde Masraf ve Vezaif Ücretlerinin Oranları

Kaynak: Ek 2, Ek 3 ve Ek 4'ten yararlanılmıştır.

Giderlerin %23'ünü oluşturan cami görevlilerine verilen ücretler en yüksek orana sahip gider grubudur. Bu grubun ardından sırasıyla %21 ile vakıf görevlilerine verilen ücretler ve giderlerin %13'ünü oluşturan vakıfların tamirat ve temizlik masrafları gelmektedir. Ek olarak, belgelerde yer alan giderler ana toplamı ile belirtilen gider kalemlerinin tutarları toplamında kimi zaman uyumsuzluklar olduğu görülmüştür. Belgelerde yer alan işlem hataları, gider kaleminin belirtilmemesi ya da gelir-gider dengesini sağlamak için ufak tefek eksiklik ya da fazlalıkların görmezden gelinmesi bu dengesizliklerin sebebi olabilmektedir. Bu nedenle vakıf belgelerinde yer alan giderler ana toplamı ile gider kalemlerinin toplamı arasında belirlenen 2.516,72 akçelik açık tespit edilemeyen gider olarak şekildeki yerini almıştır. Bu açığın 2.460,11 akçesi masraf giderlerinden, 56,61 akçesi ise vazifeli ücretlerindeki belirtilen genel gider toplam tutarı ile gider kalemleri arasındaki uyumsuzluktan meydana gelmektedir.

3.1. Masarif (Masraflar)

İncelenen 36 vakfın genel masrafı toplam 568.675,33 akçedir ve toplam giderlerin %42,19'unu oluşturmaktadır Yıllar bazında bakıldığında ise 1191 yılında 92.746,6 akçe, 1192 yılında 91.501,6 akçe, 1193 yılında 123.254,6 akçe, 1194 yılında 148.651,1 akçe, 1195 yılında ise 112.521,43 akçe olduğu görülmüştür.

Giderler başlığı altında yer alan masraflar; aydınlatma masrafı, ulaşım masrafı, vakıfların tamir ve temizlik masrafları, muhasebe masrafları ve diğer masraflar olmak üzere beş alt başlıkta incelenecektir.

1191-1195 yıllarında faaliyet gösteren 36 vakfa ait masraf tablosu Tablo 21'de gösterilmiştir.

Tablo 21. Vakıfların Masrafları (Akçe)

Vakıf Adı	Yıllar				
	1191	1192	1193	1194	1195
Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı	1.343	1.343	1.343	1.080	750
Andelib Hatun Vakfı	460	460	460	460	460
Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı	2.856	2.856	13.520	6.554	7.808
Asam Ahmed Çelebi Vakfı	60	60	60	60	60
Belgradi Musa Vakfı	150	150	150	150	150
Burhan Efendi Nam-ı Diğer Samma? Çeşmesi Vakfı	8.912	8.436	8.872	9.212	9.430
Cebecibaşı Mahallesinde Vaki Avarız Mesalihine Mevkufe-i Nukud ve Musakkafatı	1.650	1.650	1.650	1.650	1.650
Diğer Fatıma Hatun Vakfı	795	795	795	795	795
Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi	1.885	1.885	1.885	1.885	1.885
Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe-i Nukud ve Musakkafatı	189	1.269	609	417	417
El Hac Şaban Mescid-i Şerifi Vakfı	2.345	2.046	2.030	2.390	2.450
Evlice Baba Mescid-i Şerifi	2.198	2.544	2.156	2.109	2.250
Firdevsi El Hac Ebu Bekir Efendi Nam Sahibu'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı	2.238	2.238	4.812	3.062	3.062

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi, 137.

Tablo 21. Vakıfların Masrafları (Akçe) (Devam)

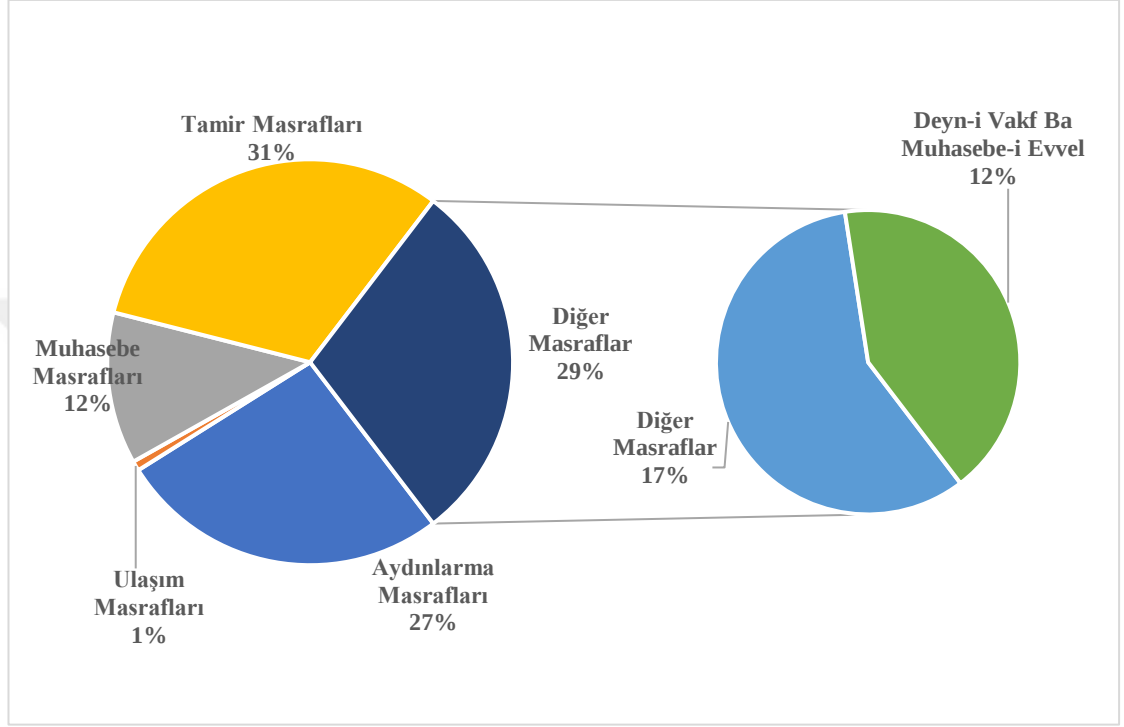
Vakıf Adı	Yıllar				
	1191	1192	1193	1194	1195
Halil Çelebi Vakfı	60	60	60	60	60
Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe-i Nukud ve Musakkafatı	390	1.338	1.050	1.020	495
İmam Yahya Efendi ve Zevcesi Afife Hatun Vakfı	3.798	2.762	3.227	2.862	2.862
İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı	6.232	6.441	7.438	7.413	7.048
Kabasakal Ali Ağa Çeşmesi	3.240	1.098	1.098	1.098	1.098
Karakaş Mehmed Ağa Vakfı	280	280	280	280	280
Kasapbaşı Piri Ağa Çeşmesi Vakfı	705	905	985	1.065	8.580
Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi	8.053	7.873	6.688	6.868	6.868
Köprülü Damadı Mehmed Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı	460	3.100	4.200	1.300	1.300
Küçük Ali Ağa Vakfı	0	0	0	2.880	480
Nazperver Hatun Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe-i Nukud	126	126	126	126	126
Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı	2.097	2.067	3.470	7.418	8.971
Otakçılar Karyesi Mehmed Bey Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı	1.200	1.200	1.200	1.200	1.200

Tablo 21. Vakıfların Masrafları (Akçe) (Devam)

Vakıf Adı	Yıllar				
	1191	1192	1193	1194	1195
Otakçıbaşı Mahallesiinde Vaki Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe-i Nukud	3.580	3.580	4.758	4.328	4.070
Saraylı Fatıma Hatun Vakfı	50	50	50	50	50
Silahi Mehmed Bey Vakfı	2.786	4.800	14.786	3.266	3.266
Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe-i Nukud ve Akar Vakfı	6.000	6.162	9.720	6.690	6.690
Şaban Efendi Vakfı ve Defterdar Kara Süleyman Efendi Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe-i Nukud	120	120	120	120	120
Şerbetçi Mustafa Çelebi Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Mekteb-i Şerifi Vakfı	8.940	8.940	10.752	8.946	7.140
Taşçı El Hac Seyyidi Vakfı	920	920	740	740	740
Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi	12.600	5.924	5.501	53.738	7.100
Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid- i Şerifi	2.789	2.789	2.789	2.789	2.789
Yakub Usta Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe-i Nukud	3.240	5.235	5.875	4.570	10.021

Gider kalemlerinin masraflar ana başlığı altındaki oranlarına Şekil 7’de yer verilmiştir.

Şekil 7. Gider Kalemlerinin Masraflar İçindeki Oransal Dağılımı

Kaynak: Ek 2 ve Ek 4’ten yararlanılmıştır.

Genel masraf toplamının %31’ini oluşturan vakıflara ait tamir ve temizlik masrafları gruplandırılan masraf giderleri içerisindeki en yüksek orana sahiptir. Ardından sırasıyla diğer masraflar ve aydınlatma masrafları gelmektedir. Diğer masrafların %29 gibi büyük bir orana sahip olmasının nedeni, vakıfların önceki yıllardan gelen borçlarının (deyn-i vakf ba muhasebe-i evvel) bu grup içerisine dahil edilmesidir. Bu da masrafların %12’sine denk gelmektedir.

3.1.1. Aydınlatma Masrafları

Masraf kalemi, vakıfların kaçının söz konusu masrafa sahip olduğu, vakıf başına düşen ortalama aydınlatma masrafı ile her bir masraf türünün; genel masraf toplamı ve genel gider toplamına oranına Tablo 22’de yer verilmiştir.

Tablo 22. Aydınlatma Masrafları (Akçe) (1191-1195)

Masraf Türü	5 Yıllık Toplam Masraf	İlgili Masraf Türünde Harcama Yapan Vakıf Sayısı	Vakıf Başına Düşen Ortalama Miktar	Her Bir Masraf Türünün Tüm Masraflar Miktarı Toplamına Oranı (%)	Her Bir Masraf Türünün Tüm Gider Miktarı Toplamına Oranı (%)
İkad-1 Kanadil	6.220	7	888,57	1,09	0,46
Kanadil	180	3	60	0,03	0,01
Kanadil ve Şemadan	3.378	10	337,80	0,59	0,25
Kanadil ve şemadan ve Tamir-i koçu?	300	1	300	0,05	0,02
Kanadil, Hasır ve Şemadan	120	1	120	0,02	0,01
Kandil-i Kutu	210	1	210	0,04	0,02
Revgan-1 Zeyt	59.943,56	15	3.996,24	10,54	4,45
Revgan-1 Zeyt ve Ücret-i Kanadil	1800	1	1800	0,32	0,13
Şem'dan	60	1	60	0,01	0,00
Şem-i Asel	50.160	10	5016	8,82	3,72
Şem-i Revgan	26.946	14	1.924,71	4,74	2,00

Kaynak: Ek 2.

Aydınlatma masrafına sahip 16 vakfın⁹⁵ toplam masrafı 149.317,56 akçedir.

Toplam masrafın %26,26'sını, toplam giderlerin ise %11,08'ini oluşturmaktadır.

⁹⁵ Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı, Andelib Hatun Vakfı, Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı, Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi, El Hac Şaban Mescid-i Şerifi Vakfı, Evlice Baba Mescid-i Şerifi, İmam Yahya Efendi ve Zevcesi Afife Hatun Vakfı, İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı, Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi, Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı, Otakçıbaşı Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe Nukud, Silahi Mehmed Bey Vakfı, Şerbetçi Mustafa Çelebi Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Mekteb-i Şerifi Vakfı, Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi, Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi, Yakub Usta Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud

15 vakfın⁹⁶ kullandığı revgan-ı zeyt yani zeytinyağı, 59.943,56 akçelik toplam masraf tutarı ile aydınlatma masraflarının %40'ını oluştururken, genel masraf toplamının %10,5'una, genel gider toplamının ise %4,45'ine denk gelmektedir. Böylece ilgili gider kalemleri içerisindeki en yüksek orana sahiptir. Ardından sırasıyla şem-i asel (bal mumu) ve şem-i revgan (yağ mumu) gelmektedir.

Aydınlatma masrafları 1191'de 29.884,3 akçe iken, vakıfların aydınlatma masraflarının en yüksek olduğu 1193 yılında 1.613 akçe artarak 31.497,3 akçeye yükselmiştir. Böylece 1191-1193 yılları arasında %5,5 oranında bir artış gerçekleşmiştir. Ancak 1194 yılında, toplam aydınlatma masrafı 3.210,47 akçe değer kaybederek 28.286,83 akçeye düşmüştür. 1195 yılında tekrardan artış gösterip 29.631,83 akçeye çıkmış olsa da 1193-1195 yılları arasında %6 oranında azalmıştır.⁹⁷

3.1.2. Muhasebe Masrafları

Muhasebe ve harç masrafları incelendiğinde yıllar için dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir. 1191 yılında toplam maliyet 11.107 akçe iken, 1195 yılında 1.388 akçe artarak 12.495 akçeye yükselmiştir. Böylece %12,5 oranında bir artış gerçekleşmiştir.⁹⁸

Çalışmaya konu edinmiş yıllar içinde en yüksek muhasebe ve harç masrafına 1194 yılında ulaşılmıştır. İlgili yılda “Turşucu Hüseyin Çelebi Cami-i Şerifi Vakfı”nın muhasebe ve harç kalemlerine yüksek miktarda ödeme yapmış olması bu durumun en büyük sebeplerinden biridir. Fiyatlardaki dalgalanmanın diğer bir sebebi de “Küçük Ali Ağa Çeşme Vakfı”dır. Söz konusu vakfın belgeleri incelendiğinde 1191-1193 yıllarında “*harc-ı muhasebe, kalemiye ve müteferrika*”nın 120 akçelik giderinin

⁹⁶ Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı, Yakub Usta Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud, Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi, Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı, Evlice Baba Mescid-i Şerifi, Şerbetçi Mustafa Çelebi Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Mekteb-i Şerifi Vakfı, İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı, Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi, Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi, Silahi Mehmed Bey Vakfı, Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı, Otakçıbaşı Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe Nukud, Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi, Andelib Hatun Vakfı, El Hac Şaban Mescid-i Şerifi Vakfı

⁹⁷ Bkz. Ek 4.

⁹⁸ Bkz. Ek 4.

bağışlandığı görülmüştür. Dolayısıyla ilgili masraf kalemleri 3 yıl boyunca 0 (sıfır) olarak gösterilmiştir.⁹⁹

Çalışma kapsamına alınan vakıflardan kaçının ilgili masraf türüne sahip olduğu, 5 yıllık toplamı ve ortalama değeri ile masraf türünün; toplam masraf miktarı ve toplam gider miktarına göre oranları Tablo 23'te gösterilmiştir.

Tablo 23. Muhasebe Masrafları (Akçe) (1191-1195)

Masraf Türü	5 Yıllık Toplam Masraf	İlgili Masraf Türünde Harcama Yapan Vakıf Sayısı	Vakıf Başına Düşen Ortalama Miktar	Her Bir Masraf Türünün Tüm Masraflar Miktarına Oranı (%)	Her Bir Masraf Türünün Toplam Gidere Oranı (%)
... Harc-ı ilam ma'a resim	1.200	1	1.200	0,21	0,09
Bundan akdem vakf-ı şerife musakkafatından doğramacı dükkanı mutasarrıfı gabn ider? bitaraf vakftan ahir icare olunub hasb-i zuhur iştiraken? verilen bedel-i sulh ve harc-ı ilam ve mübaşiriye	5.670	1	5.670	1,00	0,42
Cihât mezkureye harc-ı ilam ve tel'in içün aklamına verilen harc ahali marifetiyle mütevell-i mezburun mesarifi	1.920	1	1.920	0,34	0,14
Dellaliye	1.055	6	175,83	0,19	0,08
Dellaliye ve Müjdegan	120	1	120	0,02	0,01
Harc-ı Hüccet-i İstifa	6.620	5	1.324	1,16	0,49
Harc-ı Muhasebe	24.970	34	734,41	4,39	1,85
Harc-ı Muhasebe, Kalemiyye, Müteferrika	1.309	4	327,25	0,23	0,10
İhbariye	845	2	422,50	0,15	0,06
İhzariyye-i Cabi	4.100	3	1.366,67	0,72	0,30

Kaynak: Ek 2.

⁹⁹ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 7b-2, 10b-2, 34b-1.

Tablo 23. Muhasebe Masrafları (Akçe) (1191-1195) (Devam)

Masraf Türü	5 Yıllık Toplam Masraf	İlgili Masraf Türünde Harcama Yapan Vakıf Sayısı	Vakıf Başına Düşen Ortalama Miktar	Her Bir Masraf Türünün Tüm Masraflar Miktarına Oranı (%)	Her Bir Masraf Türünün Toplam Gidere Oranı (%)
Kalemiyye	5.595	34	164,56	0,98	0,42
Kalemiyye ve Mütferrika	100	1	100	0,02	0,01
Kaydiyye	60	1	60	0,01	0,00
Müjdegân	380	3	126,67	0,07	0,03
Mütferrika	4.552	34	133,88	0,80	0,34
Mütferrika ve Kaydiyye	919	5	183,80	0,16	0,07
Resm-i Müteveli	1.200	2	600	0,21	0,09
Resm-i Müteveli-i Vakf	560	1	560	0,10	0,04
Resm-i Vakf	7.176	4	1.794	1,26	0,53

36 vakfın tamamında yer alan muhasebe ve harç masrafları toplamı 68.351 akçedir. Toplam masrafın %12,02'sini, toplam giderlerin ise %5,07'sini oluşturmaktadır.

3.1.3. Ulaşım Masrafları

Çalışma kapsamına alınan vakıfların 3'üne ait muhasebe belgelerinde ulaşım masrafı olduğu belirlenmiştir.¹⁰⁰ Beş yıllık toplam tutarı 4.391 akçe olan ulaşım masrafı; masrafların tamamının 0,77'sini, tüm gider toplamının da 0,33'ünü oluşturmaktadır.

Ulaşım masrafı, 1191 yılında toplam 490 akçe iken 1195 yılında 1.350 akçeye yükselmiştir. %27,5'luk bir artış gerçekleşmiştir.¹⁰¹ Tablo 24'te ulaşım ile ilgili gider kalemlerine ilişkin genel dağılım gösterilmiştir.

¹⁰⁰ Otakçıbaşı Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe Nukud, Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi, Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Akar Vakfı

¹⁰¹ Bkz. Ek 4.

Tablo 24. Ulaşım Masrafları (Akçe) (1191-1195)

Masraf Türü	5 Yıllık Toplam Masraf	İlgili Masraf Türünde Harcama Yapan Vakıf Sayısı	Vakıf Başına Düşen Ortalama Miktar	Her Bir Masraf Türünün Tüm Masraflar Miktarı Toplamına Oranı	Her Bir Masraf Türünün Tüm Gider Toplamına Oranı (%)
Efşan-ı Kaliçe, Hamal, Ücret-i Kayık	140	1	140	0,02	0,01
Efşan-ı Kaliçe, Ücret-i Kayık	231	1	231	0,04	0,02
Ücret-i Kayık	3.120	1	3.120	0,55	0,23
Ücreti-i bargir ve muarref Süleymana müteveli-i mezburun mesarifi	900	1	900	0,16	0,07

Kaynak: Ek 2.

3.1.4. Tamirat ve Temizlik Masrafları

11 cami ve mescid vakfı, 6 çeşme vakfı ile birer avarız ve mektep vakfı olmak üzere 19 vakfa ait toplam tamirat ve temizlik masrafı 177.347,83 akçedir. Genel masraf toplamının %31,19'unu oluştururken, genel gider toplamının da %13,16'sına sahiptir.

Tamirat ve temizlik masraflarının genel dağılımına Tablo 25'te yer verilmiştir.

Tablo 25. Tamirat ve Temizlik Masrafları (Akçe) (1191-1195)

Masraf Türü	Toplam Masraf	İlgili Masraf Türünde Harcama Yapan Vakıf Sayısı	Ortalama Masraf	Masraf Türlerinin Tüm Masraflar Toplamına Oranı (%)	Masraf Türlerinin Tüm Giderler Toplamına Oranı (%)
..... 40 hane ve bakkal dükkanı ve 40 mekteb ve ... dekağının tamir ve termimine marifetleriyle mütevellî-i mezburun mesarifi	11.520	1	11.520	2,03	0,85
Cami-i mezburun 1 adet havale cam tecdid-i	1.320	1	1.320	0,23	0,10
Cami-i Şerifin Kiremid Aktarması	768	1	768	0,14	0,06
Cami-i şerifin tecdid-i sakf ve tavan ve tamir-i minare ve tecdid-i 2 adet sed duvar marifet-i ahali mütevellî-i mezburun mesarifi	26.160	1	26.160	4,60	1,94
Cedid ve Tamir-i Kutu	73,33	1	73,33	0,01	0,01
Çeşme-i mezburun cabeca tamir tecdidin ahali-i karye-i mezburun marifetiyle mütevellî-i mezburun su yolcusu zimmi ... 'ye verdiği	8.160	1	8.160	1,43	0,61
Çeşme-i mezburun cabece mahalleri tamir ve tecrübe künk ve ücret-i amele ve mesarif-i lazimesi marifet-i ahali-i karye mütevellî-i mezburun verdiği	8.520	1	8.520	1,50	0,63
Çeşme-i mezburun kiremid pûşideli saçağı yarım? olub tecdid-i sakf ve kiremid ve kereste ve mîsmar ve kireç ve horasan* ve ustadiye marifet-i ahali-i mahalle mütevellî-i mezburun mesarifi	8.520	1	8.520	1,50	0,63

Kaynak: Ek 2.

Tablo 25. Tamirat ve Temizlik Masrafları (1191-1195) (Akçe) (Devam)

Masraf Türü	Toplam Masraf	İlgili Masraf Türünde Harcama Yapan Vakıf Sayısı	Ortalama Masraf	Masraf Türlerinin Tüm Masraflar Toplamına Oranı (%)	Masraf Türlerinin Tüm Giderler Toplamına Oranı (%)
Çeşme-i mezburun müddet-i mezburede ba marifet ahali cabeca mahalleri tamir ve tecdid leğen? ve kireç ve ustadiye ve mesarif-i saire	3.138	1	3.138	0,55	0,23
Çeşme-i mezburun müddet-i mezburede marifet-i ahali-i karye mütevell-i mezburun mesarifi	9.762	1	9.762	1,72	0,72
Çeşme-i mezburun tamir ve termimine müddet-i mezburede ahali-i mahalle marifetiyle mütevell-i mezburun mesarifi	13.822	1	13.822	2,43	1,03
Efşan-ı Kaliçe (Halı Temizliği)	480	2	240	0,08	0,04
Sene-i Mezburda çeşme-i mezburun su yolları cabeca tamiriçün mütevell-i muma ileyhın su yolcusuna verdiği	10.704	1	10.704	1,88	0,79
Tamir (Belirsiz)	720	2	360	0,13	0,05
Tamir-i Cami Şerif (belirsiz)	1.020	1	1.020	0,18	0,08
Tamir-i Cami Şerif Aktarma, Ustadiye ve Kiremit	870	1	870	0,15	0,06
Tamir-i Cami-i Şerif	1.665	2	832,5	0,29	0,12
Tamir-i Cami-i Şerif Kiremit ve Ustadiye	2.085	2	1.042,5	0,37	0,15
Tamir-i Cami-i Şerif ve Kapı	1.140	1	1.140	0,20	0,08

Tablo 25. Tamirat ve Temizlik Masrafları (1191-1195) (Akçe) (Devam)

Masraf Türü	Toplam Masraf	İlgili Masraf Türünde Harcama Yapan Vakıf Sayısı	Ortalama Masraf	Masraf Türlerinin Tüm Masraflar Toplamına Oranı (%)	Masraf Türlerinin Tüm Giderler Toplamına Oranı (%)
Tamir-i cedide ve minare ve ...	311,5	1	311,5	0,05	0,02
Tamir-i Çeşme	360	1	360	0,06	0,03
Tamir-i duvar beray cami-i şerif	210	1	210	0,04	0,02
Tamir-i hazine ve lüle ve kireç ve horasan* ve ustadiye	2.400	1	2.400	0,42	0,18
Tamir-i hazinede kireç ve horasan* ve leğen? ve ustadiye	4.100	1	4.100	0,72	0,30
Tamir-i Kaliçe	975	2	487,5	0,17	0,07
Tamir-i Kaliçe, Seccade ve Hasır	400	1	400	0,07	0,03
Tamir-i Kapu ve Musluk?	240	1	240	0,04	0,02
Tamir-i Kayık?	420	1	420	0,07	0,03
Tamir-i Kutu	140	1	140	0,02	0,01
Tamir-i Kutu ve Tulumba ve Mescid-i Şerif	400	1	400	0,07	0,03
Tamir-i mekteb aktarma kiremid,kereste ve ustadiye	2.256	1	2.256	0,40	0,17
Tamir-i Mekteb, Hane ve Dekakin	3.928	1	3.928	0,69	0,29
Tamir-i Mescid-i Şerif	11.621	7	1.660,14	2,04	0,86
Tamir-i Mescid-i Şerif ... marifet-i ahali mütevell-i muma ileyhin mesarifi	12.000	1	12.000	2,11	0,89

Tablo 25. Tamirat ve Temizlik Masrafları (1191-1195) (Akçe) (Devam)

Masraf Türü	Toplam Masraf	İlgili Masraf Türünde Harcama Yapan Vakıf Sayısı	Ortalama Masraf	Masraf Türlerinin Tüm Masraflar Toplamına Oranı (%)	Masraf Türlerinin Tüm Giderler Toplamına Oranı (%)
Tamir-i Mescid-i Şerif Kereste, Mismar, Kireç, Horasan* ve Ustadiye	2.247	1	2.247	0,40	0,17
Tamir-i Mescid-i Şerif Kereste, Mismar, Kiremid ve Ustadiye	1.158	1	1.158	0,20	0,09
Tamir-i Mescid-i Şerif Kiremid ve Kireç ve Horasan* ve Ustadiye	1.090	1	1.090	0,19	0,08
Tamir-i Mescid-i Şerif Kiremid, Mismar, Sütûn? ve Ustadiye	1.614	1	1.614	0,28	0,12
Tamir-i minare ba marifet-i ahali-i mahalle	1.200	1	1.200	0,21	0,09
Tamir-i Musluk	300	1	300	0,05	0,02
Tamir-i Tulumba	1.080	2	540	0,19	0,08
Tathir-i hazine ve tamir-i künk ve leğen? ve horasan* ve kireç ve ustadiye	3.000	1	3.000	0,53	0,22
Tathir-i Kariz Hane	3.000	1	3.000	0,53	0,22
Tathir-i Kariz Mekteb	720	1	720	0,13	0,05
Tecdid olan künklere ahali-i karye marifetiyle ücret-i mutemed ve ücret-i amele müteveli-i mezburun verdiği	1.260	1	1.260	0,22	0,09
Tecdid-i minare ve tamir-i mescid-i şerif ...marifetlü? müteveli-i mezburun mesarifi	9.030	1	9.030	1,59	0,67
Tecdid-i musluk ber mucib-i şart-ı vakf	1.440	1	1.440	0,25	0,11

“Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı”, “El Hac Şaban Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Evlice Baba Mescid-i Şerifi”, “Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”, “İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi”, “Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı”, “Silahi Mehmed Bey Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi”, “Yakub Usta Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud” olmak üzere 11 adet cami ve mescid vakfının toplam temizlik ve tamirat masrafı 77.656,34 akçedir. Çatı onarımı, halı temizliği ya da camilerde oluşabilecek genel tadilatlar ve tadilatlarda kullanılan malzemelerle masraf tutarları ilgili vakıflara ait belgelerin gider bölümlerinde ayrıntılı olarak işlenmiştir.

“Şerbetçi Mustafa Çelebi Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Mekteb-i Şerifi Vakfı”nın 21.424 akçe olan temizlik ve tamirat masrafı, bir avarız vakfı olan “Otakçıbaşı Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe Nukud” da ise 3.861,5 akçeye tekabül etmektedir.

“Burhan Efendi Nam-ı Diğer Samma Çeşmesi”, “Firdevsi El Hac Ebu Bekir Efendi Nam Sahibu'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı”, “Kabasakal Ali Ağa Çeşmesi Kasapbaşı Piri Ağa Çeşmesi Vakfı”, “Köprülü Damadı Mehmed Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı”, “Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Akar Vakfı” olmak üzere 6 adet çeşme vakfının temizlik ve tamirat masrafı 74.406 akçedir. Su yolu gibi yüksek maliyete sahip tamir ve onarım ihtiyaçları ile bu işi icra eden su yolcusu ücretlerinin oldukça yüksek olduğu görülmüştür. Dolayısıyla bu durum, çeşme vakıflarının mektep ve cami vakıflarından oransal olarak daha yüksek tamir ve temizlik masrafına sahip olmasına neden olmuştur. Ayrıca çeşme leğenleri ile boruların temizlik, tamirat ve onarımları da çeşme vakıflarının sık rastlanan gider kalemleridir.

3.1.5. Diğer Masraflar

Vakıflara ait muhasebe belgelerinin gider bölümlerinde yer alan, ancak süreklilik arz etmediği için diğer alt başlıklar altında toplanamayan giderler diğer masraflar başlığı altında incelenecektir. Buna göre 23 vakfa¹⁰² ait toplam masraf 166.807,83 akçedir ve bu tutar masraflar toplamının %29,33'ünü, tüm giderler toplamının ise %12,37'sini oluşturmaktadır. Diğer masraflara ait gider kalemleri ile genel dağılımına Tablo 26'da yer verilmiştir.

Tablo 26. Diğer Masraflar (1191-1195) (Akçe)

Masraf Türü	Toplam Masraf	İlgili Masraf Türünde Harcama Yapan Vakıf Sayısı	Ortalama Miktar	Masraf Türlerinin Tüm Masraflar Toplamına Oranı (%)	Tüm Masraf Türlerinin Giderler Toplamına Oranı (%)
Aşura	17.411,50	3	5.803,83	3,062	1,292
Buhur	30	1	30	0,005	0,002
Cam	99	1	99	0,017	0,007
Cami-İcare	8.270	3	2.756,67	1,454	0,613
Çârûb	432	6	72	0,076	0,032
Çarub ve ...	24	1	24	0,004	0,002
Çarub ve İhrac-ı Mezbele	240	2	120	0,042	0,018
Deyn-i Vakf Bâ Muhasebe-i Evvel	69.474,33	10	6.947,43	12,217	5,154
Eda-i Avarız	18.600	2	9.300	3,271	1,380

Kaynak: Ek 2.

¹⁰² El Hac Şaban Mescid-i Şerifi Vakfı, İmam Yahya Efendi ve Zevcesi Afife Hatun Vakfı, Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi, Diğer Fatıma Hatun Vakfı, Evlice Baba Mescid-i Şerifi, İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı, Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı, Küçük Ali Ağa, Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi, Yakub Usta Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud, Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı, Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi, Şerbetçi Mustafa Çelebi Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Mekteb-i Şerifi Vakfı, Kabasakal Ali Ağa Çeşmesi, Kasapbaşı Piri Ağa Çeşmesi Vakfı, Otakçıbaşı Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe Nukud, Burhan Efendi Nam-ı Diğer Samma Çeşmesi, Cebecibaşı Mahallesinde Vaki Avarız Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı, Silahi Mehmed Bey Vakfı, Taşçı El Hac Seyyidi Vakfı, Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi, Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı, Otakçılar Karyesi Mehmed Bey Mah. Vaki Avarız Vakfı

Tablo 26. Diğer Masraflar (1191-1195) (Akçe) (Devam)

Masraf Türü	Toplam Masraf	İlgili Masraf Türünde Harcama Yapan Vakıf Sayısı	Ortalama Miktar	Masraf Türlerinin Tüm Masraflar Toplamına Oranı (%)	Tüm Masraf Türlerinin Giderler Toplamına Oranı (%)
Hasır	360	1	360	0,063	0,027
Hasır Mısır	6.000	1	6.000	1,055	0,445
İcare	330	2	165	0,058	0,024
İhrac-ı Mezbele	600	1	600	0,106	0,045
İştiray-ı Arsa	1.680	1	1.680	0,295	0,125
Kaba Hasır	237	2	118,50	0,042	0,018
Koğa ve Resen	1.080	1	1.080	0,190	0,080
Kömür	1.800	1	1.800	0,317	0,134
Kömür Muallim Hane	1.080	1	1.080	0,190	0,080
Kurban	2.766	1	2.766	0,486	0,205
Külâh? beray Cami-i Şerif	39	1	39	0,007	0,003
Lüle	480	1	480	0,084	0,036
Mısır Hasır	120	1	120	0,021	0,009
Muhaddis olan muallim-i sabiyan ve nezaret cihâtleriçün taraf vakfiyetin cihât ashablarına ahali-i mahalle marifetiyle müteveli-i mezburun verdiği	5.160	1	5.160	0,907	0,383
Mukataa-i Zemin	13.590	8	1.698,75	2,390	1,008
Mukataa-i Zemin-Vakf-ı Sultan Beyazıd	1.200	1	1.200	0,211	0,089
Mukataa-i Zemin-Ayasofya-ı Kebir	1.000	1	1.000	0,176	0,074

Tablo 26. Diğer Masraflar (1191-1195) (Akçe) (Devam)

Masraf Türü	Toplam Masraf	İlgili Masraf Türünde Harcama Yapan Vakıf Sayısı	Ortalama Miktar	Masraf Türlerinin Tüm Masraflar Toplamına Oranı (%)	Tüm Masraf Türlerinin Giderler Toplamına Oranı (%)
Musluk	60	1	60	0,011	0,004
Nezaret Efendi	500	1	500	0,088	0,037
Sene-i mezburede avaruz- mahsuba bâ-tezkire tersane-i amireye verilen	5.400	1	5.400	0,950	0,401
Ücret-i Abkeş	1.680	1	1.680	0,295	0,125
Ücret-i Münadi	720	1	720	0,127	0,053
Vakf-ı mezburun Havass mahsulatından olmak üzere müteveli-i mezburun 86 senesi muhasebesinden zimmeti olan alacak hakkı	3.740	1	3.740	0,658	0,277
Zayı İcare	2.440	3	813,33	0,429	0,181
... Süleyman	120	1	120	0,021	0,009
Diğer	45	1	45	0,008	0,003

Kaynak: Ek 2.

Diğer masraflar alt başlığı altında yer alan giderler bir sürekliliğe sahip değildir.¹⁰³ Dolayısıyla artış ya da azalışlarındaki değişime göre incelemek doğru olmayacaktır. Ancak mukataa-i zemin¹⁰⁴ ve cârûb (süpürge)¹⁰⁵ süreklilik arz etmesine binaen müstesna olarak kabul edilebilir.

¹⁰³ Bkz. Ek 4.

¹⁰⁴ Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı, Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi, Şerbetçi Mustafa Çelebi Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Mekteb-i Şerifi Vakfı, İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı, Silahi Mehmed Bey Vakfı, Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı, Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi, El Hac Şaban Mescid-i Şerifi Vakfı, Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi

¹⁰⁵ Yakub Usta Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud, Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı, Evlice Baba Mescid-i Şerifi, İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı, Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi, Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi

3.2. Vezaif (Vazifeli) Giderleri

Vazifeli giderleri genel gider toplamının %57,81'ini oluşturmaktadır. Tablo 27'de vakıfların yıllık vazifeli giderlerine yer verilmiştir.

Tablo 27. Vakıfların Vezaif Giderleri (Akçe)

Vakıf Adı	Yıllar				
	1191	1192	1193	1194	1195
Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı	966	966	966	1.230	1.560
Andelib Hatun Vakfı	980	980	980	980	980
Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı	5.040	5.040	5.040	5.040	5.040
Asam Ahmed Çelebi Vakfı	300	300	300	300	300
Belgradi Musa Vakfı	2.520	2.520	2.520	2.520	2.520
Burhan Efendi Nam-ı Diğer Samma? Çeşmesi Vakfı	720	720	720	720	720
Cebecibaşı Mahallesinde Vaki Avarız Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı	0	0	0	0	0
Diğer Fatıma Hatun Vakfı	375	375	375	375	375
Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi	3.135	3.135	3.135	3.135	3.135
Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı	4.680	4.680	4.680	4.680	4.680
El Hac Şaban Mescid-i Şerifi Vakfı	5.400	5.400	5.400	5.400	5.400

Kaynak: Ek 3.

Tablo 27. Vakıfların Vezaif Giderleri (Akçe) (Devam)

Vakıf Adı	Yıllar				
	1191	1192	1193	1194	1195
Evlice Baba Mescid-i Şerifi	3.347	5.672	3.980	4.557	4.396
Firdevsi El Hac Ebu Bekir Efendi Nam Sahibu'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı	360	360	360	360	360
Halil Çelebi Vakfı	5.400	5.400	5.400	5.400	5.400
Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı	4.020	3.072	3.360	5.040	5.040
İmam Yahya Efendi ve Zevcesi Afife Hatun Vakfı	720	720	720	720	720
İslambey Mescid- i Şerifi Vakfı	8.280	8.280	8.280	8.280	8.280
Kabasakal Ali Ağa Çeşmesi	720	720	720	720	720
Karakaş Mehmed Ağa Vakfı	620	620	620	620	620
Kasapbaşı Piri Ağa Çeşmesi Vakfı	340	360	360	360	360
Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi	7.587	7.767	8.952	8.772	8.772
Köprülü Damadı Mehmed Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı	3.600	3.600	3.600	3.600	3.600
Küçük Ali Ağa Vakfı	1.080	1.080	1.080	1.080	1.080
Nazperver Hatun Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud	2.520	2.520	2.520	2.520	2.520

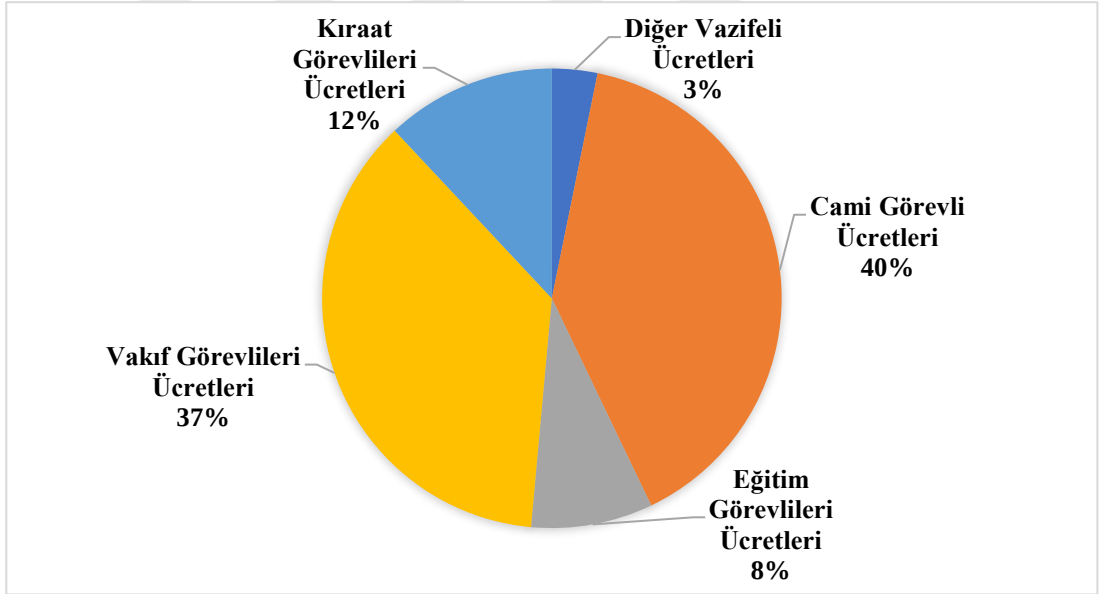
Tablo 27. Vakıfların Vezaif Giderleri (Akçe) (Devam)

Vakıf Adı	Yıllar				
	1191	1192	1193	1194	1195
Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı	7.306	7.246	5.842	7.188,33	7.188,33
Otakçıbaşı Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe Nukud	1.260	1.260	1.260	1.260	1.260
Otakçılar Karyesi Mehmed Bey Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı	300	300	300	300	300
Sarayî Fatıma Hatun Vakfı	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000
Silahi Mehmed Bey Vakfı	17.100	17.100	17.100	17.100	17.100
Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Akar Vakfı	7.920	7.920	7.920	6.840	6.840
Şaban Efendi Vakfı ve Defterdar Kara Süleyman Efendi Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud	1.410	1.410	1.410	1.410	1.410
Şerbetçi Mustafa Çelebi Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Mekteb-i Şerifi Vakfı	11.160	11.160	11.160	11.160	11.160
Taşçı El Hac Seyyidi Vakfı	5.400	6.480	6.480	6.480	6.480
Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi	19.080	18.720	18.720	20.880	20.880
Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi	7.680	7.680	7.680	7.680	7.680
Yakub Usta Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud	93.60	9.360	10.080	10.080	10.080
TOPLAM	152.686,00	154.923,00	154.020,00	158.787,18	158.956,18

Tabloya bakıldığında yıldan yıla artış ya da azalışlar olduğu görülmektedir. Bu durumun sebepleri 4. bölümde rakabe olarak ayrıca incelenecektir.

Vazifeli ücretleri, masraflar bölümünde olduğu gibi, kendi içlerinde ayrılarak alt başlıklar altında sınıflandırılmıştır. Cami vazifelileri, vakıf vazifelileri, kıraat vazifelileri, eğitim vazifelileri ve diğer görevlerde çalışan vazifeliler olmak üzere 5 alt başlık altında incelenecektir. Buna göre incelenen 36 vakıfta görev alan kişi sayısının 174 olduğu tespit edilmiştir. Cami görevlileri 55 kişi, vakıf görevlileri 75 kişi, eğitim ve diğer görevliler 8'er kişi iken, kıraat görevlileri ise 28 kişi olarak belirlenmiştir. Şekil 8'de vazifeli başlığı altında toplanan vazifeli giderlerinin oranlarına yer verilmiştir.

Şekil 8. Vazifeli Ücretlerinin Oranları

Kaynak: Ek 3 ve Ek 4'ten yararlanılmıştır.

Vazifeli giderlerinin %40'ını oluşturan cami görevli ücretleri en yüksek gider grubunu oluşturmaktadır. Ardından sırasıyla vakıf görevli ücretleri ile kıraat görevli ücretleri gelmektedir.

3.2.1. Cami Görevlileri

Çalışmaya konu olan yıllar arasında faaliyet gösteren belirlenmiş 36 vakıftan 23'üne ait muhasebe belgelerinde cami görevlilerine verilen ücretler olduğu tespit edilmiştir.¹⁰⁶ 55 kişiden oluşan cami görevlilerine verilen ücretler ile genel oransal dağılımlarına Tablo 28'de yer verilmiştir.

Tablo 28. Cami Görevlileri Verilen Ücretler ve Genel Dağılımı (Akçe)

Vazife Türü	5 Yıllık Toplam Vazifeli Masrafı	İlgili Vazife Türünde Harcama Yapan Vakıf Sayısı	Vakıf Başına Düşen Ortalama Miktar	Her Bir Vazife Türünün Tüm Vazifeler Miktarı Toplamına Oranı (%)	Her Bir Vazife Türünün Tüm Giderler Miktarı Toplamına Oranı (%)
İmamet	145.786,63	22	6.626,67	18,71	10,81
Amenarresulu ve İhlashan İmam	2.700,00	1	2.700,00	0,35	0,20
Müezzin	103.543,28	18	5.752,40	13,29	7,68
Müezzin Sala	5.220,12	2	2.610,06	0,67	0,39
Müezzin Vakit	10.606	2	5.302,77	1,36	0,79
Müezzin ve İhlashan	6.766	2	3.382,75	0,87	0,50
Müezzin Kayyım ve Temcidhan	7.308,00	1	7.308,00	0,94	0,54
Hitabet (Hatib)	20.616	4	5.154,11	2,65	1,53
Buhuri	1.624	1	1.624,00	0,21	0,12
Sermahfil-i Ecza	3.600	1	3.600,00	0,46	0,27
Siracî (Kandil Aydınlatma Görevi)	1.512	1	1.512,06	0,19	0,11

Kaynak: Ek 3.

¹⁰⁶ Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı, Andelib Hatun Vakfı, Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı, Belgradi Musa Vakfı, Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi, Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı, El Hac Şaban Mescid-i Şerifi Vakfı, Evlice Baba Mescid-i Şerifi, Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı, İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı, Karakaş Mehmed Ağa Vakfı, Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi, Küçük Ali Ağa Vakfı, Nazperver Hatun Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud, Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı, Otakçıbaşı Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe Nukud, Sarayî Fatıma Hatun Vakfı, Silahi Mehmed Bey Vakfı, Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Akar Vakfı, Şaban Efendi Vakfı ve Defterdar Kara Süleyman Efendi Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud, Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi, Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi, Yakub Usta Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud

Cami görevlilerine ödenen ücretler; genel vazife giderlerinin %39,68'ini oluştururken, genel giderlerinde %22,94'ünü oluşturmaktadır. 23 vakfın cami görevlilerine ödediği toplam ücret 309.281,57 akçedir. Cami görevlileri içinde en yüksek ücreti alan vazifeli imam iken ardından müezzin gelmektedir.

Yıllar bazında bakıldığında yıllar içinde küçük artış ve azalışlar olduğu görülmektedir.¹⁰⁷ Bunun en büyük sebebi 9 vakfın¹⁰⁸, ileride daha detaylı işlenecek olan, rakabe uygulamasına başvurmasıdır. Toplam 25 kişinin maaşında bu uygulama kullanılmıştır. Diğer bir sebebi ise “Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi” nin imama 500 akçe, müezzine ise 400 akçe olmak üzere “*icare ber-vech-i meşruta*” kaydıyla para ödemesidir.¹⁰⁹ Meşruta İslam ansiklopedisinde, “Sözlükte “*şart koşulmuş*” anlamına gelen *meşrûta* kelimesi cami, kütüphane, sıbyan mektebi, tekke vb. vakıf eserlerde çalışan imam, müezzin, hatip, kayyum, hâfız-ı kütüb, muallim, şeyh, türbedar, müteveli, muvakkit ve müderris gibi görevlilerin barınması için vâkıf tarafından tahsis edilen odalar veya evler için kullanılmıştır.” şeklinde açıklanmıştır.¹¹⁰ İlgili vakıf ise tahsis ettiği vakıf mülkünden elde ettiği kirayı imam ve müezzine vermeyi şart koşmuştur.¹¹¹ Bu sayede görevli ücretlerine ek olarak imam ve müezzine ücret ödenmiştir.

3.2.2. Vakıf Görevlileri

Çalışmaya konu edilmiş 36 vakfın 33'ünde vakıf görevlilerine verilen ücretler olduğu belirlenmiştir. “Otakçıbaşı Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe Nukud”, “Nazperver Hatun Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud”, “Cebecibaşı Mahallesinde Vaki Avarız Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı” olmak üzere 3 vakfa ait muhasebe belgelerinde vakıf görevli ücretine rastlanmamıştır.

¹⁰⁷ Ek 4.

¹⁰⁸ Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi, Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı, Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı, Evlice Baba Mescid-i Şerifi, Sarayî Fatıma Hatun Vakfı, Karakaş Mehmed Ağa Vakfı, Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı, Şaban Efendi Vakfı ve Defterdar Kara Süleyman Efendi Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud, Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi

¹⁰⁹ Havass-ı Refia Mahkemesi 137, vr. 7a-2, 13b-1, 26b-1, 41a-2

¹¹⁰ Zeynep Ahunbay, “Meşruta”, TDV İslâm Ansiklopedisi, c. XXIX, 2004, s.387-388.

¹¹¹ Detaylı bilgi için bkz.: Nilgün Çevrimli, “Vakfiyelerde Meşrûta Teriminin Düşündürdükleri; Vakıf Görevlilerine Ait Meşrûtalar”, Kalemîşi- Geleneksel Türk Sanatları Dergisi, C.6, No.11, 2018. ss.89-112

75 kişiden oluşan vakıf görevlilerine verilen ücretler ile bu ücretlerin vazife, masraf ve genel gider toplamaları içerisindeki dağılımlarına Tablo 29’da yer verilmiştir.

Tablo 29. Vakıf Vazifeli Ücretleri ve Genel Dağılımı (Akçe)

Vazife Türü	5 Yıllık Toplam Vazife Masrafı	İlgili Vazife Türünde Harcama Yapan Vakıf Sayısı	Vakıf Başına Düşen Ortalama Miktar	Her Bir Vazife Türünün Tüm Vazifeler Miktarı Toplamına Oranı (%)	Her Bir Vazife Türünün Tüm Giderler Miktarı Toplamına Oranı (%)
Tevliyet (Mütevelli)	140.547,04	32	4.392,10	18,03	10,43
Kitabet (Kâtib)	59.056,82	19	3.108,25	7,58	4,38
Cibayet (Câbi)	49.863,26	13	3.835,64	6,40	3,70
Kayyım	24.290,64	5	4.858,13	3,12	1,80
Kayyım ve Temcidhan	3.600	1	3.600	0,46	0,27
Nezaret (Nazır)	5.830	4	1.457,50	0,75	0,43
Nezaret-i Kadı Efendi	1.800	1	1.800	0,23	0,13

Kaynak: Ek 3.

Vakıf görevlisi olan toplam 75 kişiye verilen ücretlerin toplam maliyeti 285.527,76 akçedir. Söz konusu maliyet, vazifeli giderleri toplamın %36,64 ‘ünü, genel giderler toplamının ise %21,18’ine denk gelmektedir. Vakıf görevli ücretlerine verilen toplam ücretin %49,32’sini mütevelli ücretleri oluşturmaktayken ardından %20,72 ile katip ücretleri gelmektedir.

Yıllar içinde toplam maliyet tutarında artış ve azalışlar görülmektedir. Ancak 1191-1195 yılları arasında ücretlerin %10,5 oranında arttığı belirlenmiştir.¹¹² Bunun en büyük sebebi, 10 vakfın¹¹³ rakabe uygulanmasını uygulamasıdır. İleride daha

¹¹² Bkz. Ek 4.

¹¹³ Asam Ahmed Çelebi Vakfı, Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi, Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı, Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı, Evlice Baba Mescid-i Şerifi, Sarayî Fatıma Hatun Vakfı, Karakaş Mehmed Ağa Vakfı, Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı, Şaban Efendi Vakfı ve Defterdar Kara Süleyman Efendi Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud, Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi

detaylı olarak incelenecektir. Diğer bir sebep ise “Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi”nin “*icare ber-vechi meşruta*”¹¹⁴ şartından dolayı mütevelliyeye her yıl, kendi vazifeli ücretinin haricinde, 300 akçe kira geliri ödemiş olmasıdır.

Son olarak, “Andelib Hatun Vakfı”na ait 1191-1195 yılları arasındaki muhasebe belgeleri incelendiğinde günlüğü 1 akçe olarak belirlendiği görülmüştür. 360 akçe olması gereken mütevelliyeye ücretinin 260 akçe olarak gösterildiği belirlenmiştir. Bu konuda belgelerde herhangi bir şerhe rastlanmamış olsa da söz konusu durumun mütevellinin vakfa olan borcundan kaynaklandığı düşünülebilir.

3.2.3. Eğitim Görevlileri

Çalışma kapsamına alınmış 36 vakfın 6’sında eğitim görevlilerine verilen ücretler tespit edilmiştir.¹¹⁵ Eğitim görevlileri, ücretleri ile genel vazife ve tüm giderler oranlarına göre dağılımına Tablo 30’da yer verilmiştir.

Tablo 30. Eğitim Görevlilerine Verilen Ücretler ve Genel Dağılımı (Akçe)

Vazife Türü	Toplam Vazife Masrafı	İlgili Vazife Türünde Harcama Yapan Vakıf Sayısı	Vakıf Başına Düşen Ortalama Miktar	Her Bir Vazife Türünün Tüm Vazifeler Toplamına Oranı (%)	Her Bir Vazife Türünün Tüm Giderler Toplamına Oranı (%)
Havace Muallim-i Sabiyan ve Kitabet	23.400	1	23.400,00	3,00	1,74
Halife Muallim-i Sabiyan ve Cibayet	12.600	1	12.600,00	1,62	0,93
Şeyh'ül Kurra	13.920	1	13.920,00	1,79	1,03
Muallim-i Sabiyan ve Sevk-i Turşucu	3.600	1	3.600,00	0,46	0,27
Dersiyye	7.200	1	7.200,00	0,92	0,53
Muallim-i Sabiyan	6.030,18	3	2.010,06	0,77	0,45

Kaynak: Ek 3.

¹¹⁴ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 7a-2, 13b-1, 26b-1, 41a-2.

¹¹⁵ İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı, Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi, Şerbetçi Mustafa Çelebi Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Mekteb-i Şerifi Vakfı, Taşçı El Hac Seyyidi Vakfı, Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi, Yakub Usta Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud

Eğitim görevlisi olan toplam 8 kişiye verilen ücretlerin toplamı 66.750,18 akçedir. Eğitim görevlilerine verilen ücretler, vazifeli giderleri toplamın %8,56'sını, genel giderler toplamının ise %4,95'ini oluşturmaktadır.

1191-1195 yılları arasında ücretler düzeyinde %1,5 oranında bir artış gerçekleşmiştir.¹¹⁶ Bu duruma sebep olan etkenlerden biri “Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi” vakfının uyguladığı rakabe iken, diğeri ise 1191 yılında “Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi”nde görev yapan “*muallim-i sabıyan*”nın 1192 yılında “*terk-i hizmet*”¹¹⁷ olmasına binaen kesilen 1.080 akçelik ücretidir.

3.2.4. Kıraat Görevlileri

Çalışma kapsamına alınan 36 vakfın 10'sında kıraat görevli ücretleri olduğu tespit edilmiştir.¹¹⁸ Kıraat görevlileri ile ücretleri ve bu ücretlerin genel vazifeli toplamı ile tüm giderler toplamı göre oranlarına Tablo 31'de yer verilmiştir.

Tablo 31.Kıraat Ücretleri ve Genel Dağılımı (Akçe)

Vazife Türü	Toplam Vazife Masrafı	İlgili Vazife Türünde Harcama Yapan Vakıf Sayısı	Vakıf Başına Düşen Ortalama Miktar	Her Bir Vazife Türünün Tüm Vazifeler Miktarı Toplamına Oranı (%)	Her Bir Vazife Türünün Tüm Giderler Miktarı Toplamına Oranı (%)
Cüzhan	53.100	5	10.620	6,81	3,94
İhlashan	3.600	2	1.800	0,46	0,27
Yasinhan	19.800	3	6.600	2,54	1,47
Amenerrasulü ve Dua	2.346	1	2.346	0,30	0,17
Mülkhan	9.000	1	9.000	1,15	0,67
Devirhan	5.520,24	2	2.760,12	0,71	0,41

Kaynak: Ek 3.

¹¹⁶ Bkz. Ek 4.

¹¹⁷ Havass-ı Refia Mahkemesi 137 vr. 16b-3.

¹¹⁸ Andelib Hatun Vakfı, Belgradi Musa Vakfı, Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı, Evlice Baba Mescid-i Şerifi, Halil Çelebi Vakfı, Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi, Silahi Mehmed Bey Vakfı, Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Akar Vakfı, Taşçı El Hac Seyyidi Vakfı, Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi.

Kıraat görevlisi olan 28 kişiyle verilen toplam ücret 93.366,24 akçedir. Söz konusu ücret, vazifeli ücretlerinin tamamının %11,98'ini, giderler toplamının %6,93'ünü oluşturmaktadır. İlgili beş yılda kıraat görevlilerine verilen toplam ücretin %56,87'si “*cüzhan*”a verilirken %21,21'i ise “*yasinhan*”a verilmiştir.

1191-1195 yılları arasında %18,62 oranında ücretlerde artış gerçekleşmiştir.¹¹⁹ Bu duruma etken olan sebeplerin başında “Evlice Baba Mescid-i Şerifi” ile “Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi” vakıflarının uyguladığı rakabe uygulaması gelmektedir. Diğer sebeplerinden biri de 1192 yılında “Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi”nde “*cüzhan*” olarak görev yapan 3 kişinin “*terk-i hizmet*”¹²⁰ olmasına binaen kesilen toplam 2.160 akçelik ücretidir. İlgili vakıf, 1194-1195 yıllarında ise “*cüzhan*” olarak görev yapan 3 kişinin ücretini muhasebe kayıtlarında göstermiştir.

3.2.5. Diğer Görevliler

Bu başlık altında vazifeli ana başlığı altında, vazifeli grupları arasında incelenemeyen görevliler incelenecektir. Buna göre çalışma kapsamına alınan vakıfların 6'sında söz konusu görevlilere, görevlerine binaen verilen ücretler olduğu tespit edilmiştir.

Vazife türü, söz konusu ücretin vakıflarda neden olan toplam maliyetine, ilgili vazife türünde harcama yapan vakıf sayısına ve diğer dağılımlarına Tablo 32'de yer verilmiştir.

¹¹⁹ Bkz. Ek 4.

¹²⁰ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 16b-3.

Tablo 32. Diğer Vazifelilere Ödenen Ücretler ve Genel Dağılım (Akçe)

Vazife Türü	Toplam Vazife Masrafı	İlgili Vazife Türünde Harcama Yapan Vakıf Sayısı	Vakıf Başına Düşen Ortalama Miktar	Her Bir Vazife Türünün Tüm Vazifeler Toplamına Oranı (%)	Her Bir Vazife Türünün Tüm Giderler Toplamına Oranı (%)
Vazife-i Rah-ı Ab	5.400	2	2.700	0,69	0,40
Müstahfız-i Tas	1.800	1	1.800	0,23	0,13
Ser-Bölük Rah-ı Ab	1.800	1	1.800	0,23	0,13
Müstahfız	3.600	1	3.600	0,46	0,27
Evlad-ı Vâkıf	7.200	1	7.200	0,92	0,53
Hazne-i Rah-ı Ab	3.600	1	3.600	0,46	0,27
Zaviyedar	0	1	0	0,00	0,00
Vazife-i Musluk	1.500	1	1.500,00	0,19	0,11

Kaynak: Ek 3.

Diğer vazifeli başlığı altında incelen 8 görevlinin toplam ücreti 24.900 akçedir. Toplam ücret, toplam vazifeli giderinin %3,19'unu, giderler toplamının ise %1,85'sini oluşturmaktadır.

Yıllar içinde ücretler toplamında bir değişiklik olmamıştır.¹²¹ Ancak “Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi”nin 1192 yılına ait belgesi incelendiğinde, günlük ücreti 2 akçe olarak işlenen “*zaviyedar*”ın “*terk-i hizmet*” şerhinden dolayı yıllık 720 akçelik ücreti silindiği görülmüştür.¹²²

¹²¹ Bkz. Ek 4.

¹²² Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 16b-3.

3.3. Masarif ve Vezaif Genel Değerlendirme

Bu bölümde, çalışma kapsamına alınmış olan 36 vakfın masraf grupları ve vazifeli ücretleri ile Şahin ve Akel'in tezlerinde geçen ortak masraf ve vazifeli ücret grupları karşılaştırılarak 40 yıllık dönemde gerçekleşen değişim incelenecektir.¹²³

Tablo 33. Vakıfların Masraf Gruplarındaki Değişim (1183-1223)

Masraf Grupları	Masraf Toplamı (Akçe)			Yüzde (%)		
	1183-1187	1191-1195	1219-1223	1183-1187	1191-1195	1219-1223
Tamirat ve Temizlik Masrafları	48.706,99	177.347,83	134.628,45	12	31	12
Aydınlatma Masrafları	127.485,00	149.317,56	202.967,36	14	27	18
Muhasebe ve Harç Masrafları	57.704,78	68.351,00	151.002,30	17	12	14
Satın Alınan Gayrimenkul Masrafları	252.000,00	1.680,00		27	2	
Deyn-i Vakf-ı Ba Muhasebe	186.045,88	69.474,33	234.317,25	20	12	24

Kaynak: Şahin, a.g.e., Ek 7.; Akel, a.g.e., Ek 7.; Ek 4.

Şahin'in incelemiş olduğu 34 vakıf ile Akel'in incelemiş olduğu 23 vakfın toplam masrafları masraf gruplarına göre tablo haline getirilmiştir. Diğer masraf grupları, değişiklikleri sebebiyle, tabloya dahil edilmemiştir.

Buna göre, 1183-1187'de satın alınan gayrimenkuller başlığı altında incelenen yatırımlar, ilgili dönemde meydana gelen toplam masrafın %27'sini oluşturmaktadır. Ardından ise bir önceki dönemden gelen vakıf borçları anlamına gelen “deyn vakf-ı ba muhasebe- evvel” ise %20 ile gelmektedir. Muhasebe ve harç masrafları %17, aydınlatma masrafları %14, tamirat ve temizlik masrafları da %12'ye tekabül etmektedir. 1191-1195 döneminde ise tamir ve temizlik masrafları, tüm masrafların %31'ini oluşturarak en yüksek masraf grubunu oluşturmaktadır. Ardından %27 ile

¹²³ Şahin, a.g.e., Ek 7; Akel, a.g.e., Ek 7

aydınlatma masrafları, %12’şerlik oranları ile muhasebe ve harç masrafı ve deyn-i vakf-ı ba muhasebe-i evvel gelmektedir. 1183-1187 döneminde satın alınan gayrimenkuller grubuyla birlikte incelenebilmesi için, 1191-1195 döneminde diğer masraflar grubunun içinde yer alan, “*iştiray-ı arsa*” tabloya dahil edilmiştir. Bu da %2’lik bir orana denk gelmektedir. 1219-1223 döneminde ise toplam masrafın %24’ünü bir önceki dönemden gelen vakıf borçları oluşturmaktadır. Ardından %18 ile aydınlatma masrafı, %14 ile muhasebe ve harç masrafı ve %12 ile tamir ve temizlik masrafı gelmektedir.

Tüm bu veriler incelendiğinde 1219-1223 yılları arasında incelenen 23 vakfın toplam masraf miktarı, diğer tezlerde geçen miktarlarla kıyaslandığında, oldukça yüksektir. Özellikle aydınlatma ve muhasebe kalemlerine ait fiyatların bir önceki döneme göre oldukça arttığı görülmektedir. İlgili dönemde incelenen vakıflar sayıca daha az olmasına rağmen masrafların bu kadar yüksek olması, mevcut ekonomik koşulların ağır olduğu kanaatini oluşturmaktadır. Özellikle “deyn-i vakf ba muhasebe-i evvel”in 1191-1195 döneminden sonra yaklaşık 3 kat artması, bu durumu kanıtlar niteliktedir. Dolayısıyla söz konusu dönemde vakıflar giderlerini karşılamakta zorlanmaktadır.

1183-1187’de büyük miktarda gayrimenkul alımı olduğu görülmektedir. Bu miktar tüm masraf toplamının %27’sine denk gelmektedir. Bu durumun en büyük nedeni 1766 büyük İstanbul depreminin neden olduğu yıkımdır. 1191-1195 döneminde gayrimenkul alımı oranı %2’ye gelmekteyken, 1219-1223 döneminde ise büyük satın alımlarla karşılaşılmamıştır.

1191-1195’te vakıf borçları bir önceki döneme göre düşmüştür. Tamirat giderleri ise her üç dönemin en yüksek gider grubunu oluşturmaktadır. 1219-1223 döneminde tamirat gider miktarında düşüş gözlense de 1183-1187 döneminin yaklaşık 3 katına denk gelmektedir.

Tablo 34. Vazifeli Giderlerinin Karşılaştırılması (1183-1223)

Vazifeli Grupları	Toplam Ücret Gideri (Akçe)			Yüzde (%)		
	1183-1187	1191-1195	1219-1223	1183-1187	1191-1195	1219-1223
Cami Görevlileri	301.987,00	309.281,57	154.918,20	39	40	29
Vakıf Görevlileri	255.615,30	284.987,76	199.158,50	33	37	37
Eğitim Görevlileri	81.588,00	66.750,18	116.370,00	10	8	21
Kıraat Görevlileri	98.815,50	93.366,24	47.695,00	13	12	9

Kaynak: Şahin, Ek 7.; Akel, Ek 7.; Ek 4.

Vazifeli ücretlerindeki değişimler incelendiğinde ise oranların birbirine yakın olduğu görülmektedir. 1183-1187 ile 1191-1195 yılları arasında cami görevlilerine verilen ücretler, diğer ücret gruplarına oranla daha yüksektir. Vakıf görevlilerine verilen ücretler, eğitim görevlilerine verilen ücretler ve kıraat görevlilerine verilen ücretler her iki dönemde de birbirine yakındır. 1219-1223 yılları arasında ise cami ve kıraat görevlilerine verilen ücretler düşmüştür. Eğitim görevlilerine verilen ücretler ise 1191-1195 dönemine göre daha yüksektir. İncelenen vakıfların sayısı ile çalışılan vakıfların niteliğinin farklı olması bu durumun sebebidir.

“Eyüp Vakıfları” bölümünde belirtildiği gibi, her üç tezde de çalışma konusu haline getirilen vakıflardan olan “Sarâyî Fâtıma Hatun Vakfı” ile “Nazperver Hatun Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud”a ait masraf ve vazifeli ücretleri üzerinden Eyüp bölgesinde uzun dönemde meydana gelen değişim incelenecektir.

Buna göre “Sarâyî Fâtıma Hatun Vakfı”na ait masraflara bakıldığında 1183-1187’de 270 akçe¹²⁴, 1191-1195’te 250 akçe, 1219-1223’te ise 900 akçe¹²⁵ olduğu görülmektedir. İlk iki dönemde önemli bir fark görülmezken, son döneme ait masraf miktarının yüksek olmasının nedeni “*harc-ı muhasebe*” ve “*kalemiye*” ücretlerinin artmasıdır. 1191-1195 döneminde “*harc-ı muhasebe*” için 30 akçe, “*kalemiye*” için

¹²⁴ Şahin, a.g.e., s.100

¹²⁵ Akel, a.g.e., s. 102

de yıllık 10 akçe ödenirken, 1219-1223 döneminde “*harc-ı muhasebe*” için 120 akçe, “*kalemiye ve kaydiye*” için de yıllık 60 akçe ücret ödenmeye başlanmıştır. 1183-1187 döneminin 1191-1195 dönemine göre 20 akçe fazla olmasının nedeni de muhasebe masraflarıdır. 1183-1185 yılları arasında 30 akçe olan söz konusu masraf, 1186-1187 yıllarında 40 akçeye çıkarılmıştır. Dolayısıyla uzun dönemde meydana gelen masraf artışında, muhasebe ve harç masraflarının etkili olduğu tespit edilmiştir. Aynı vakfa ait vazifeli ücretlerindeki değişim incelendiğinde ise 1183-1187 döneminde 9.135 akçe¹²⁶, 1191-1195’te 9.975 akçe, 1219-1223 döneminde ise 8.400 akçedir.¹²⁷ İlk iki dönemde önemli bir değişiklik görülmezken, incelenen son dönemde ücretlerin bu kadar düşmesinin en büyük nedeni rakabe uygulamasıdır. 1219-1223 yılları arasında artan muhasebe ücretleri nedeniyle, maaşlardaki kesinti oranı arttırılmıştır. Her üç dönemde de uygulanmış olan rakabe uygulaması ile ilgili detaylı bilgi verilecektir.

“Nazperver Hatun Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud”a ait masraf toplamlarına bakıldığında 1183-1187’de 865 akçe, 1191-1195’te 630 akçe, 1219-1223’te ise 3.600 akçe olduğu görülmektedir. Şahin’in incelemiş olduğu yılların 1191-1195’e göre daha yüksek olmasının nedeni, 630 akçelik muhasebe masrafına ek olarak meydana gelen, 191 akçelik “*tamir-i mescid-i şerif*” ile 44 akçelik “*revgan-ı zeyt*” harcamalarının bulunmasıdır.¹²⁸ Akel’in incelemiş olduğu 1219-1223 döneminin 1191-1195’e göre yüksek olmasının nedeni de muhasebe masraflarına ek olarak meydana gelen yıllık 600 akçelik “*tamirat*” ücretidir.¹²⁹ 1191-1195 yılları arasında tamirat ücreti bulunmamakla birlikte, incelenen diğer iki dönemde gerçekleşen artışların nedeninin tamirat masrafları olduğu belirlenmiştir. Söz konusu yıllarda muhasebe ve harç masraflarında ise bir değişiklik görülmemektedir. İlgili vakfın vazifeli ücretleri, her üç dönemde de değişmemiş olup 12.600 akçeye tekabül etmektedir.¹³⁰

¹²⁶ Şahin, **a.g.e.**, s. 106

¹²⁷ Akel, **a.g.e.**, s. 107

¹²⁸ Şahin, **a.g.e.**, s. 98-99

¹²⁹ Akel, **a.g.e.**, s.100

¹³⁰ Akel, **a.g.e.**, s.107; Şahin, **a.g.e.**, s.105.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

VAKIFLARIN GELİR-GİDER DENGESİ

1191-1195 yılları arasında faaliyet gösteren belirlenen 36 vakfın gelir ve giderlerini alt başlıklar altında önceki bölümlerde analiz ettik. Dördüncü bölümde ise gelir-gider dengesini, olası zarar durumunda mevcut zararı temin edebilmek için uyguladıkları yöntemleri inceleyeceğiz.

4.1. Vakıfların Gelir-Gider Dengesi

Çalışma kapsamına alınan 36 vakfın yıllara göre gelir ve giderleri Tablo 35’te gösterilmiştir.

Tablo 35. Vakıfların Gelir-Gider Dengesi (Akçe) (1191-1195)

Vakıf Adı	1191		1192		1193		1194		1195	
	Gelir	Gider	Gelir	Gider	Gelir	Gider	Gelir	Gider	Gelir	Gider
Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı	2.310	2.310	2.310	2.310	2.310	2.310	2.310	2.310	2.310	2.310
Andelib Hatun Vakfı	1.440	1.440	1.440	1.440	1.440	1.440	1.440	1.440	1.440	1.440
Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı	7.896	7.896	7.896	7.896	15.096	18.560	8.256	11.594	17.865	12.848
Asam Ahmed Çelebi Vakfı	360	360	360	360	360	360	360	360	360	360
Belgradi Musa Vakfı	2.670	2.670	2.670	2.670	2.670	2.670	2.670	2.670	2.670	2.670
Burhan Efendi Nam-ı Diğer Samma Çeşme Vakfı	2.640	8.912	2.904	9.156	3.000	9.592	3.000	9.930	3.000	10.150
Cebecibaşı Mahallesinde Vaki Avarız Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı	2.272	1.650	2.170	1.650	2.068	1.650	1.966	1.650	1.864	1.650

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi, 137.

Tablo 35. Vakıfların Gelir Giderleri (Akçe) (Devam)

Vakıf Adı	1191		1192		1193		1194		1195	
	Gelir	Gider	Gelir	Gider	Gelir	Gider	Gelir	Gider	Gelir	Gider
Diğer Fatıma Hatun Vakfı	1.170	1.170	1.170	1.170	1.170	1.170	1.170	1.170	1.170	1.170
Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi	5.020	5.020	5.020	5.020	5.020	5.020	5.020	5.020	5.020	5.020
Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı	7.920	4.869	13.401	5.949	14.682	5.289	16.983	5.097	17.916	5.097
El Hac Şaban Efendi Mescid-i Şerif-i Vakfı	8.912	7.754	9.001	7.446	9.389	7.430	9.793	7.790	9.137	7.850
Evlice Baba Mescid-i Şerifi	5.545	5.545	8.216	8.216	6.136	6.136	6.666	6.666	6.646	6.646
Firdevsi El Hac Ebu Bekir Efendi Nam Sahibu'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı	5.580	2.598	6.480	2.598	7.380	5.172	6.120	3.422	6.120	3.422
Halil Çelebi Vakfı	5.966	5.460	6.686	5.460	7.406	5.460	7.586	5.460	7.766	5.460
Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı	4.410	4.410	4.410	4.410	4.410	4.410	4.410	6.060	4.410	5.535
İmam Yahya Efendi ve Zevcesi Afife Hatun Vakfı	5.182	4.515	3.364	3.482	9.865	3.947	8.618	3.582,25	7.732,75	3.582,25
İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı	13.275	14.512	12.875	14.721	12.875	15.718	12.875	15.693	12.875	15.328

Tablo 35. Vakıfların Gelir Giderleri (Akçe) (Devam)

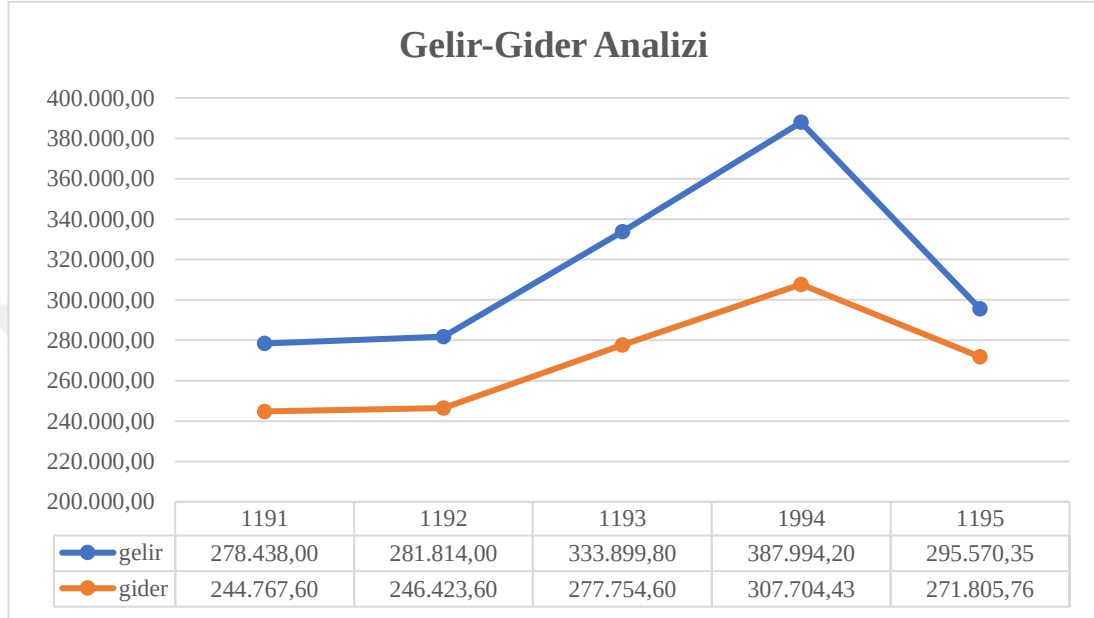
Vakıf Adı	1191		1192		1193		1194		1195	
	Gelir	Gider	Gelir	Gider	Gelir	Gider	Gelir	Gider	Gelir	Gider
Kabasakal Ali Ağa Çeşmesi	15.600	3.957,6	13.802	1.815,6	14.146,8	1.815,6	14.491,2	1.815,6	14.835,6	1.815,6
Karakaş Mehmed Ağa Vakfı	900	900	900	900	900	900	900	900	900	900
Kasapbaşı Piri Ağa Çeşmesi Vakfı	720	1.185	720	1.265	720	1.345	720	1.425	360	8.880
Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi	15.640	15.640	15.640	15.640	15.640	15.640	15.640	15.640	15.640	15.640
Köprülü Damadı Mehmed Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı	7.740	4.060	7.800	6.700	7.800	7.800	4.900	4.900	4.900	4.900
Küçük Ali Ağa Vakfı	1.080	1.080	1.080	1.080	1.080	1.080	7.080	3.960	1.080	2.160
Nazperver Hatun Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud	2.646	2.646	2.646	2.646	2.646	2.646	2.646	2.646	2.646	2.646
Nişancıbaşı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı	9.313	9.313	9.313	9.313	9.313	9.313	9.313	14.606,33	9.313	16.159,66
Otakçıbaşı Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe Nukud	6.060	4.840	6.060	4.840	5.760	6.018	5.820	5.378,25	5.820	5.120,25
Otakçılar Karyesi Mehmed Bey Mahallesi Avarız Vakfı	2.880	1.500	3.000	1.500	3.330	1.980	3.330	1.980	3.734	1.500
Sarayî Fatıma Hatun Vakfı	2.050	2.050	2.050	2.050	2.050	2.050	2.050	2.050	2.050	2.050

Tablo 35. Vakıfların Gelir Giderleri (Akçe) (Devam)

Vakıf Adı	1191		1192		1193		1194		1195	
	Gelir	Gider	Gelir	Gider	Gelir	Gider	Gelir	Gider	Gelir	Gider
Silahi Mehmed Bey Vakfı	21.840	19.886	21.900	21.900	57.574	31.886	69.566	20.366	21.840	20.366
Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Akar Vakfı	17.700	13.920	20.640	14.082	20.640	17.640	19.590	13.530	19.590	13.530
Şaban Efendi Vakfı ve Defterdar Kara Süleyman Efendi Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud	1.530	1.530	1.530	1.530	1.530	1.530	1.530	1.530	1.530	1.530
Şerbetçi Mustafa Çelebi Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Mekteb-i Şerifi Vakfı	20.460	20.100	20.100	20.100	18.300	21.912	18.300	20.106	18.300	18.300
Taşçı El Hac Seyyidi Vakfı	6.320	6.320	7.944	7.400	8.160	7.220	8.160	7.220	8.160	7.220
Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi	33.720	31.680	25.580	24.644	25.434	24.221	76.209	74.618	26.401	27.980
Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi	13.593	10.469	15.256	10.469	18.119	10.469	19.782	10.469	21.445	10.469
Yakub Usta Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud	16.078	12.600	15.480	14.595	15.480	15.955	8.724	14.650	8.724	20.101

İncelenen vakıfların yıllık genel gelir ve gider toplamlarına Şekil 9’da yer verilmiştir.

Şekil 9. Vakıfların Yıllara Göre Gelir ve Gider Toplam Grafiği

Kaynak: Tablo 35’ten yararlanılmıştır.

Belirlenen yıllar içinde faaliyet gösteren vakıfların genel gelir ve gider toplamaları incelendiğinde, vakıfların genelinin kâr durumunda olduğu anlaşılmaktadır. Her beş senede de vakıfların genel gelir toplamı gider toplamlarından yüksektir. 1191-1194 yılları arasında gelir ve giderde sürekli bir artış bulunmaktadır. Ancak 1195 senesine bakıldığında ise hem gelir hem de giderde bir azalış olduğu görülmektedir.

1191-1192 yılları arasındaki değişim incelendiğinde, toplam gelirin 278.438 akçeden 281.814 akçeye çıktığı görülmektedir. “Evlice Baba Mescid-i Şerif”in tahsil edemediği icare gelirlerini alabilmesi¹³¹, “Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”nın 1192 yılında aldığı muaccele geliri¹³² ve “Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Akar Vakfı”nın murabaha gelirini arttırması söz konusu artışın en büyük sebepleridir.¹³³

¹³¹ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 5b-1, 16a-3

¹³² Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 7b-3, 14a-1

¹³³ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 2a-2, 19a-1

Giderler incelendiğinde ise önemli olmayan 1.656 akçelik bir azalış olduğu görülmektedir.

1192-1193 yılları arasında gelir 281.814 akçe olan toplam gelir 52.085,80 akçe artarak 333.899,80 akçeye yükselmiştir. “Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”, “Küçük Ali Ağa Vakfı”, “Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi” vakıflarının aldığı muaccele gelirleri¹³⁴ ile “Silahi Mehmed Mescid-i Şerif”inin 1193 yılında mütevellinin elinde olan mal-i vakfını muaccele geliri olarak alması bu yükselişin en önemli nedenleri olarak belirlenmiştir.¹³⁵ Giderler ise 1193 yılında 31.331 akçe artmıştır. “Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Firdevsi El Hac Ebu Bekir Efendi Nam Sahibu'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı”, “Köprülü Damadı Mehmed Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı”, “Nişancıbaşı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı”, “Otakçıbaşı Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe Nukud”, “Silahi Mehmed Bey Vakfı”, “Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Akar Vakfı” olmak üzere 7 vakfın bir önceki yıla göre tamirat ve temizlik masraflarında yaşanan artış ile “Şerbetçi Mustafa Çelebi Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Mekteb-i Şerifi Vakfı”nın 1193 yılında mektep için almış olduğu 6.000 akçelik mısır hasır bu gider artışının sebepleri arasındadır.¹³⁶

1193-1194 yılları arasında gelir 54.094,40 akçe artarak 387.994,20 akçeye yükselmiştir. “Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”na ait muaccele geliri; “Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi” ne ait toplam 40.240 akçelik muaccele geliri ve 9.838 akçelik tahsil edilemeyen icare gelirinin tahsili; “Silahi Mehmed Bey Vakfı”nın 1194-1199 yılları arasında toplu olarak kaydedilen muhasebe belgesinde geçen toplam 37.200 akçelik muaccele geliri ve mütevellinin ve kiracının elinde olan mal-i vakfının ödenmesi ile ardından kiracıya verilen yeni borcun çıkartılması sonucu elde kalan 10.526 akçelik

¹³⁴ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 14a-1, 26a-1; 34b-1, 35a-1; 13b-1, 26b-1;

¹³⁵ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 20b-3.

¹³⁶ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 17b-1, 21b-2; 17a-1, 34a-2; 14a-2, 24a-1; 14a-3, 31b-2; 15b-1, 28b-1; 11a-2, 20b-3; 19a-1, 31a-3; 15a-3, 31a-1.

gelirin bu artışa neden olduğu görülmüştür.¹³⁷ Giderlere bakıldığında ise bir önceki seneye göre 29.949,83 akçelik bir artış olduğu belirlenmiştir. “Nişancıbaşı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı”, Silahi Mehmed Bey Vakfı”, “Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi” vakıflarının bir önceki seneye göre arttırdığı muhasebe ve harç masrafları; “Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi” vakfının 1194 yılında toplamda 26.160 akçeye tekabül eden tamirat ve temizlik masrafı; “Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı” ve “İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı”nın “deyn-i vakf ba muhasebe-i evvel” yani bir önceki yıldan gelen zararları; “Küçük Ali Ağa Vakfı” ve “Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi” nin 1194 yılına ait cami icaresi; “Nişancıbaşı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı”nın *“Vakf-ı mezburun Havass-ı mahsulatından olmak üzere mütevell-i mezburun 86 senesi muhasebesinden zimmeti olan alacak hakkı”* olan 3.740 akçe; “Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi”n *“Muhaddis olan muallim-i sabıyan ve nezaret cihâtleriçün taraf vakfiyetin cihât ashablarına ahali-i mahalle marifetiyle mütevell-i mezburun verdiği”* 5.160 akçe yaşanan gider artışına sebep olmuştur.¹³⁸ Ayrıca belirtmek gerekir ki “Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Evlice Baba Mescid-i Şerifi”, “İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Nişancıbaşı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı”, “Silahi Mehmed Bey Vakfı”, “Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi”, “Yakub Usta Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud” olmak üzere 8 vakfın aydınlatma masraflarının bir önceki yıla göre düşük olması ve 1193 yılında yüksek olan tamirat ve temizlik masraflarının 1194 yılında genel olarak azalması, incelenen 1193-1194 döneminde oluşan gider artışının 1192-1193 döneminde gerçekleşen gider artış miktarından 1.381,17 akçe daha az olmasına neden olduğu düşünülmektedir.

1194-1195 yılları arasında gelir 92.423,85 akçe azalmıştır. “Silahi Mehmed Bey Mescid-i Şerif” i vakfının 1194-1199 yıllarına ait muhasebe belgesinde geçen muaccelle ve diğer gelirlerinin 1194 yılında gösterilmesi ile “Turşucu Hüseyin Mescid-i Şerif”inin 1194 yılında 76.587 akçe olan toplam gelirinin 24.810 akçeye düşmesi bu durumun en büyük nedenleridir. Ancak “Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı”ne ait 1195 yılına ait muaccel geliri ile “Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrın

¹³⁷ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 26a-1, 40a-3; 32a-3, 37b-1; 20b-3, 71a-1.

¹³⁸ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 38a-1; 46b-2; 71a-1; 37b-1; 33b-3; 35a-1.

Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı” ve “Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi”nin bir önceki dönemden gelen kârlarını 1195 yılına ait muhasebe kaydının irad bölümünde göstermesi söz konusu vakıfların gelirlerinin bir önceki yıla göre artmasına neden olmuştur.¹³⁹ Gidere bakıldığında ise 35.898,67 akçelik bir azalış olduğu belirlenmiştir. Vakıfların genelinde gerçekleşen harç ve muhasebe, tamirat ve temizlik masraflarında bir önceki yıllara göre yaşanan düşüş gider toplamının da azalmasına neden olmuştur. Ancak giderlerini arttıran vakıflar da bulunmaktadır. “Kasapbaşı Piri Ağa Çeşmesi Vakfı”na ait tamirat masrafı olan “Çeşme-i mezburun kiremid pûşîdeli saçağı yarım olub tecdid-i sakf ve kiremid ve kereste ve mismar ve kireç ve horasan* ve ustadiye marifet-i ahali-i mahalle müteveli-i mezburun mesarifi” 8.520 akçe; “Yakub Usta Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud” ve “Nişancıbaşı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı”nın sırasıyla 5.926 akçe ve 5.293,33 akçe olan bir önceki dönemden gelen zararlarının neden olduğu küçük bir artış da söz konusudur.¹⁴⁰

4.1.1. Vakıfların Kâr-Zarar Durumları

“Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Andelib Hatun Vakfı”, “Asam Ahmed Çelebi Vakfı”, “Belgradi Musa Vakfı”, “Diğer Fatıma Hatun Vakfı”, “Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi”, “Evlice Baba Mescid-i Şerifi”, “Karakaş Mehmed Ağa Vakfı”, “Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi”, “Nazperver Hatun Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud”, “Sarayî Fatıma Hatun Vakfı”, “Şaban Efendi Vakfı ve Defterdar Kara Süleyman Efendi Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud” olmak üzere 11 vakfın gelir-gideri 1191-1195 yılları arasında dengededir. Çalışma kapsamı içinde olan kalan 25 vakfın gelir-gider dengesinin ise yıllar içinde kâr ya da zarar durumuna geçtiği görülmüştür.

1191 yılında, “Cebecibaşı Mahallesinde Vaki Avarız Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”, “Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”, “El Hac Şaban Efendi Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Halil Çelebi Vakfı”, “İmam Yahya Efendi ve Zevcesi Afife Hatun Vakfı”, “Kabasakal Ali Ağa Çeşmesi”, “Şerbetçi Mustafa Çelebi Nam Sahibü'l Hayrın

¹³⁹ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 42b-2; 40a-3; 41a-2.

¹⁴⁰ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 71a-1; 42a-2; 54a-2.

Bina ve İhya Eylediği Mekteb-i Şerifi Vakfı”, “Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi”, “Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi”, “Yakub Usta Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud”, “Köprülü Damadı Mehmed Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı”, “Silahi Mehmed Bey Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Firdevsi El Hac Ebu Bekir Efendi Nam Sahibu'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı”, “Otakçıbaşı Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe Nukud”, “Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Akar Vakfı”, “Otakçılar Karyesi Mehmed Bey Mahallesi Avarız Vakfı” olmak üzere 16 vakfın toplam kârı 42.250,40 akçedir. “İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Kasapbaşı Piri Ağa Çeşmesi Vakfı”, “Burhan Efendi Nam-ı Diğer Samma Çeşmesi”ne ait toplam zarar ise 7.974,00 akçedir. Söz konusu vakıfları net kârı 34.276,40 akçedir. Kalan 16 vakfın ise gelir-gider tutarı dengededir.

1192 yılında, “Cebecibaşı Mahallesinde Vaki Avarız Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”, “Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”, “El Hac Şaban Efendi Mescid-i Şerif-i Vakfı”, “Halil Çelebi Vakfı”, “Kabasakal Ali Ağa Çeşmesi”, “Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi”, “Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi”, “Yakub Usta Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud”, “Köprülü Damadı Mehmed Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı”, “Taşçı El Hac Seyyidi Vakfı”, “Firdevsi El Hac Ebu Bekir Efendi Nam Sahibu'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı”, “Otakçıbaşı Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe Nukud”, “Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Akar Vakfı”, “Otakçılar Karyesi Mehmed Bey Mahallesi Avarız Vakfı” olmak üzere 14 vakfın toplam kârı 44.151,80 akçedir. “İmam Yahya Efendi ve Zevcesi Afife Hatun Vakfı”, “İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Kasapbaşı Piri Ağa Çeşmesi Vakfı”, “Burhan Efendi Nam-ı Diğer Samma Çeşmesi”nin zararı ise 8.761 akçe olarak belirlenmiştir. 1192 senesindeki net kâr ise 35.390,80 akçeye tekabül etmektedir. Böylece 1191 senesine göre kâr miktarı 1.114,40 akçe artış göstermiştir. Kalan 18 vakıf ise gelir-gider dengesine sahiptir.

1193 yılında, “Cebecibaşı Mahallesinde Vaki Avarız Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”, “Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Mescid-i

Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”, “El Hac Şaban Efendi Mescid-i Şerif-i Vakfı”, “Halil Çelebi Vakfı”, “Kabasakal Ali Ağa Çeşmesi”, “Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi”, “Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi”, “Taşçı El Hac Seyyidi Vakfı”, “Firdevsi El Hac Ebu Bekir Efendi Nam Sahibu'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı”, “Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Akar Vakfı”, “Otakçılar Karyesi Mehmed Bey Mahallesi Avarız Vakfı”, “İmam Yahya Efendi ve Zevcesi Afife Hatun Vakfı”, “Silahi Mehmed Bey Vakfı” olmak üzere 13 vakfın kârı 74.014,20 akçeyken “Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Yakub Usta Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud”, “Şerbetçi Mustafa Çelebi Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Mekteb-i Şerifi Vakfı”, “İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Kasapbaşı Piri Ağa Çeşmesi Vakfı”, “Otakçıbaşı Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe Nukud”, “Burhan Efendi Nam-ı Diğer Samma Çeşmesi” vakıflarının genel zararı ise 17.869 akçedir. Böylece söz konusu seneye ait genel kâr 56.145,20 akçeye yükselmiştir. 1192 senesine göre artış 20.754,40 akçe olarak belirlenmiştir. Kalan 16 vakfın ise gelir-gideri denge durumundadır.

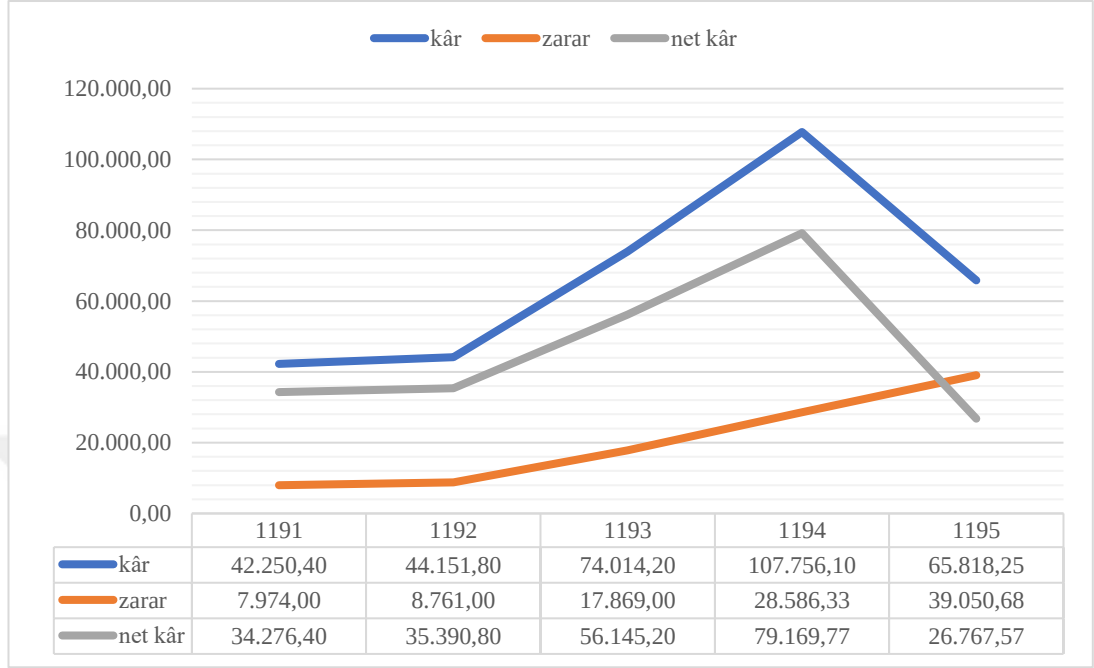
1194 yılında, “Cebecibaşı Mahallesinde Vaki Avarız Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”, “Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”, “El Hac Şaban Efendi Mescid-i Şerif-i Vakfı”, “Halil Çelebi Vakfı”, “Kabasakal Ali Ağa Çeşmesi”, “Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi”, “Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi”, “Taşçı El Hac Seyyidi Vakfı”, “Firdevsi El Hac Ebu Bekir Efendi Nam Sahibu'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı”, “Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Akar Vakfı”, “Otakçılar Karyesi Mehmed Bey Mahallesi Avarız Vakfı”, “İmam Yahya Efendi ve Zevcesi Afife Hatun Vakfı”, “Silahi Mehmed Bey Vakfı”, “Küçük Ali Ağa Vakfı” olmak üzere 14 vakfın genel kârı 107.753,10 akçedir.¹⁴¹ Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Yakub Usta Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud”, “Şerbetçi Mustafa Çelebi Nam Sahibü'l Hayrın

¹⁴¹ Kârın bu kadar yükselmesinin en büyük nedeni “Silahi Mehmed Bey Vakfı”nın 1194-1199 yılları arasındaki muhasebe kayıtlarının tek bir belgeye kaydedilmesidir. Söz konusu belgede geçen muaccele ve diğer gelirler 1194 yılında gösterilmiştir.

Bina ve İhya Eylediği Mekteb-i Şerifi Vakfı”, “İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Kasapbaşı Piri Ağa Çeşmesi Vakfı”, “Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı”, “Burhan Efendi Nam-ı Diğer Samma Çeşmesi”, “Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı” olmak üzere 8 vakfın toplam zararı ise 28.586,33 akçe olarak belirlenmiştir. Bu 22 vakfın genel kârı 1193 senesine göre 23.021,57 akçe artarak 79.166,77 akçeye yükselmiştir. Kalan 14 vakfın ise gelir-gider durumu dengededir.

1195 yılına ait kâr-zarar durumları incelendiğinde ise “Cebecibaşı Mahallesinde Vaki Avarız Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”, “Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”, “El Hac Şaban Efendi Mescid-i Şerif-i Vakfı”, “Halil Çelebi Vakfı”, “İmam Yahya Efendi ve Zevcesi Afife Hatun Vakfı”, “Kabasakal Ali Ağa Çeşmesi”, “Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi, “Silahi Mehmed Bey Vakfı”, “Firdevsi El Hac Ebu Bekir Efendi Nam Sahibu'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı”, “Otakçibaşı Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe Nukud”, “Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Akar Vakfı”, “Otakçılar Karyesi Mehmed Bey Mahallesi Avarız Vakfı”, “Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Taşçı El Hac Seyyidi Vakfı”, “Küçük Ali Ağa Vakfı” olmak üzere 15 vakfın toplam kârının 65.818,25 akçe olduğu görülmüştür. Mali tabloları zarar durumunda olan vakıfların ise “Yakub Usta Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud”, “Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı”, “İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Kasapbaşı Piri Ağa Çeşmesi Vakfı”, “Burhan Efendi Nam-ı Diğer Samma Çeşmesi”, “Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”, “Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi” olduğu belirlenmiştir. Söz konusu vakıfların toplam zararı 39.050,68 akçedir. Net kâr ise 1194 yılına göre 52.402,20 akçe düşmesine rağmen 26.757,57 olarak tespit edilmiştir. Kalan 14 vakfın ise gelir- ve gideri denge durumundadır. Yıllar arasındaki kâr ve zarar arasındaki ilişki Şekil 10’da gösterilmiştir.

Şekil 10. Vakıfların Yıllara Göre Kâr ve Zarar Grafiği

Kaynak: Tablo 35 ve Şekil 10 ‘dan yararlanılmıştır.

1191-1194 yılları arasında vakıfların hem gelir hem de gider sürekli artış halindedir. Ancak 1195 yılında gelirin düşmesine binaen kârda da keskin bir düşüş olduğu görülmektedir. Dolayısıyla söz konusu yılda vakıfların net kâr miktarı ilk kez genel zararın altında kalmıştır.

Sonuç olarak, çalışma kapsamına alınan 36 vakfın 11’ine ait gelir ve gider dengesinin 1191-1195 yılları arasındaki her beş senede de bozulmadığı belirlenmiştir. Kalan 25 vakfın gelir ve gider dengesinin sağlandığı yıllar olmakla birlikte dengenin kâr ya da zarar durumuna geçtiği senelere de rastlanılmıştır. “Cebecibaşı Mahallesinde Vaki Avarız Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”, “Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”, “El Hac Şaban Efendi Mescid-i Şerif-i Vakfı”, “Halil Çelebi Vakfı”, “Kabasakal Ali Ağa Çeşmesi”, “Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi”, “Firdevsi El Hac Ebu Bekir Efendi Nam Sahibu'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı”, “Otakçıbaşı Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe Nukud”, “Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Akar Vakfı”, “Otakçılar Karyesi Mehmed Bey Mahallesi Avarız Vakfı” olmak üzere 10 vakıf her

beş senede de gelirlerini arttırıp kâr durumunda faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. İncelenen yıllar içerisinde giderleri gelirlerinden fazla olduğu için sürekli zarar durumunda olan vakıflar ise “İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Kasapbaşı Piri Ağa Çeşmesi Vakfı” ve “Burhan Efendi Nam-ı Diğer Samma Çeşmesi” olarak tespit edilmiştir. Buna göre söz konusu 25 vakfın 1191-1195 yılları arasında toplam kârı 333.990,75 akçe iken toplam zararı ise 102.241,01 akçedir. Böylelikle net kârın 231.749,74 akçeye tekabül ettiği belirlenmiştir.

4.2. Vakıfların Zararlarını Telafi Yöntemleri

Vakıfların gelir-gider dengelerini koruyabilmeleri ebedilik ilkeleri gereği hayati önem taşımaktadır. Dolayısıyla vakıflar bu dengeleri sürdürebilmek ya da oluşan giderleri telafi edebilmek için kendine has yöntemler geliştirmişlerdir.

Zararları telafi yöntemlerinden ilki “rakabe” uygulamasıdır. Rakabe kelime itibariyle *“boyun, ense kökü; köle, cariyeye; bir malın sahipliği”* anlamlarına gelmektedir.¹⁴² Osmanlı vakıflarında uygulanan rakabe ise İslam hukukunda genel olarak tamir, onarım işleriyle ilişkilendirilmektedir. Vakfın geliri gerekli olan tamiratı ya da bakımı karşılayamadığı durumlarda vakıf çalışanlarına verilen ücretlerin bir süreliğine askıya alınması durumudur.¹⁴³

“Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Asam Ahmed Çelebi Vakfı”, “Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi”, “Evlice Baba Mescid-i Şerifi”, “Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”, “Karakaş Mehmed Ağa Vakfı”, “Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi”, “Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı”, “Sarayî Fatıma Hatun Vakfı”, “Şaban Efendi Vakfı ve Defterdar Kara Süleyman Efendi Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud” olmak üzere 10 vakıf rakabe uygulamıştır. Muhasebe belgelerinin “vezaif” bölümlerinde genellikle *“ber-vech-i rakabe”* olarak gösterilmiştir. İncelenen belgelerde rakabe uygulamasına şu şekilde yer vermişlerdir: *“Vech-i meşrûh üzere mütevellî-i mezbûrun bir senelik*

¹⁴² Devellioğlu, a.g.e., s. 1023.

¹⁴³ Mefail Hızlı, “Osmanlı Vakıf Sisteminde Rakabe”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. VI, No. 1, 1994, ss. 53-70.

muḥâsebesi rû'yet olundukda îrâd-ı vakıfdan makhbûzu iki bin elli akçeye bali' olub elli akçesi harc-ı muḥâsebesine fîrû'-nihâde olundukda bâkî kalan iki bin akçeyi erbâb-ı vezâife ber-vech-i rakabe tevzî' ve taksim olunduğu işbu mahalle şerh verildi."¹⁴⁴ "Sarayî Fatıma Hatun Vakfı"na ait olan bu şerh, 50 akçe olan muhasebe harcamalarının ödenmesiyle kalan 2.000 akçenin vazifelilere dağıtıldığını göstermektedir. Söz konusu vakıfta görevli imam, müezzin ve kitabete 3.420 akçe yerine 2.000 akçe ödenmiştir. Böylece 1.420 akçelik bir kesinti gerçekleşmiştir. Aynı şekilde "Şaban Efendi Vakfı ve Defterdar Kara Süleyman Mescid-i Şerifi Vakfı"nın 1191 senesine ait muhasebe belgesine de "*Vech-i meşrûh üzere mütevellî-i mezbûrun bir senelik muḥâsebesi rû'yet olundukda îrâd-ı vakıfdan makhbûzu bin beş yüz akçeye bali' olub yüz yirmi akçesi harc-ı muḥâsebesine fîrû'-nihâde olundukda bâkî kalan bin dört yüz on akçeyi erbâb-ı vezâife ber-vech-i rakabe tevzî' ve taksim olunduğu işbu mahalle şerh verildi.*"¹⁴⁵ şeklinde 120 akçe olan muhasebe harcamalarının ödenmesiyle kalan 1.410 akçenin vazifelilere dağıtıldığı şerhi düşülmüştür. Böylece imam, müezzin, kitabet, cibayet ve tevliyetin toplam 2.160 akçe olan ücretlerinden 750 akçelik kesinti uygulanmıştır. Bu örnek, ücret kesintilerinde vakfın idaresinden görevli olan mütevellîye ayrıcalık tanınmadığını görebilmek açısından önemlidir.

Tablo 36'da rakabeye başvuran vakıfların isimleri, vazifelilerin günlük ücretleri, rakabe öncesi ve sonrasındaki yıllık ücretleri ve kesinti miktar ve oranlarına yer verilmiştir.

¹⁴⁴ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 10b-3.

¹⁴⁵ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 8a-3.

Tablo 36. Rakabe Uygulayan Vakıfların Durumu

Vakıflar	Günlük Vazifeler Toplamı (Akçe)	Rakabeden Önceki Yıl Vezailer Toplamı (Akçe)	Rakabeden Sonra Yıllara Göre Vazifeler Toplamı (Akçe)					Yıllık Kesinti Miktarı (Akçe)					Kesinti Oranı				
			1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195
Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı	5	1620	966	966	966	1229	1560	654	654	654	391	60	40,4	40,4	40,4	24,1	3,70
Asam Ahmed Çelebi Vakfı	1,6	600	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	50	50	50	50	50,00
Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi	14	5040	3135	3135	3135	3135	3135	2265	2265	2265	2265	2265	47,81	47,81	47,81	47,81	47,81
Evlice Baba Mescid-i Şerifi	27	9720	3321	5670	3969	4563	4401	6399	4050	5751	5157	5319	66	42	59	53	55
Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı	14	5040	4018	3072	3360	5040	5040	1022	1969	1680	0	0	20,28	39,05	33,33	0,00	0,00
Karakaş Mehmed Ağa Vakfı	9,5	3420	618	618	618	618	618	2802	2802	2802	2802	2802	81,9	81,9	81,9	81,9	81,92
Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi	45	16200	7587	7767	8955	8772	8772	8613	8433	7245	7428	7428	53,2	52,1	44,7	45,9	45,9
Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı	23	8280	7314	7245	5842	7188	7188	966	1035	2438	1092	1092	11,7	12,5	29,4	13,2	13,19
Sarayî Fatıma Hatun Vakfı	10	3420	1995	1995	1995	1995	1995	1425	1425	1425	1425	1425	41,67	41,67	41,67	41,67	41,67
Şaban Efendi Vakfı ve Defterdar Kara Süleyman Efendi Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud	6,0	2160	1410	1410	1410	1410	1410	750	750	750	750	750	34,72	34,72	34,72	34,72	34,72

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi, 137.

Gelirleri giderlerini karşılamayan 10 vakıf zararlarını telafi edebilmek için rakabe uygulamasına başvurmuşlardır. Böylelikle vazifeli ücretlerinde kesinti yaparak genel maliyeti azaltıp gelir ve giderlerini dengelemişlerdir. 1191-1193 yılları arasında 10 vakıf, 1194-1195 yılları arasında ise 9 vakıf bu telafi yöntemini kullanmıştır.

“Asam Ahmed Çelebi Vakfı”, “Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi”, “Karakaş Mehmed Ağa Vakfı”, “Sarayî Fatıma Hatun Vakfı”, “Şaban Efendi Vakfı ve Defterdar Kara Süleyman Efendi Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud” olmak üzere 5 vakıf her beş yılda da gelir ve giderlerini rakabe yoluyla dengede tutmuşlardır. Gelir ve gider miktarlarında değişim gözlenmemiştir. Böylelikle söz konusu yıllar arasında bu vakıfların toplam vermeleri gereken vazifeli ücreti olan 73.200 akçenin 37.290 akçesi ödenmiştir. Ücretlere %49'luk bir kesinti uygulanmıştır.

“Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı” ve “Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi” vakıflarına ait gelirler 1191-1195 yılları arasında değişmezken masraflardaki değişim gelir ve gideri dengelemek için rakabeyi zorunlu kılmıştır. “Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı”na ait masraf harcamaları 1191-1193 yıllarına ait muhasebe belgesinde toplamda 4.030 akçeyken, 1194 yılında 1.080 akçe, 1195 yılında ise 750 akçedir. Masraflardaki düşüşlerle birlikte vazifelilere ödenen ücretlerde de artış gözlenmiştir. 1191-1193 yıllarında yıllık ödenen 966 akçe, 1194 döneminde 1.229 akçeye, 1195'te 1.560 akçeye çıkmıştır. Böylelikle müezzin, imam ve mütevelliyeye ödenmesi gereken 8.100 akçe yerine 5.686,97 akçe gelir ödenmiştir. 5 yıllık kesinti oranı ise %30'dur.¹⁴⁶ “Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi Vakfı”na ait muhasebe belgelerinde masraf harcamaları incelendiğinde 1191-1193 yılları arasında yıldan yıla düşüş gözlenmiştir. En yüksek masraf harcamasının olduğu yıl olan 1191'de harcama miktarı 8.053 akçeyken, 1192'de 7.853 akçe, 1193'te ise 6.688 akçeye tekabül etmektedir. Dolayısıyla gelir-gider dengesini sağlamak için vazifeli ücretlerinde gerçekleşen kesinti oranlarında da yıllar içinde düşüş gerçekleşmiştir. 1191'de %53 olan kesinti oranı 1193'te %44'e gerilemiştir. 1194-1195 yıllarında artan maliyetler ise bu oranın %45'e çıkmasına neden olmuştur. Böylece 1191-1195 yılları arasında

¹⁴⁶ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 32b-2, 37a-2, 47a-2.

vazifelilere ödenmesi gereken 81.000 akçe yerine 41.852,70 akçe ödenerek %48’lik bir kesinti uygulanmıştır.¹⁴⁷

“Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı” 1191-1193 yılları arasında rakabe uygulamıştır. Vazifelilere ödemesi gereken 15.120 akçe yerine 10.449,5 akçe ücret ödemiştir. Ortalama kesinti oranı ise %31’dir. Ancak vakıf 1194-1195 yıllarında bu uygulamaya son vererek yıllık bazda zarar etmeye başlamıştır.

“Evlice Baba Mescid-i Şerifi Vakfı”na ait belgeler incelendiğinde gelirlerinin yıldan yıla değiştiği görülmüştür. Tahsil edilemeyen kira gelirlerinin yıllar içinde artması ile artan masrafların neden olduğu maliyetlerdeki artış gelirin gideri karşılayamamasına neden olmuştur. Dolayısıyla vakıf zararını telafi edebilmek için rakabe uygulamasına başvurmuştur. 5 yılda vazifelilere 48.600 akçe yerine 21.924 akçe ödeme yapılabilmektedir. Ortalama kesinti oranı ise %55 olarak belirlenmiştir. Ancak vakıf, zararlarını telafi edebilmek için sadece rakabeye başvurmamıştır. Tahsil edebildiği kira miktarı ile maliyetteki değişimlere göre ribh oranları belirleyerek elde ettiği murabaha gelirlerini bir telafi aracı olarak kullanmıştır. “Murabaha Gelirleri” başlığı altında bu bölüm detaylı olarak incelenmiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere vakıflar telafi yöntemi olarak ribh oranlarında artış ya da azalışa giderek murabaha gelirleri üzerinden gelir-gider dengesini sağlamayı amaçlamışlardır.¹⁴⁸ “Köprülü Damadı Mehmed Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı” da maliyetlerinde meydana gelen düşüş nedeniyle 1194-1195 döneminde ribh oranını %12’den %7’ye çekerek murabaha gelirlerini azaltmıştır. Böylece söz konusu yıllarda gelir gider dengesini sağlayarak vakfın olası bir bütçe fazlasını, küçük bir kâr oranı ile, nakit ihtiyacı olan kişilere kullandırmıştır.¹⁴⁹ Aynı şekilde “Otakçıbaşı Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe Nukud” 1193 yılında 258 akçe olan zararını telafi edebilmek için 1194 yılında ribh oranını %8’den %10’a yükseltmiştir. Böylece artan murabaha geliri ile zarar kapanmış vakıf tekrardan kâr durumuna geçmiştir.¹⁵⁰

¹⁴⁷ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 6a-1, 12b-1, 30a-1, 40b-2.

¹⁴⁸ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 5b-1, 16a-3, 30b-1, 35a-2, 43a-3.

¹⁴⁹ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 41a-1.

¹⁵⁰ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 28b-1, 59a-2.

“Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı” da çalışma kapsamına alınan yıllar içinde elde ettiği icare gelirini değiştirmemiştir. Maliyetlerindeki artış ya da azalışa bağlı olarak dengeyi sağlayabilmek için rakabeye başvurmuştur. 5 yıllık dönemde ödenmesi gereken vazifeli ücretlerinin toplamı olan 41.400 akçenin %16’sı kesilmiştir. Böylece söz konusu görevlilere 34.777,58 akçe ücret ödendiği belirlenmiştir. Ancak 1194-1196 yıllarının toplu olarak kaydedildiği muhasebe belgesi incelendiğinde, rakabeye rağmen, 1194-1195 yıllarında vakfın zarar ettiği ortaya çıkmıştır. “Deyn-i vakf ba muhasebe-i evvel” olarak kaydedilen bir önceki dönemden gelen zarar, 1194 yılında 5.293,33 akçe iken 1195 yılında 6.846,68 akçeye yükselmiştir. Vakıf bu zararı çalışma kapsamı dışında olan 1196 yılında, elde ettiği muaccelle geliri olan 8.400 akçe ile kapatmıştır. Böylelikle 1196 yılında gelir ile gider tekrardan dengeye gelmiştir.¹⁵¹ Bu örnekte görüldüğü gibi muaccelle gelirleri de zararı telafi noktasında vakıfların yararlandığı diğer bir araçtır. “Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı” da 1193 yılında 3.464 akçe, 1194’te ise 3.338 akçe zarar etmiştir. Mevcut zararını ise 1195 yılında elde ettiği 9.600 akçelik muaccelle geliri ile kapatıp bütçesini kâr durumuna geçirmiştir.¹⁵² Aynı şekilde “Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi” de muaccelle gelirleri ile zararlarını telafi eden vakıflardan bir diğeridir. Söz konusu vakıf 1194 yılında giderlerine ek olarak, “*Cami-i şerifin tecdid-i sakf ve tavan ve tamir-i minare ve tecdid-i 2 adet sed duvar marifet-i ahali mütevellî-i mezburun mesarifi*” olan tamirat masrafı için 26.160 akçe; muhasebe masrafları için de 14.430 akçe ödeme yapmıştır. Dolayısıyla artan maliyetini, icare gelirlerine ek olarak elde ettiği 40.240 akçelik muaccelle geliri ile karşılayabilmiştir. Böylelikle geliri giderini karşılayabilmiş hatta kâr durumuna geçmiştir. Ancak 1195 yılında zarar eden vakıf, çalışma kapsamı dışında olan 1197 yılında 13.920 akçe olan muaccelle geliri sayesinde zararlarını karşılayarak gelirinin fazlalık vermesini sağlamıştır.¹⁵³

Vakıfların zararlarını karşılamak için uyguladıkları bir diğer yöntem de bir önceki dönemden gelen kârlarını gelirlerine dahil etmesidir. Sadece icare gelirine sahip olan “Şerbetçi Mustafa Çelebi Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Mekteb-i Şerifi Vakfı”nın 1189-1192 yıllarını toplu olarak kaydettiği 4 yıllık belge

¹⁵¹ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 46b-2.

¹⁵² Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 21b-2, 38a-1, 42b-2.

¹⁵³ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 37b-1, 40b-1, 60b-1.

incelendiğinde, yıl sonunda oluşan bütçe fazlasını bir sonraki yıla devrederek mevcut gelirlerinin artmasını sağlamıştır. 1192 yılı icare geliri olan 19.740 akçeye 1191 yılı kârı olan 360 akçeyi ekleyerek söz konusu gelirini 20.100 akçeye çıkarmıştır. Böylece 1192 yılının gider miktarı olan 20.100 akçe mevcut gelir tarafından karşılanmıştır.¹⁵⁴

Vakıfların ebedilik ilkesi nedeniyle bakımlarının ve tamiratının zamanında ve doğru şekilde yapılması hayati önem taşımaktadır. Dolayısıyla İslam hukukunda rakabe tamirat ve onarım ile ilişkilendirilmektedir. Bu durumun gerçek hayatta ne ölçüde ve ne şekilde uygulandığını çalışma konusu haline getirilen Eyüp vakıfları üzerinden incelemek doğru olacaktır.

Rakabe uygulayan vakıflardan, “Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Evlice Baba Mescid-i Şerifi”, “Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”, “Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi”, “Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı” olmak üzere 5 vakfın muhasebe belgeleri incelendiğinde tamirat ve temizlik ile ilgili gider kalemlerinin bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca “Evlice Baba Mescid-i Şerifi” vakfına ait yalnızca 1192 yılına ait belgede bu gider grubu ve kalemleri bulunurken, “Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi” vakfına ait belgelerde ise, 1193 yılı hariç, incelenen yılların her birinde tamirat ve temizlik masraflarına rastlanılmıştır. Söz konusu vakıfların gider kalemlerinde yer alan tamirat ve temizlik masrafı toplamı 12.646,34 akçedir. Bu tutar, rakabe uygulayan vakıfların toplam masrafının %13,4’üne tekabül etmektedir.

Tablo 37’de rakabe uygulayan vakıflarda bulunan masraf gruplarının oransal dağılımına yer verilmiştir.

¹⁵⁴ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 15a-3.

Tablo 37. Rakabe Uygulayan Vakıflarda Bulunan Masraf Grupları ve Oranları

Gider Grubu	Rakabe Uygulayan Vakıf Sayısı	Masraf Miktarı (Akçe)	Genel Masraf Toplamına Göre Oranı (%)
Tamirat-Temizlik Masrafı	5	12.646	13,39
Aydınlatma Masrafı	5	49.484	52,40
Muhasebe ve Harç Masrafı	10	13.650	14,45
Diğer Masraflar	5	18.658	19,76
Toplam	10	94.438	100,00

Kaynak: Tablo 36 ve Ek 2’den yararlanılmıştır.

Rakabe uygulayan vakıfların masraf grupları incelendiğinde aydınlatma masraflarının genel masraf toplamının %52,40’ını oluşturduğu görülmektedir. Söz konusu masraf grubu, genel masraf toplamını etkileyen grupların başında gelmektedir. Böylece vakıfların aydınlatma masraflarında oluşan olası bir artış, gelir miktarının da yetersiz olması durumunda, rakabenin uygulanma ihtimalini arttırmaktadır. Ardından ise sırasıyla diğer masraflar, muhasebe masrafları ve tamirat masrafları gelmektedir. Bu veriler ışığında bakıldığında tamirat masrafları ile rakabe arasındaki ilişkinin sınırlı olduğu sonucuna varılmıştır. Hem rakabe uygulayan vakıfların toplam masrafları içinde tamirat ve türevlerinin son sırada yer alması hem de rakabe uygulayan ancak ilgili masraf grubuna sahip olmayan vakıfların bulunması bu sonucu kanıtlar niteliktedir. Bu duruma en güzel örnek, “Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı”nın 1191-1195 yılları arasında tamirat masrafına sahip olmasına rağmen, 1194-1195 yılları arasında rakabe yöntemine başvurmayıp yıllık bazda zarar etmesidir.¹⁵⁵

Sonuç olarak, vakıflar mevcut düzenlerini devam ettirebilmek için bütçelerindeki dengeyi sağlamaya çalışmışlar, olası bir zarar durumunda ise telafi edebilmek için yöntemler geliştirmişlerdir. Rakabe uygulamaları, muaccelle gelirleri, ribh oranlarında yapılan ayarlamalar ve bütçe fazlalıklarının devri rastlanılan yöntemlerdir. Bu başlık altında sadece zarar eden vakıflara yer verilmiştir. Aksi

¹⁵⁵ Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 10a-1, 12a-2, 23a-2, 34a-1, 52a-1.

takdirde her vakıf, bütçesini dengelemek ya da fazla vermesini sağlayabilmek için kendince bir yol haritasına sahiptir.

Rakabe uygulayan 10 vakfın vazifelilere ödemesi gereken toplam ücret olan 277.500 akçenin %42'si kesilerek 162.060,75 akçesi ödenebilmiştir. Böylelikle elde edilen gelirin meydana gelen gideri karşılayabilmesi için ücretler üzerinden 115.439,25 akçelik kesintiye başvurulmuştur. Diğer yandan “Evlice Baba Mescid-i Şerifi Vakfı” ile “Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı” olmak üzere 2 vakıf bütçe dengesini sağlayabilmek için rakabeyle birlikte başka yöntemlere de başvurmuşlardır. “Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı”, “Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı” ve “Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi”nin bütçe açıklarını kapatmak için kullandığı toplam muaccele geliri 72.160 akçedir. “Evlice Baba Mescid-i Şerifi Vakfı”, “Köprülü Damadı Mehmed Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı”, “Otakçıbaşı Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe Nukud” vakıfları maliyetlerine göre ribh oranlarını belirleyerek murabaha gelirleri üzerinden gelir-gider dengesini sağlamışlardır. “Şerbetçi Mustafa Çelebi Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Mekteb-i Şerifi Vakfı” ise bütçe fazlasını bir sonraki yılın gelirine ekleyerek bütçe açığını kapatabilmiştir.

10 vakfın kullandığı rakabe ile 115.439,25 akçelik bir fayda sağlandığı söylenebilir. Rakabe yöntemi ile vakıf başına ortalama 11.545,92 akçe düşmektedir. Diğer taraftan, 3 vakfın bütçe açığını kapatmak için yararlandığı muaccele geliri toplamı olan 72.160 akçe, vakıf başına 34.053,33 akçeye tekabül etmektedir. Böylelikle bütçe açıklarını kapatmak için en etkin yöntemin muaccele gelirleri, en çok kullanılan uygulamanın ise rakabe olduğu belirlenmiştir.

4.3. Eyüp Vakıfları Genel Değerlendirme

Eyüp'te faaliyet gösteren vakıfların toplam bütçeleri üzerinden değerlendirme bu başlık altında incelenecektir. İncelenen vakıfların içinde yer alan ortak vakıfların az olması, değişimin genel hesaplar üzerinden değerlendirilmesini zorunlu kılmıştır. Akel'in 1219-1223 döneminde incelediği vakıf sayısı 23 iken, Şahin'in 1183-1187 döneminde incelediği vakıfların sayısı 34'tür. 1191-1195 döneminde ise 36 vakıf

Çalışma konusu haline getirilmiştir. Böylelikle, ortak vakıflar dahil, 93 vakıf incelenmiştir.

İncelenen vakıfların toplam geliri 5.577.069,05 akçedir. Söz konusu gelirin 3.547.966 akçesi icare iken 1.303.612 akçesi ise murabaha gelirinden meydana gelmektedir. Kalan 725.491,05 akçe ise diğeri gelirlerden oluşmaktadır. İncelenen gelirlerin %63,61'ini icare gelirleri, %23,37'sini murabaha gelirleri oluşturmaktadır. Diğeri gelirlerin tüm gelirler içerisindeki oran ise %12,96'ya tekabül etmektedir. Sonuç olarak incelenen vakıfların icare gelirlerinin diğeri gelirlerine oranla oldukça önemli bir yerde olduğu aşıkardır. Ancak murabaha gelirlerinin de önemli bir etkisi olduğu görülmektedir. Söz konusu vakıfların %58'i %15'lik ribh oranı ile nakit sermayelerini işletmişlerdir. %11,32'i %10, %9,43' ise %12,5'luk ribh oranı uygulamışlardır. Kalan %21,25'lik kısım ise diğeri ribh oranları ile işlem yapmıştır. Böylece vakıfların hukuki ribh oranı olan %15'in üzerine çıkmadığı tespit edilmiştir.

Vakıfların toplam gideri ise 4.958.722 akçedir. Bu giderin 2.539.822,56'sı masraf giderlerinden, 2.418.899,44 akçesi ise vazifeli ücretlerinden oluşmaktadır. Oransal anlamda bakıldığında ise vazifeli giderleri %49, masraf giderleri ise %51'e tekabül etmektedir.

Masraflar; aydınlatma masrafları, muhasebe ve harç masrafları, tamirat ve temizlik masrafları ve diğeri masraflar olarak incelenmiştir. Buna göre aydınlatma masrafları 479.747,42 akçe, muhasebe ve harç masrafları 380.382,70 akçe, tamirat ve temizlik masrafları 423.413,20 akçe, diğeri masraflarda 1.581.376,13 akçe olarak belirlenmiştir. İncelenen masraf toplamının %16,75'ini aydınlatma masrafları, %13,28'ini muhasebe ve harç masrafları, %14,78'ini tamirat ve temizlik masrafları, %55,19'unu da diğeri masraflar oluşturmaktadır. Diğeri masrafların %55 gibi yüksek bir orana sahip olmasının nedeni içinde satın alınan gayrimenkuller, ulaşım masrafları, evlada verilen giderler, verilen yemekler, vakfın ihtiyaı için alınan süpürge, halı, cam gibi araç ve gereçler bulunmasıdır.

Vezaif cretleri; kıraat, eğitim, vakıf, cami ve diğeri görevli ücretleri olmak üzere 5 alt başlık altında incelenmiştir. Kıraat görevlilerine 239.906,74 akçe, eğitim görevlilerine 264.708,18 akçe, vakıf görevlilerine 739.761,56 akçe, cami görevlilerine

766.186,77 akçe ve diğer görevlilere de 83.239,30 akçelik ödeme yapılmıştır. Buna göre görevli ücretlerine bakıldığında en yüksek ödeme yapılan grup %36,59 ile cami görevlileridir. Ardından %35,33 ile vakıf görevlilerine verilen ücretler, %12,64 ile eğitim görevlilerine verilen ücretler ve %11,46 akçe ile kiraat görevlilerine verilen ücretler gelmektedir. Herhangi bir grubun içinde yer almayan görevliler de diğer görevlilere verilen ücretler başlığı altında incelenmiştir ki bu da genel vezaif masrafının %3,98'ini oluşturmaktadır. Böylelikle vakıfların genel toplamının gelirinin giderinden fazla olduğu anlaşılmaktadır.

Vakıfların rakabe uygulaması incelendiğinde ise her üç tezde de rakabe uygulamasına yer verildiği anlaşılmıştır. Buna göre 1183-1187 döneminde 12 vakıf, 1191-1195 döneminde 10 vakıf, 1219-1223 döneminde ise 5 vakıf rakabe uygulamasına başvurmuştur. Toplamda, ortak vakıflar dahil, 27 vakıf rakabe uygulamıştır. Sadece 11'inde tamirat ve temizlik masrafına rastlanırken diğerlerinde söz konusu masraf grubuna rastlanmamıştır. Rakabe teorideki durumunun dışında bir uygulanma amacı taşımaktadır.

Her üç tezde de rakabe uygulayan 2 ortak vakıf bulunmaktadır. Biri sadece murabaha gelirine sahip olan “Sarayı Fatıma Hatun Vakfı” iken diğeri ise sadece icare gelirine sahip olan “Karakaş Mehmed Ağa Vakfı”dır. Buna göre “Sarayı Fatıma Hatun Vakfı” 1183-1187 döneminde her beş senede de uygulanan rakabe ile ücretlerdeki ortalama kesinti oranı %39,2 iken, 1191-1195 döneminde %41,67, 1219-1223 döneminde ise %55,6'dır. “Karakaş Mehmed Ağa Vakfı” ise 1187 yılında rakabe uygulamaya başlayarak vazifeli ücretlerinde %79,74'lük bir kesinti yapmıştır. Böylece gelir-giderini dengelemiştir. Ardından 1191-1195 döneminde her beş yılda da ücretlerin %81,9'unu kesmiştir. 1219-1223 döneminde de %79,4'ünü kesmeye devam etmiştir “4.2. Vakıfların Telafi Yöntemleri” bölümünde, İslam hukukunda tamirat ile ilişkilendirilen rakabenin pratikteki uygulamasında tamirat ve temizlik masraflarının etkisinin sınırlı olduğu sonucuna varılmıştır. “Sarayı Fatıma Hatun Vakfı” ve “Karakaş Mehmed Ağa Vakfı”nın sadece muhasebe ve harç masrafına sahip olması, yani tamirat masraflarının bulunmaması, önceden ulaştığımız sonucu kanıtlamaktadır. Böylece rakabe uzun dönemde de teorideki durumundan farklı olarak gelir-gider dengesini sağlamak amacıyla gizli bir gelir olarak kullanılmıştır.

SONUÇ

Bu çalışma, 18.yy. şer'iyye sicillerinde yer alan 137 numaralı muhasebe defteri aracılığı ile 1191-1195 (1777-1781) yılları arasında Eyüp'te faaliyet gösteren 36 vakfi gelir, gider ve yıllar içinde meydana gelen gelir-gider değişimlerini analiz etmektedir. Ayrıca sosyal profili tespit edebilmek için kiracı ve borçlular; cinsiyet, din, meslek yönünden de incelenmiştir.

Gelirleri incelenen vakıfların 16'sı hem icare hem murabaha gelirine sahipken, 6'sı sadece murabaha, 14'ü sadece icare geliri elde etmektedir. Söz konusu vakıfların toplam gelirinin %29'u murabaha gelirleri, %61'i icare gelirlerinden oluşurken, %10'u ise diğer gelirlerden meydana gelmektedir. İcare gelirlerinin de %51'i icare-i vahide ve müeccele, %10'u muaccele, %1 ise mukataa gelirlerinden oluşmaktadır. İcare geliri elde eden 30 vakfın belirlenebilen 1.458 kira işlemine ait verilerle kiracı cinsiyetlerinin oransal analizi belirlenmiştir. Buna göre elde edilen ortalama icare geliri oranı erkeklerde %64, kadınlarda ise %36'dır. Erkekler neredeyse kadınların 2 katı kadar kira ödemektedir. 177 kira işleminde kiracılara ait mesleklerle karşılaşmıştır. En sık karşılaşılan meslek berber, en yüksek kirayı ödeyen meslek türünün mehterbaşı olduğu tespit edilmiştir. Kiracıların dini inanışlarına bakıldığında ise, sayı bakımından Müslümanların ağırlıkta olduğu görülürken, en yüksek kirayı Yahudilerin ödediği belirlenmiştir. İcareye verilen gayrimenkullerin 400'ünde Müslümanlar, 26'sında ise gayrimüslimler bulunmaktadır. Dolayısıyla her ne kadar Yahudiler çok kira ödüyor olsa da Müslümanların daha çok tercih edildiği ortadır. Çalışmada kiraya verilen gayrimenkul türlerine de yer verilmiştir Buna göre kira işlemleri incelendiğinde 1.101 kira işleminde hane/menzil türüne rastlanmıştır. Ancak en çok kira getiren tür fırın ve değirmendir.

Çalışma kapsamına alınan 36 vakfın 22'si murabaha geliri elde etmektedir. Bu gelirleri elde eden vakıflar ise nakit sermayelerinin %89,12'sini işletmişlerdir. Söz konusu vakıfların %41'i %15 ribh oranına sahipken, %18'i %10'luk ribh oranını tercih etmiştir. Bu oranlar dışında %14, %12,5, %11,5, %11, %9, %7,5 ve %6'lık ribh oranları ile de karşılaşmıştır. Vakıflardan borçlanan kişilerin cinsiyetlerinin %90'ı erkek iken %8'i kadındır. Oranlar arası fark büyük olsa da kadınların da para

vakıflarından borçlanabileceğini görebilmek açısından önemlidir. Kiracı profilinde olduğu gibi borçlularda da Müslümanların sayısı daha yüksektir. Ancak gayrimüslimlerin işlettiği nakit sermaye miktarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Borçluların mesleklerine bakıldığında ise işletilen toplam sermayenin %27'sinin müteveli tarafından kullanıldığı görülmüştür. Ardından sırasıyla %13 ile yiğitbaşı, %8,9 ile de bahçıvan gelmektedir. Vakıfların paralarını korumak için borçlularından aldığı teminatlara 33 borç işleminde rastlanılmıştır. Buna göre teminat ile koruma altına alınan sermayenin %79'unun karşılığında bir rehin gösterilmiştir. Ardından da sırasıyla %11,43 ile kefil, %4,8 ile temessük yani borç senedi gelmektedir.

Vakıflara ait giderlerin %42,19'u masraf harcamalarından oluşurken, %57,81'i ise vazifeli ücretlerinden meydana gelmektedir. Her bir gider kalemi, vazifeli ücretleri ve masraf harcamaları ana başlıkları altında gruplandırılarak incelenmiştir.

Masraf harcamalarının %31'i tamirat ve temizlik masrafları, %12'si muhasebe harcamaları, %27'si aydınlatma masrafları, %1'i ise ulaşım masraflarından oluşmaktadır. Kalan %29'luk oran ise diğer harcamalara aittir. Bu oranın bu kadar yüksek olmasının sebebi bir önceki dönemden gelen vakıf borçlarının da bu başlık altında incelenmesidir ki bu da %12'lik bir orana tekabül etmektedir. Ayrıca bazı vakıflara muhasebe ücretlerinin bağışlandığı da görülmüştür.

Vazifeli ücretlerinin %40'ı cami görevli ücretleri, %37'si vakıf görevli ücretleri, %12'si kıraat görevli ücretleri, %8'i eğitim görevli ücretlerinden oluşurken kalan %3'lük oran diğer vazifeli ücretlerinden meydana gelmektedir. Vazifeli ücretleri yıllık bazda incelendiğinde yıllar arasında değişimler olduğu görülmüştür. Bu değişimlerin en büyük sebebi vakıfların rakabe uygulamasına yer vermesidir. Diğer yandan vazifeli ücretleri ile ilgili vakıf kurucusunun şartları ile de karşılaşmıştır. Buna göre, “Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi” kurucusu, “*icare ber-vechi meşruta*” şartı koşarak imam, müezzin ve müteveliye normal ücretlerine ek olarak toplam 1.200 akçe para ödenmesini sağlamıştır.

1191-1195 yılları arasındaki değişim incelendiğinde her beş yılda da çalışma kapsamına alınan 36 vakfa ait toplam gelirin giderinden yüksek olduğu belirlenmiştir.

Muaccele gelirleri ile tahsil edilemeyen gelirlerin tahsili ve ribh oranlarını yükselterek elde edilen murabaha gelirlerinin artması bu yüksekliğin sebebidir. Ancak 1191-1194 senesinde net kâr sürekli artarken, 1195 senesinde 1194 senesine göre gelirin düşük, giderinse yüksek olması net kârın düşmesine neden olmuştur. Böylece ilk kez net kâr, giderin miktarından daha düşük bir konuma gerilemiştir.

İncelenen 36 vakfın 10'u zararlarını telafi edebilmek, bütçe dengelerini sağlayabilmek için rakabe uygulamasına başvurmuşlardır. Böylece vazifeli ücretlerinde kesintiye giderek zararın önüne geçebilmek amaçlanmıştır. Teorik olarak İslam hukukunda tamirat masraflarını karşılamak için vazifeli ücretlerinde kesintiye gitmek anlamına gelen rakabe, incelediğimiz vakıflarda tamirat masrafının dışında bütçe dengesini sağlamak amacıyla kullanılmıştır. İncelenen vakıfların masraf kalemleri genel masraf toplamına göre incelendiğinde; tamirat ve temizlik masrafları %13,39, aydınlatma masrafları %52,40, muhasebe ve harç masrafları %14,45 ve diğer masraflar ise %19,76'ya denk gelmektedir. Dolayısıyla oransal bazda bakıldığında tamirat ve temizlik masraflarından ziyade aydınlatma masraflarının daha etkin olduğu görülmektedir. Zararı telafi noktasında diğer bir yöntem de muaccele gelirleri ile zararı toplu olarak karşılamaktır. Vakıflardan 3'ü icareteyn yöntemi ile zararlarını telafi etmişlerdir. Bu 3 vakfın bütçe açıklarını kapatmak için kullandıkları toplam muaccele geliri 72.160 akçedir. Vakıf başına ortalama bir oran çıkarıldığında ise 34.53,33 akçeye tekabül etmektedir. Rakabe uygulayan vakıflarda ise bu oran 11.545,92 akçedir. Sonuç olarak zararları telafi edebilmek için en çok kullanılan yöntem rakabe iken en etkin yöntemin icareteyn olduğu tespit edilmiştir.

Bu çalışmada 1191-1195 yılları arasında faaliyet gösteren vakıf ve para vakıflarının mali durumlarını incelemek için şer'iyye sicillerinde yer alan 137 numaralı muhasebe defteri ana kaynak olarak kullanıldı. Dolayısıyla elde edilen tüm veriler söz konusu defter yardımıyla tespit edilip analiz edildi. Şahin ve Akel'in tezleriyle yapılan karşılaştırmalarla her üç dönemde değişen, gelişen koşullar tespit edilmeye çalışıldı. Edinilen sonuçların gerçekliği ile karşılaştırılabilir olması da bu tarz çalışmaların uzun dönemde arttırılması ile mümkün olacaktır. Böylece edinilecek bilgiler ışığında alana katkı sağlayacak yeni bilgiler ve yeni konular ortaya çıkacaktır.

KAYNAKÇA

- Ahunbay, Zeynep: “Meşruta”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. XXIX, 2004, ss.387-388.
- Akel, Ahmet Sedat: “18. yy. Şer’iyye Sicillerinde Yer Alan 346 No’lu Muhasebe Defterine Göre Eyüp Vakıfları (1219-1223)”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi SBE İktisat Tarihi ABD, 2019.
- Akgündüz, Ahmet: “İcareteyn”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.XXI, ss.389-391
- Akgündüz, Ahmet: “İcare-i Vahide”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. XXI, s.388-389.
- Akkaya, Arif: “18. Yüzyılın Sonlarında Muhasebe Kayıtları Işığında Üsküdar Para Vakıfları”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, SAÜ SBE İslam Ekonomisi ve Finansı ABD, Sakarya, 2018
- Apaydın, Yunus: “İne”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. XXII, ss. 283-285
- Barkan, Ömer: “Süleymaniye Cami ve İmareti Tesislerine Ait Yıllık Bir Muhasebe Bilançosu 993/994 (1585-1586)”, **Vakıflar Dergisi**, C.9, Tıpkı Basım, 2006, ss.109-161.
- Bektaş, İsmail: “Muhasebe Kayıtları Işığında 18. Yüzyılın İlk Yarısında Üsküdar Para Vakıfları”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, SAÜ SBE İslam Ekonomisi ve Finansı ABD, Sakarya, 2017
- Berki, Şakir: “Türkiye’de İmparatorluk ve Cumhuriyet Devrinde Vakıf Çeşitleri”, **Vakıflar Dergisi**, C.9, Temel Basım, 2006, ss. 1-13
- Buluş, Abdulkadir: “Sivil Toplum Kuruluşlarına Tarihsel Bir Örnek: Osmanlı Vakıfları”, **Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, C. 8, No.16, 2009, ss.20-36

Bulut, Mehmet-
Korkut, Cem:

“Finansal İstikrar ve Para Vakıfları Etkisi: Rumeli Para Vakıfları Örnekleri”, **İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi (İEFD)**, C.2 No.1, 2016, ss.55-76

Çağatay, Neşet:

“Osmanlı İmparatorluğunda Riba-Faiz Konusu, Para Vakıfları ve Bankacılık”, **Vakıflar Dergisi**, C.9, Tıpkı Basım, 2006, ss.39-66.

Çevrimli, Nilgün:

“Vakfiyelerde Meşrûta Teriminin Düşündürdükleri; Vakıf Görevlilerine Ait Meşrûtalar”, **Kalemişi- Geleneksel Türk Sanatları Dergisi**, C.6, No.11, 2018. ss.89-112

Çiftçi, Caner:

“18.Yüzyılda Bursa’da Para Vakıfları ve Kredi İşlemleri”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, C. 23, No.36, 2004, ss.79-102

Çiftçi, Caner:

“Osmanlı’da Mahalle Avarız Vakıfları: Bursa Örneği”, **Akademik Araştırmalar Dergisi**, C.29, ss.51-69.

Çizakça, Murat

İslam Dünyasında Vakıflar, Çev. Elif Süreyya Genç, Konya, KTO Karatay Üniversitesi, 2017.

Devellioğlu, Ferit:

Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lügat, Ankara, Aydın Kitabevi, 2017

Durmuş, Muhammed
Emin:

“Muhasebe Kayıtları Işığında 18. Yüzyıl Son Çeyreğinde Üsküdar Para Vakıfları”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, SAÜ SBE İslam Ekonomisi ve Finansı ABD, Sakarya, 2016.

Durmuş, Muhammed
Emin-Bektaş, İsmail:

“Osmanlı’da Muhasebe Usûlü ve Vakıf Muhasebe Kayıtları Okuma Kılavuzu”, **Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. III, No. 2, 2017 ss. 196-209.

Elitaş, Cemal-
Aydemir, Oğuzhan-
Güvenli, Oktay-
Erkan, Mehmet-
Oğuz, Mustafa-
Özcan, Uğur:

“Osmanlı İmparatorluğu’nda 500 Yıl Boyunca Kullanılan Muhasebe Yöntemi:Merdiven Yöntemi”, TÜBİTAK Proje No: 105 K 160, Afyonkarahisar, 2008.

Güler, Ümit:

“Osmanlı Kıbrıs’ında Para Vakfı Uygulamaları (1750-1800)”, **Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)**, C.18, No.2, 2018, ss.872-891

Günay, Hacı
Mehmet:

"Vakıf", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C. XLII, ss.475-479.

Gürsoy, Çiğdem:

“Osmanlı’da Para Vakıflarının İşleyişi ve Muhasebe Uygulamaları: Davudpaşa Mahkemesi Para Vakıfları” **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İÜ SBE İktisat Tarihi ABD, İstanbul, 2015.

Hızlı, Mefail:

“Osmanlı Vakıf Sisteminde Rakabe”, **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. VI, No. 1, 1994, ss. 53-70.

İslahi, Abdul Azim:

İslam İktisat Düşüncesi ve Kurumları (16.yy), Çev. Kadir Yıldırım, İstanbul, İktisat Yayınları, 2017

İnancık, Halil:

“Vakıf Medeniyeti”, **Vakıflar Dergisi (80. Yıl Özel Sayısı)**, Ankara, 2019, ss. 246-247.

İstanbul Müftülüğü
Şer’iyye Sicilleri
Arşivi

Havass-ı Refia Mahkemesi 137 Numaralı Şer’iyye Sicili

Kallek, Cengiz:

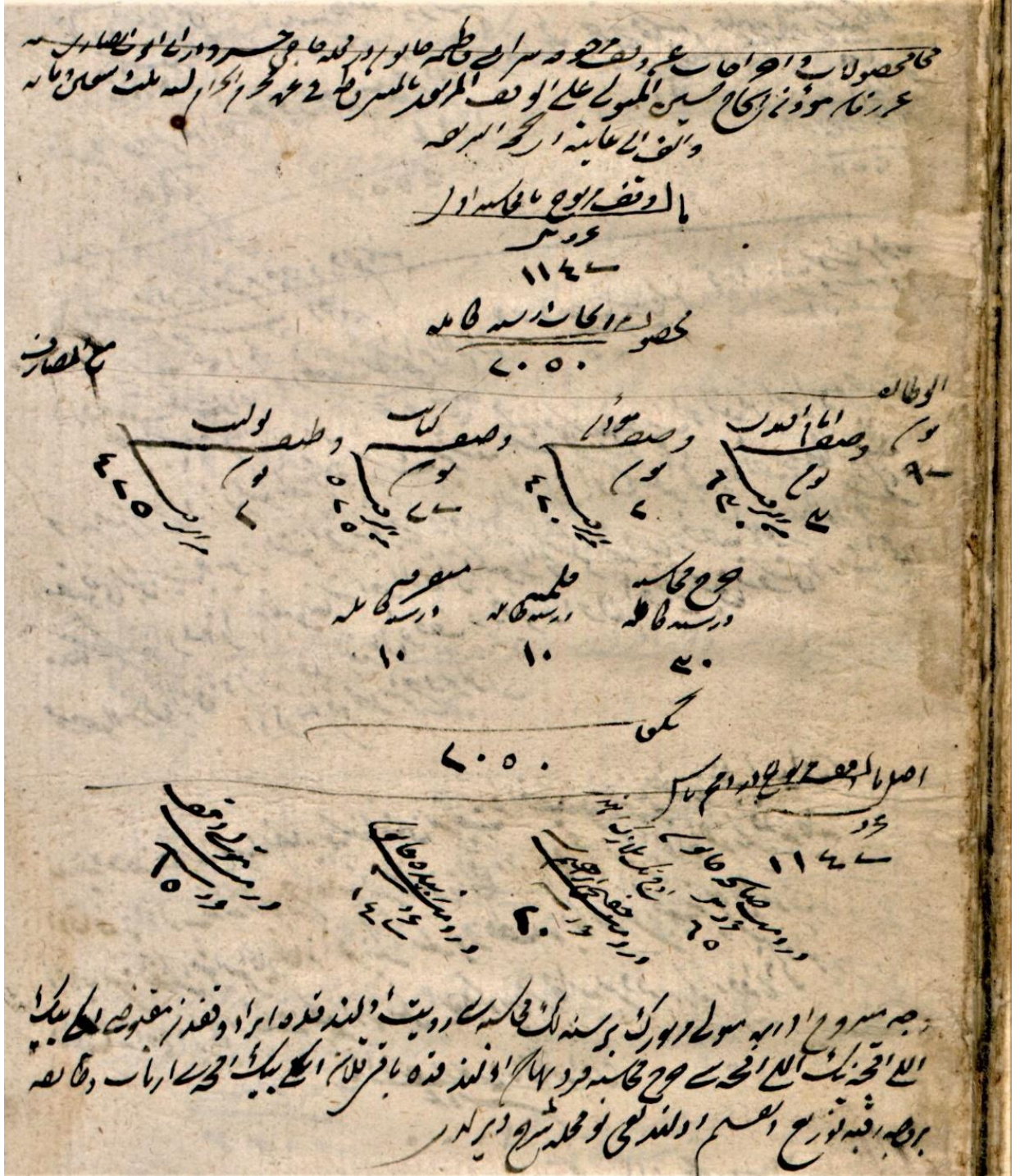
Sosyal Servet İslam’da Yönetim Piyasa İlişkisi, İstanbul, Klasik Yayınları, 2018

- Kaya, Süleyman: "17. Yüzyıl Sonlarında Muhalif Bir Metin: Muhammed b. Hamza el Aydınî'nin Bey'u'l-Îne Risalesi", **Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi**, C.14, No.26, 2009, ss.97-112
- Kaya, Süleyman: "XVIII yy. Sonlarında Üsküdar Vakıflarının Gelir Kaynakları", **Divan:Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi**, C.15, No.29, 2010, ss.95-132
- Kaya, Süleyman: "XVIII Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Kredi İlişkilerinin Hukuki Boyutu", **Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları**, No. 3, 2007, ss.13-41
- Kaya, Süleyman: "XVIII Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Nazari ve Tatbiki Olarak Karz İşlemleri", **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE İlahiyat ABD İslam Hukuku Bilim Dalı, İstanbul, 2007
- Kaya, Süleyman-Durmuş, Muhammed Emin: "Muhasebe Kayıtları Işığında Mektep Gelir Giderleri: 18. Yüzyıl Sonları Üsküdar Örneği", **Vakıflar Dergisi, Vakıflar Dergisi 80.yıl Özel Sayısı**, Ankara, 2019, ss.159-186.
- Köprülü, Bülent: "Evvelki Hukukumuzdaki Vakıf Nev'iyetleri ve İcareteynli Vakıflar", **Journal of Istanbul University Law Faculty**, C.17 No.3-4, 2011, ss.685-716.
- Kurt, İsmail: "**Para Vakıfları: Nazariyat ve Tatbikat**", İstanbul, Ensar Neşriyat, 2015
- Nevevi, Muhyiddin: Riyâzü's Sâlihîn, Çev. Prof. Dr. M. Emin Özafşar, Prof. Dr. Bünyamin Erul, C. II, ss.295, Hadis No: 953, Erişim Tarihi: Kasım 15, 2020
- Orbay, Kayhan: "Bursa'da Sultan II. Murad Vakfı'nın Mali Tarihi (1608-1641)", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, C. LX, No. 2, 2011, ss. 293-322.

- Orbay, Kayhan: “Vakıf Muhasebe Defterlerinde Aynî Toplanan Tarımsal Gelirler ve Aynî Giderlerin Fiyatlandırılması ve Tarihsel Fiyatlar Endekslemeleri Konusunda” **Osmanlı Araştırmaları**, C. XXIV, No. 24, 2004, ss. 289-305
- Orbay, Kayhan: “The Waqf of Saruca Pasha in Gallipoli and Agricultural Economy in 17th Century Thrace”, **Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, No.27, 2011, ss. 143-163
- Orbay, Kayhan: “Structure and Content of the Waqf Account Book as Sources for Ottoman Economic and Institutional History”, **Turcica**, C. XXXVIII, 2007, pp. 3-47
- Orman, Sabri: “**Gazali’nin İktisat Felsefesi**”, İstanbul, İnsan Yayınları, 2014
- Özcan, Tahsin: “**Osmanlı Para Vakıfları: Kanuni Dönemi Üsküdar Örneği**”, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2003.
- Pamuk, Şevket: “Kuruş”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C. XXVI, s. 458-459
- Pamuk, Şevket: “**Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi: 1500-1914**”, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003
- Şahin, Baha Mücahid: “18. yy. Şer’iyye Sicillerinde yer Alan 246 No’lu Muhasebe Defterine Göre Eyüp Vakıfları (1769-1773)”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi SBE İktisat Tarihi ABD, 2018.
- Şentürk, Mustafa: “Vakıf Kültürünün Kur’an’daki Referansları”, **İstem**, C.16, 2010, ss.143-160

EKLER

EK 1. BİR MUHASEBE KAYDI VE TRANSKRİPSİYONU

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi, 137 vr. 28a-1.

EK 1. BİR MUHASEBE KAYDI VE TRANSKRİPSİYONU (DEVAM)

Mahsûlat ve ihracat an vakf-ı merhume Sarayî Fatıma Hatun der mahalle-i Hacı Hüsrev der Ebâ Eyyûb el-Ensârî ân zaman Müezzîn El-Hac Hüseyin Efendi el-mütevelli ale'l-vakfu'l mezbur bâ meşruta min gurre-i muharremü'l haram sene selase ve tis'in ve mi'e ve elf ilâ gaye-i zilhiccetü's-şerife.			
Mal-i vak-ı merbuh bâ muhasebe-i evvel Guruş 114,5			
An mahsul-i murabahat der sene-i kamile 2050			
El-vezâif ma' mesarif Yevm 9,5			
Vazife İmam Efendi Yevm 3/630	Vazife Müezzîn Yevm 2/420	Vazife Kitabet Yevm 2,5/525	Vazife Tevliyet Yevm 2/425
Harc-ı Muhasebe 30	Kalemiye 10		Müteferrika 10
Yekûn 2050			
Mal-i vakf-ı merbuh der zimem-i nâs Guruş 114,5			
Der Zimem Hatice Hatun Guruş 65 3 tek bilezik rehindir.		Der Zimem Çiftçi İbrahim Beşe Guruş 20	
Der Zimem Zeyneb Hatun Guruş 14,5		Mütevelli Guruş 15	
Vech-i meşruh üzere mütevelli-i mezburun bir senelik muhasebesi rü'yet olundukda irad-ı vakftan makbuzu iki bin elli akçenin elli akçesi harc-ı muhasebesine fûru nihade olundukda baki kalan iki bin akçe erbab-ı vezaife ber-vech-i rakabe tevzi' ve taksim olunduğu işbu mahalle şerh verildi.			

EK 2. MUHASEBE BELGELERİNİN MASARİF BÖLÜMLERİNDE YER ALAN BİLGİLER (AKÇE)

Masraf Türü	Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı					Andelib Hatun Vakfı					Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı				
	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195
Kanadil				60											
Kanadil ve Şemadan	40	40	40									96	60		60
Revgan-ı Zeyt	340	340	340	300	240						340	420	340	60	340
Şem'i Revgan	168	168	168	90	120						330	440	330	330	330
Şem'i Asel											866	1140	1000	1000	1000
Revgan-ı Zeyt, Ücret-i İkad-Kanadil						360	360	360	360	360					
İkad-ı Kanadil											120	120	120	120	120
Harc-ı Muhasebe	120	120	120	120	120	60	60	60	60	60	80	80	80	80	80
Kalemiye	30	30	30	30	30	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20
Müteferrika	30	30	30	30	30		20	20	20	20	20	20	20	20	20
Müteferrika ve Kaydiye						20									
Dellaliye													120		230
Harc-ı Huccet-i İstifa													720		960
Müjdegan													120		
Resm-i Vakf													720		960
Tamir-i Kayık				420											
Tamir-i Mescid-i Şerif	252	252	252		180										
Tamir-i Kapu ve Musluk?											240				
Tamir-i Kutu ve Tulumba ve Mescid-i Şerif												400			
Tamir-i Tulumba											720				
Tecdid-i minare ve tamir-i mescid-i şerif ...marifetlü? mütevell-i-i mezburun mesarifi													9030		
Mukataa-i Zemin	30	30	30	30	30						120	120	120	120	120
Cami-i İcare													720		
İcare															230
Deyn-i Vakf-ı Muhasebe-i Evvel														3464	3338

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi, 137.

**EK 2. MUHASEBE BELGELERİNİN MASARİF
BÖLÜMLERİNDE YER ALAN BİLGİLER (AKÇE) (DEVAM)**

Masraf Türü	Asam Ahmed Çelebi Vakfı					Belgradi Musa Vakfı					Burhan Efendi Nam-ı Diğer Samma Çeşmesi				
	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195
Harc-ı Muhasebe	40	40	40	40	40	90	90	90	90	90	60	60	60	60	60
Kalemiye						30	30	30	30	30	20	20	20	20	20
Müteferrika						30	30	30	30	30	20	20	20	20	20
Kalemiye ve Müteferrika	20	20	20	20	20										
Sene-i Mezburda çeşme-i mezburun su yolları cabeca tamiriçün mütevellî muma ileyhin su yolcusuna verdiği											1800	2064	2280	2280	2280
Lüle													240	240	
Deyn-i Vakf-ı Muhasebe-i Evvel											6212	6272	6252	6592	7050

Masraf Türü	Cebecibaşı Mahallesinde Vaki Avarız Mesalihine Mevkufe-i Nukud ve Musakkafat					Diğer Fatıma Hatun Vakfı					Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi				
	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195
Revgan-ı Zeyt											765	765	765	765	765
Şem'i Revgan											360	360	360	360	360
İkad-ı Kanadil											300	300	300	300	300
Harc-ı Muhasebe	60	60	60	60	60	30	30	30	30	30	200	200	200	200	200
Kalemiye	15	15	15	15	15	10	10	10	10	10	30	30	30	30	30
Müteferrika	15	15	15	15	15	10	10	10	10	10	30	30	30	30	30
Mukataa-i Zemin											200	200	200	200	200
Aşure beray Muharrem						745	745	745	745	745					
Eda-i Avarız	1560	1560	1560	1560	1560										

**EK 2. MUHASEBE BELGELERİNİN MASARİF
BÖLÜMLERİNDE YER ALAN BİLGİLER (AKÇE) (DEVAM)**

Masraf Türü	Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe-i Nukud ve Musakkafatı					El Hac Şaban Mescid-i Şerifi Vakfı					Evlice Baba Mescid-i Şerifi				
	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195
Kanadil											30				
Kanadil ve Şemadan							36	45	45	45					
Revgan-ı Zeyt						360	100	120	120	120	636	630	720	675	840
Şem'i Revgan						360	360	360	360	360	363	294	336	270	270
Şem'i Asel						1200	1200	1200	1200	1200	519	600	440	504	420
İkad-ı Kanadil											80	120	120	120	120
Harc-ı Muhasebe	120	120	120	120	120	120	120	120	120	120	180	180	180	180	180
Kalemiye	30	30	30	30	30	45	45	45	45	45	30	30	30	30	30
Müteferrika	39	39	39	39	39	40	40	40	40	40	30	30	30	30	30
İhzariyye-i Cabi											300	300	300	300	300
Dellaliye		120	60												
Harc-ı Huccet-i İstifa		420	180	90	90										
Müjdegan		120	60												
Müjdegan Dellaliye				60	60										
Resm-i Vakf		420	120	78	78										
Tamir-i Mescid-i Şerif										420		360			
Mukataa-i Zemin						100	100	100	100	100					
Buhur											30				
Çarub															60
İştiray-ı Arsa															1680
... Süleyman						120									
Diğer							45								
Cami-i İcare									360						

**EK 2. MUHASEBE BELGELERİNİN MASARİF
BÖLÜMLERİNDE YER ALAN BİLGİLER (AKÇE) (DEVAM)**

Masraf Türü	Firdevsi El Hac Ebu Bekir Efendi Nam Sahibu'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı					Halil Çelebi Vakfı					Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe-i Nukud ve Musakkafatı				
	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195
Harc-ı Muhasebe	240	240	240	240	240	40	40	40	40	40	120	120	120	120	120
Kalemiye	39	39	39	39	39	10	10	10	10	10	30	30	30	30	30
Müteferrika	39	39	39	39	39	10	10	10	10	10	30	30	30	30	30
Çeşme-i mezburun müddet-i mezburede tamir ve terminine ahali-i mahalle marifetyle mütevell-i mezburun mesarifi	1920	1920	4494	2744	2744										
Tamir-i Cami Şerif											210			840	315
Tamir-i Cami Şerif Aktarma, Ustadıye ve Kiremit													870		
Tamir-i Mescid-i Şerif Kereste, Mismar, Kiremid ve Ustadıye												1158			

Masraf Türü	Köprülü Damadı Mehmed Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı					Küçük Ali Ağa					Nazperv Hatun Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe-i Nukud				
	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195
Harc-ı Muhasebe	60	60	60	60	60						80	80	80	80	80
Kalemiye	20	20	20	20	20						20	20	20	20	20
Müteferrika	20	20	20	20	20						26	26	26	26	26
Harc-ı Muhasebe, Kalemiye Müteferrika									120	120					
Tamir-i Çeşme	360														
Tamir-i hazine ve lüle ve kireç ve horasan* ve ustadiye				1200	1200										
Tamir-i hazinede kireç ve horasan* ve leğen? ve ustadiye			4100												
Tathir-i hazine ve tamir-i künk ve leğen? ve horasan* ve kireç ve ustadiye		3000													
Cami-i İcare									2760	360					

**EK 2. MUHASEBE BELGELERİNİN MASARİF
BÖLÜMLERİNDE YER ALAN BİLGİLER (AKÇE) (DEVAM)**

Masraf Türü	İmam Yahya Efendi ve Zevcesi Afife Hatun Vakfı					İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı					Kabasakal Ali Ağa Çeşmesi				
	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195
Kanadil ve Şemadan						81	60	60	90	90					
Revgan-ı Zeyt						900	900	810	720	720					
Şem'i Revgan						360	360	360	240	240					
Şem'i Asel						620	620	620	720	720					
İkad-ı Kanadil						60	60	60	60	60					
Revgan	270	270	270	296	296										
Harc-ı Muhasebe			240	180	180	240	240	240	240	240	120	120	120	120	120
Kalemiye			60	30	30	40	40	40	40	40	30	30	30	30	30
Müteferrika			60	30	30	40	40	40	40	40	30	30	30	30	30
Harc-ı Muhasebe, Kalemiye ve Müteferrika	240	240													
İhzariyye-i Cabi						360	360	360	360	360					
Dellaliye											25	25	25	25	25
Harc-ı Hüccet-i İstifa											120	120	120	120	120
İhbariye											25	25	25	25	25
Resm-i Müteveli											120	120	120	120	120
Çeşme-i mezburun müddet-i mezburede ba marifet ahali cabeca mahalleri tamir ve tecdid leğven? ve kireç ve ustadiye ve mesarif-i saire											628	628	628	628	628
Tamir-i Mescid-i Şerif								2092	1060	840					
Tamir-i Kutu						140									
Tamir-i Mescid-i Şerif Kereste, Mismar,Kireç, Horasan* ve Ustadiye						2247									
Tamir-i Mescid-i Şerif Kiremid, Mismar, Sütün? ve Ustadiye							1614								
Mukataa-i Zemin						880	880	880	880	880					
Cam						99									
Çarub						30	30	30							
Kaba Hasır						96									
Külâh? beray Cami-i Şerif						39									
Mısır? Hasır									120						
Aşure	1916	1600	1827	1922	1922										
Kurban	652	652	652	405	405										
Zayi İcare	720														
Deyn-i Vakf-ı Muhasebe-i Evvel			118				1237	1846	2843	2818	2142				

**EK 2. MUHASEBE BELGELERİNİN MASARİF
BÖLÜMLERİNDE YER ALAN BİLGİLER (AKÇE) (DEVAM)**

Masraf Türü	Karakaş Mehmed Ağa Vakfı					Kasapbaşı Piri Ağa Çeşmesi Vakfı					Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi				
	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195
Kanadil ve Şemadan											180	150	150	150	150
Revgan-ı Zeyt											1800	1760	1760	1760	1760
Şem'i Revgan											800	800	800	800	800
Şem'i Asel											2280	2320	2320	2320	2320
Harc-ı Muhasebe	200	200	200	200	200					40	250	250	250	250	250
Kalemiye	40	40	40	40	40					10	50	50	50	50	50
Müteferrika	40	40	40	40	40					10	50	50	50	50	
Müteferrika Kaydiyye															50
Harc-ı Muhasebe, Kalemiye ve Müteferrika						80	80	80	80						
Tamir (belirsiz)														180	180
Tamir-i Cami-i Şerif kiremit ve ustadiye											1005				
Tamir-i Cami-i Şerif ve Kapı												1140			
Tamir-i Tulumba											360				
Çeşme-i mezburun kiremid püşideli saçağı yarım? olub tecdid-i sakf ve kiremid ve kereste ve mismar ve kireç ve horasan* ve ustadiye marifet-i ahali-i mahalle mütevell-i mezburun mesarifi										8520					
Çarub											30	45	60		
Çarub ve ihrac-ı Mezbele														60	60
Musluk												60			
Nezaret Kadı Efendi											100	100	100	100	100
Mukataa-i Zemin											1148	1148	1148	1148	1148
Zayi İcare						340	360	360	360						
Deyn-i Vakf-ı Muhasebe-i Evvel						285	465	545	625						

**EK 2. MUHASEBE BELGELERİNİN MASARİF
BÖLÜMLERİNDE YER ALAN BİLGİLER (AKÇE) (DEVAM)**

Masraf Türü	Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı					Otakçıbaşı Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe-i Nukud					Otakçılar Karyesi Mehmed Bey Mah. Vaki Avarız Vakfı				
	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195
Kanadil ve Şemadan	120	120	120	120	120	105	105	126	30	30					
Revgan-ı Zeyt	1047	1047	1020	521	521	471	471	366	484	484					
Şem'i Revgan	360	360	360	360	360	110	110	96	360	360					
Şem'i Asel									360	360					
Şem'dan				30	30										
Harc-ı Muhasebe	180	150	150	150	150	90	90	90	90	90	90	90	90	90	90
Kalemiye	60	60	60	60	60	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15
Müteferrika	30	30	30	30	30	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15
İhzariyye-i Cabi	180	180	80	180	180										
Dellaliye				40	40										
Harc-ı Hüccet-i İstifa				400	400										
Müjdegan				40	40										
Resm-i Mütevellî Vakf				280	280										
Cedid ve Tamir-i Kutu				36,7	36,7										
Efşan-ı Kaliçe, Hamal, Ücret-i Kayık						70	70								
Efşan-ı Kaliçe, Ücret-i Kayık								231							
Efşan-ı Kaliçe	120	120	60	60	60				30	30					
Tamir-i cedide? ve minare ve ...									156	156					
Tamir-i Mescid-i Şerif								1164	371	371					
Tamir-i Mescid-i Şerif Kiremid ve Kireç ve Horasan* ve Ustadiye						545	545								
Tamir-i Cami Şerif Kiremit Duvar ve Ustadiye				510	510										
Tamir-i Cami-i Şerif Kiremit ve Ustadiye			1080												
Tamir-i Kaliçe			480					495							
Tamir-i Kaliçe, Seccade ve Hasır				200	200										
Tamir-i minare ba marifet-i ahali-i mahalle				600	600										
Vakf-ı mezburun Havass mahsulatından olmak üzere mütevellî-i mezburun 86 senesi muhasebesinden zimmeti olan alacak hakkı				3740											

**EK 2. MUHASEBE BELGELERİNİN MASARİF
BÖLÜMLERİNDE YER ALAN BİLGİLER (AKÇE) (DEVAM)**

Masraf Türü	Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı					Otakçıbaşı Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe-i Nukud					Otakçılar Karyesi Mehmed Bey Mah. Vaki Avarız Vakfı				
	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195
Sene-i mezburede avarız-mahsuba bâ-tezkire tersane-i amireye verilen											1080	1080	1080	1080	1080
Çarub			30												
Çarub ve mezbele				60	60										
Eda-i Avarız						2160	2160	2160	2160	2160					
Deyn-i Vakf-ı Muhasebe-i Evvel					5293				258						

Masraf Türü	Saraylı Fatıma Hatun Vakfı					Silahi Mehmed Bey Vakfı					Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe-i Nukud ve Akar Vakfı				
	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195
Kanadıl ve Şemadan						36	36	36	36	36					
Revgan-ı Zeyt						1080	1080	1080	660	660					
Şem'i Revgan						60	60	60	60	60					
Şem'i Asel						1200	1200	1200	1200	1200					
Harc-ı Muhasebe	30	30	30	30	30	150	150	150	150	150	900	900	900	900	900
Kalemiye	10	10	10	10	10	30	30	30	30	30	150	150	150	150	150
Müteferrika	10	10	10	10	10	30	30	30	30	30	120	120			
Kaydiyye											30	30			
Müteferrika, Kaydiyye													150	150	150
Dellaliye									100	100					
Resm-i Vakf									600	600					
Tamir-i Mescid-i Şerif							2014								
Tamir-i Mescid-i Şerif ... marifet-i ahali mütevell-i muma ileyhın mesarifi								12000							
Mukataa-i Zemin						200	200	200	200	200					

**EK 2. MUHASEBE BELGELERİNİN MASARİF
BÖLÜMLERİNDE YER ALAN BİLGİLER (AKÇE) (DEVAM)**

Masraf Türü	Saraylı Fatıma Hatun Vakfı					Silahi Mehmed Bey Vakfı					Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe-i Nukud ve Akar Vakfı				
	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195
Çeşme-i mezburun cabeca tamir teccidin ahali-i karye-i mezburun marifetiyle müteveli-i mezburun su yolcusu zimmi ... 'ye verdiği														4080	4080
Çeşme-i mezburun cabece mahalleri tamir ve tecrübe künk ve ücret-i amele ve mesarif-i lazimesi marifet-i ahali-i karye müteveli-i mezburun verdiği													8520		
Çeşme-i mezburun müddet-i mezburede marifet-i ahali-i karye müteveli-i mezburun mesarifi											4800	4962			
Tamir (belirsiz)														180	180
Tamir-i Musluk														150	150
Tecdid olan künklere ahali-i karye marifetiyle ücret-i mutemed? ve ücret-i amele müteveli-i mezburun verdiği														630	630
Ücreti-i bargir? ve muarref Süleymana? Müteveli-i mezburun mesarifi														450	450
Zayi İcare an mahlul Halil Beşe									150	150					

**EK 2. MUHASEBE BELGELERİNİN MASARİF
BÖLÜMLERİNDE YER ALAN BİLGİLER (AKÇE) (DEVAM)**

Masraf Türü	Şaban Efendi Vakfı ve Defterdar Kara Süleyman Efendi Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe-i Nukud					Şerbetçi Mustafa Çelebi Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Mekteb-i Şerifi Vakfı					Taşçı El Hac Seyyidi Vakfı				
	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195
Kanadıl ve Şemadan															
Revgan-ı Zeyt						900	900	720	810	810					
Şem'i Revgan						720	720	576	720	720					
Şem'i Asel															
Harc-ı Muhasebe	80	80	80	80	80						200	200	200	200	200
Kalemiye	20	20	20	20	20	120	120	120	120	120	30	30	30	30	30
Müteferrika	20	20	20	20	20	120	120				30	30	30	30	30
Müteferrika ve Kaydiye								120	120	120					
Koğa ve Resen											360	360	120	120	120
Ücret-i Abkeş											300	300	360	360	360
..... 40 hane ve bakkal dükkânı ve 40 mekteb ve ... dekakinin tamir ve terminine marifetleriyle mütevell-i mezburun mesarifi						5760	5760								
Tamir-i mekteb aktarma kiremid,kereste ve ustadiye								2256							
Tamir-i Mekteb, Hane ve Dekakin									1964	1964					
Tathir-i Kariz Hane						600	600	600	600	600					
Tathir-i Kariz Mekteb						360	360								
Hasır Mısır								6000							
Kömür									900	900					
Kömür Muallim Hane						360	360	360							
Mukataa-i Zemin									100	100					
Deyn-i Vakf-ı Muhasebe-i Evvel									3612	1806					

**EK 2. MUHASEBE BELGELERİNİN MASARİF
BÖLÜMLERİNDE YER ALAN BİLGİLER (AKÇE) (DEVAM)**

Masraf Türü	Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi					Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi					Yakub Usta Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe-i Nukud				
	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195
Kanadil	90														
Kanadil Şemadan		120	135	87	72								240		
Revğan-ı Zeyt	1458	1344	1188	1044	1560	900	630	630	630	630	1860	1860	1860	1860	1860
Şem'i Revğan	330	420	354	336	348	360	360	360	360	360	720	720	720	720	720
Şem'i Asel	2100	2136	2136	1599	1920	360	360	360	360	360			2350	525	525
Kandil-i Kutu	210														
İkad-ı Kanadil					180		270	270	270	270	400	400	400	400	400
Kanadil ve şemadan ve Tamir-i koçu?														150	150
Harc-ı Muhasebe	300	300	300	300	300	200	200		200	200	200	200	200	200	200
Kalemiye	30	30	30	30	30	30	30		30	30	30	30	30	30	30
Müteferrika	30	30	30	30	30	39	39		39		30	30	30	30	30
Harc-ı Muhasebe, Kalemiye ve Müteferrika								269							
Müteferrika ve Kaydiye										39					
Dellaliye	120														
Harc-ı Hüccet-i İstifa	600			2160											
İhbariye				720											
Resm-i Mütevellî	600														
Resm-i Vakf				3600											
... Harc-ı ilam ma'a resim	1200														
Bundan akdem vakf-ı şerife musakkafatından doğramacı dükkanı mutasarrıfı gabn ider bitaraf vakftan ahir? icare olunub hasb-i zuhur iştiraken? verilen bedel-i sulh ve harc-ı ilam ve mübaşiriye				5670											
Cihât mezkureye harc-ı ilam ve tel'in için aklamına verilen harc ahali marifetiyle mütevellî-i mezburun mesarifi				1920											
Cami-i mezburun 1 adet havale cam tecdidi					1320										
Cami-i Şerifin Kiremid Aktarması		480	288												

**EK 2. MUHASEBE BELGELERİNİN MASARİF
BÖLÜMLERİNDE YER ALAN BİLGİLER (AKÇE) (DEVAM)**

Masraf Türü	Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi					Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi					Yakub Usta Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe-i Nukud				
	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195
Cami-i şerifin tecdid-i sakf ve tavan ve tamir-i minare ve tecdid- i 2 adet sed duvar marifet-i ahali mütevelli-i mezburun mesarifi				26160											
Tamir-i Cami Şerif														150	150
Tamir-i Mescid-i Şerif ba marifet-i ahali												1995			
Tamir-i duvar beray cami-i şerif	210														
Tecdid-i musluk ber mucib-i şart-ı vakf	1440														
Ücret-i Kayık	420	600	600	600	900										
Muhaddis olan muallim-i sabiyan ve nezaret cihâtleriçün taraf vakfiyetin cihât ashablarına ahali-i mahalle marifetiyle mütevelli-i mezburun verdiği				5160											
Cami-i İcare	1268			3162											
Çarub	12	24											45	30	30
İhrac-ı Mezbele	600														
Kaba Hasır	141														
Ücret-i Münadi				720											
Koğa ve Resen															
Ücret-i Abkeş															
Mukataa-i Zemin- Vakf Sultan Be Yezidi	240	240	240	240	240										
Mukataa-i Zemin- Ayasofya-i Kebir	200	200	200	200	200										
Aşura beray Muharrem						900	900	900	900	900					
Deyn-i Vakf-ı Muhasebe-i Evvel														475	5926

EK 3. MUHASEBE BELGELERİNİN VEZAİF BÖLÜMLERİNDE YER ALAN BİLGİLER (AKÇE)

Vazifeliler	Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı					Andelib Hatun Vakfı					Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı					Asam Ahmed Çelebi Vakfı				
	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195
İmamet	429	429	429	546	694	360	360	360	360	360	1800	1800	1800	1800	1800					
Müezzin	322	322	322	410	519						1080	1080	1080	1080	1080					
Tevliyet	215	215	215	273	347	260	260	260	260	260	1080	1080	1080	1080	1080	180	180	180	180	180
Cüzhan						180	180	180	180	180										
Kitabet						180	180	180	180	180	360	360	360	360	360	120	120	120	120	120
Cibayet											720	720	720	720	720					
Vazifeliler	Belgradi Musa Vakfı					Burhan Efendi Nam-ı Diğer Samma Çeşmesi					Diğer Fatıma Hatun Vakfı					Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi				
	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195
İmamet	360	360	360	360	360											672	672	672	672	672
Müezzin	360	360	360	360	360															
Müezzin-i Sala																672	672	672	672	672
Müezzin-i Vakıt																447	447	447	447	447
Hitabet																672	672	672	672	672
Nezaret (Nazır)	360	360	360	360	360															
Yasinhan	360	360	360	360	360															
Cüzhan	360	360	360	360	360															
İhlaşan	360	360	360	360	360															
Tevliyet	360	360	360	360	360	360	360	360	360	360	75	75	75	75	75	672	672	672	672	672
Rah-ı Ab						360	360	360	360	360										
Vazife-i Musluk											300	300	300	300	300					

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi, 137.

EK 3. MUHASEBE BELGELERİNİN VEZAİF BÖLÜMLERİNDE YER ALAN BİLGİLER (AKÇE) (DEVAM)

Vazifeliler	Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı					El Hac Şaban Mescid-i Şerifi Vakfı					Evlice Baba Mescid-i Şerifi					Firdevsi El Hac Ebu Bekir Efendi Nam Sahibu'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı				
	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195
İmamet	720	720	720	720	720	1800	1800	1800	1800	1800	615	1050	735	845	815					
Müezzin						1800	1800	1800	1800	1800										
Cüzhan I	720	720	720	720	720															
Cüzhan II	720	720	720	720	720															
Kitabet	720	720	720	720	720	720	720	720	720	720	369	630	441	507	489					
Cibayet	360	360	360	360	360						246	420	294	338	326					
Müstahfiz	720	720	720	720	720															
Ser-Mahfil-i Eczâ	720	720	720	720	720															
Kayyum						720	720	720	720	720										
Tevliyet						1080	1080	1080	1080	1080	369	630	441	507	489	360	360	360	360	360
Müezzin, Kayyum, Temcidhan											1107	1890	1323	1521	1467					
Buhuri											246	420	294	338	326					
A.resulu ve Dua											369	630	441	507	489					

**EK 3. MUHASEBE BELGELERİNİN VEZÂİF BÖLÜMLERİNDE
YER ALAN BİLGİLER (AKÇE) (DEVAM)**

Vazifeliler	Halil Çelebi Vakfı					Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı					İmam Yahya Efendi ve Zevcesi Afife Hatun Vakfı					İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı				
	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195
İmamet						1148	878	960	1440	1440						1440	1440	1440	1440	1440
Müezzin																1800	1800	1800	1800	1800
İhlashan Müezzin						1148	878	960	1440	1440										
Kitabet						287	220	240	360	360	180	180	180	180	180	720	720	720	720	720
Cibayet											180	180	180	180	180	720	720	720	720	720
Kayyum						287	220	240	360	360										
Tevliyet	360	360	360	360	360	1148	878	960	1440	1440	360	360	360	360	360	1440	1440	1440	1440	1440
Yasinhan	3240	3240	3240	3240	3240															
Mülkhan	1800	1800	1800	1800	1800															
Dersiyeye																1440	1440	1440	1440	1440
Kayyum ve Temcid-han																720	720	720	720	720
Vazifeliler	Kabasakal Ali Ağa Çeşmesi					Karakaş Mehmed Ağa Vakfı					Kasapbaşı Piri Ağa Çeşmesi Vakfı					Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi				
	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195
İmamet						260	260	260	260	260						2023	2071	2388	2339	2339
Müezzin						65	65	65	65	65										
Müezzin-i Vakıt																1517	1553	1791	1754	1754
Müezzin-i Sala																337	345	398	390	390
Hitabet																674	690	796	780	780
Kitabet																506	518	597	585	585
Muallim-i Sabiyan																506	518	597	585	585
Cibayet																337	345	398	390	390
Devirhan I																337	345	398	390	390
Devirhan II																337	345	398	390	390
Nezaret						98	98	98	98	98										
Tevliyet	720	720	720	720	720	195	195	195	195	195	340	360	360	360	360	1012	1036	1194	1170	1170

EK 3. MUHASEBE BELGELERİNİN VEZAİF BÖLÜMLERİNDE YER ALAN BİLGİLER (AKÇE) (DEVAM)

Vazifeliler	Köprülü Damadı Mehmed Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı					Küçük Ali Ağa					Nazperver Hatun Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud					Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı				
	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195
İmamet											1800	1800	1800	1800	1800	1908	1890	1524	1875	1875
Müezzin											720	720	720	720	720	1272	1260	1016	1250	1250
Amenarresulu ve İhlashan İmamet						540	540	540	540	540										
İhlashan Müezzin						180	180	180	180	180										
Hitabet																954	945	762	938	938
Kayyum																636	630	508	625	625
Sıracı																318	315	254	313	313
Kitabet	360	360	360	360	360											636	630	508	625	625
Cibayet																636	630	508	625	625
Müstahfız-ı Taa	360	360	360	360	360															
Nezaret (Nazır)	360	360	360	360	360															
Hazne-i Rah-ı Ab	720	720	720	720	720															
Ser-Bölük Rah-ı Ab	360	360	360	360	360															
Tevliyet	1440	1440	1440	1440	1440	360	360	360	360	360						954	945	762	938	938
Vazifeliler	Otakçıbaşı Mahallesinde Vaki Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe Nukud					Otakçılar Karyesi Mehmed Bey Mah. Vaki Avarız Vakfı					Sarayî Fatıma Hatun Vakfı					Silahi Mehmed Bey Vakfı				
	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195
İmamet	720	720	720	720	720						630	630	630	630	630	3600	3600	3600	3600	3600
Müezzin	540	540	540	540	540						420	420	420	420	420	2340	2340	2340	2340	2340
Kitabet											525	525	525	525	525	1440	1440	1440	1440	1440
Cibayet																1800	1800	1800	1800	1800
Tevliyet						300	300	300	300	300	420	420	420	420	420	2160	2160	2160	2160	2160
Kayyum																2160	2160	2160	2160	2160
Cüzhan I																720	720	720	720	720
Cüzhan II																720	720	720	720	720
Cüzhan III																720	720	720	720	720
Cüzhan IV																720	720	720	720	720
Cüzhan V																720	720	720	720	720

**EK 3. MUHASEBE BELGELERİNİN VEZAİF BÖLÜMLERİNDE
YER ALAN BİLGİLER (AKÇE) (DEVAM)**

Vazifeliler	Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Akar Vakfı					Şaban Efendi Vakfı ve Defterdar Kara Süleyman Efendi Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud					Şerbetçi Mustafa Çelebi Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Mekteb-i Şerifi Vakfı					Taşçı El Hac Seyyidi Vakfı				
	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195
İmamet	1080	1080	1080	0	0	470	470	470	470	470										
Müezzin	2520	2520	2520	2520	2520	235	235	235	235	235										
Kitabet	720	720	720	720	720	235	235	235	235	235						300	360	360	360	360
Cibayet	720	720	720	720	720	235	235	235	235	235						600	720	720	720	720
Şeyh'ül Kurra																2400	2880	2880	2880	2880
Yasinhan																300	360	360	360	360
Nezaret																300	360	360	360	360
İhlashan	360	360	360	360	360															
Rah-ı Ab	720	720	720	720	720															
Havace Muallim-i Sabiyan ve Kitabet											4680	4680	4680	4680	4680					
Halife Muallim-i Sabiyan ve Cibayet											2520	2520	2520	2520	2520					
Evlad-ı Vakıf											1440	1440	1440	1440	1440					
Muallim-i Sabiyan ve Sevk-i Turşucu											720	720	720	720	720					
Nezaret Kadı Efendi											360	360	360	360	360					
Tevliyet	1800	1800	1800	1800	1800	235	235	235	235	235	1440	1440	1440	1440	1440	1500	1800	1800	1800	1800

**EK 3. MUHASEBE BELGELERİNİN VEZAİF BÖLÜMLERİNDE
YER ALAN BİLGİLER (AKÇE) (DEVAM)**

Vazifeliler	Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi					Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi					Yakub Usta Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud				
	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195	1191	1192	1193	1194	1195
İmamet	2160	2160	2160	2160	2160	2660	2660	2660	2660	2660	2520	2520	2520	2520	2520
Müezzin	1080	1080	1080	1080	1080	1840	1840	1840	1840	1840	1800	1800	1800	1800	1800
Müezzin II	1440	1440	1440	1440	1440						1800	1800	1800	1800	1800
Hitabet	1800	1800	1800	1800	1800										
Kayyum	1080	1080	1080	1080	1080										
Devirhan	360	360	360	360	360										
Tevliyet	2880	2880	2880	2880	2880	1740	1740	1740	1740	1740	1800	1800	1800	1800	1800
Kitabet	1800	1800	1800	1800	1800	1440	1440	1440	1440	1440					
Cibayet	1800	1800	1800	1800	1800						1440	1440	1440	1440	1440
Cüzhan I	720	720	720	720	720										
Cüzhan II	720	720	720	720	720										
Cüzhan III	720	720	720	720	720										
Cüzhan IV	720	720	720	720	720										
Cüzhan V	720	720	720	720	720										
Cüzhan VI	0	720	720	720	720										
Cüzhan VII	0	0	0	720	720										
Cüzhan VIII	0	0	0	720	720										
Cüzhan IX	0	0	0	720	720										
Muallim-i Sabiyan	1080	0	0	0	0								720	720	720
Zaviyedar	0	0	0	0	0										

EK 4. GİDER GRUPLARININ SENELER İÇİNDEKİ DEĞİŞİMİ

Giderler		Yıllar				
		1191	1192	1193	1194	1195
Masraflar (Akçe)	Aydınlatma Masrafı	29.884,30	30.017,30	31.497,30	28.286,83	29.631,83
	Harç ve Muhasebe Masrafı	11.107	9.637	10.677	24.435	12.495
	Ulaşım Masrafı	490	670	831	1.050	1.350
	Temizlik ve Tamirat Masrafı	23.716,27	29.371,27	50.688,27	45.228,52	28.343,52
	Diğer Masraflar	25.415	21.473	29.228	48.310,75	42.381,08
Vezaifler (Akçe)	Cami Görevlisi Ücretleri	61.222,53	62.139,53	61.155,33	62.301,59	62.462,59
	Eğitim Görevlisi Ücretleri	13.345,80	12.757,80	13.557	13.544,79	13.544,79
	Vakıf Görevlisi Ücretleri	56.107,26	56.974,76	56.335,66	57.772,04	57.798,04
	Kıraat Görevlisi Ücretleri	17.003,40	18.060,40	17.977	20.186,72	20.168,72
	Diğer Görevli Ücretleri	4.980	4.980	4.980	4.980	4.980

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi, 137.

EK 5. VAKIF KİRAÇILARININ CİNSİYETLERİ VE ÖDEDİKLERİ KİRA MİKTARI (AKÇE)

Vakıflar	Kiraçılar (Kişi Sayısı)										Elde Edilen Kira Miktarı (Akçe)									
	1191		1192		1193		1194		1195		1191		1192		1193		1194		1195	
	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.
Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı	2	2	2	2	2	2	T.E.		2	2	90	420	90	420	90	420	510		90	420
Andelib Hatun	3	4	3	4	3	4	3	4	3	4	540	900	540	900	540	900	540	900	540	900
Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı	10	8	10	8	9	9	10	7	6	8	2910	3846	3090	3846	2820	4116	2460	4116	2100	4656
Asam Ahmed Çelebi Vakfı	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	360	0	360	0	360	0	360	0	360	0
Burhan Efendi Nam-ı Diğer Samma? Çeşme Vakfı	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	1260	1260	1260	1260	1260	1260	1260	1260	1260	1260
Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi	2	4	3	5	3	5	3	5	3	5	270	1170	360	1260	360	1260	360	1260	360	1260
Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı	4	3	3	3	3	3	3	4	3	4	360	450	270	540	270	540	270	720	270	720
El Hac Şaban Mescid-i Şerif Vakfı	10	13	10	13	11	13	T.E.		T.E.		3670	4082	3580	4222	3580	4222	7834		8134	
Evlice Baba Mescid-i Şerifi	25	16	23	18	24	17	T.E.		T.E.		4616	2530	4606	2690	4606	2690	7296		7296	
Firdevsi El Hac Ebu Bekir Efendi Nam Sahibu'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı	2	2	2	2	T.E.		2	2	2	2	480	2400	480	2400	2880		480	2400	480	2400
Halil Çelebi Vakfı	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	60	180	60	180	60	180	60	180	60	180
Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı	2	6	2	6	3	6	T.E.		T.E.		540	1800	540	1800	900	1440	2340		2340	

**EK 5. VAKIF KİRAÇILARININ CİNSİYETLERİ VE
ÖDEDİKLERİ KİRA MİKTARI (AKÇE) (DEVAM)**

Vakıflar	Kiraçılar (Kişi Sayısı)										Elde Edilen Kira Miktarı (Akçe)									
	1191		1192		1193		1194		1195		1191		1192		1193		1194		1195	
	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.
İmam Yahya Efendi ve Zevcesi Afife Hatun Vakfı	2	5	2	5	2	5	5	5	5	5	720	1980	720	1980	720	1980	900	1800	900	1800
İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı	8	10	8	10	8	10	T.E.		T.E.		8971	1844	8971	1844	8971	1844	10815		10815	
Kabasakal Ali Ağa Çeşmesi	7	5	7	5	7	5	7	5	7	5	1240	920	1240	920	1240	920	1240	920	1240	920
Karakaş Mehmed Ağa Vakfı	3	2	3	2	3	2	3	2	3	2	540	360	540	360	540	360	540	360	540	360
Kasapbaşı Piri Ağa Çeşmesi Vakfı	2	1	2	1	2	1	2	1	2	0	360	340	360	360	360	360	360	360	360	0
Kiremitçi Ahmed Çelebi Cami-i Şerifi	5	20	5	20	5	20	5	20	5	20	1187	10091	504	10474	504	10474	504	10474	504	10474
Köprülü Damadı Mehmed Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı	1	0	1	0	1	0	T.E.		T.E.		180	0	180	0	180	0	240		240	
Küçük Ali Ağa Vakfı	4	2	4	2	4	2	4	2	T.E.		810	270	810	270	810	270	810	270	1080	
Nişancı Mustafa Paşa Cami-i Şerifi Vakfı	T.E.		22	28	T.E.		T.E.		T.E.		9313		4316	4757	9313		9313		9313	
Otakçıbaşı Mahallesinde Vaki Avanz Vakfı Mesalihine Mevkufe Nukud	T.E.		T.E.		T.E.		T.E.		T.E.		1680		1680		840		600		600	
Silahi Mehmed Bey Vakfı	21	23	22	24	22	24	20	23	20	23	5976	14784	6126	14688	6126	14688	5937	14877	5937	14877
Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Akar Vakfı	T.E.		T.E.		T.E.		T.E.		T.E.		7920		7920		7920		7920		8010	

**EK 5. VAKIF KİRACILARININ CİNSİYETLERİ VE
ÖDEDİKLERİ KİRA MİKTARI (AKÇE) (DEVAM)**

Vakıflar	Kiracılar (Kişi Sayısı)										Elde Edilen Kira Miktarı (Akçe)									
	1191		1192		1193		1194		1195		1191		1192		1193		1194		1195	
	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.
Şaban Efendi Vakfı ve Defterdar Kara Süleyman Efendi Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud	1	2	0	3	0	3	0	1	0	1	120	240	0	360	0	360	0	360	0	360
Şerbetçi Mustafa Çelebi Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Mekteb-i Şerifi Vakfı	4	1	4	1	4	1	T.E.		T.E.		1170	90	1170	90	1170	90	18300		18300	
Taşçı El Hac Seyyidi Vakfı	7	9	7	9	7	9	7	9	7	9	1308	2280	1308	2316	1308	2316	1308	2316	1308	2316
Turşucu Hüseyin Cami-i Şerifi	T.E.		40	40	36	36	36	33	T.E.		24000		11430	12708	6766	8234	8335	12995	24810	
Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihi Mescid-i Şerifi	3	4	7	2	7	3	T.E.		T.E.		390	630	942	390	856	476,4	1332		1332	
Yakub Usta Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud	0	0	0	1	0	1	0	1	0	1	0	0	0	180	0	180	0	180	0	180

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi, 137.

EK 6. VAKIF BORÇLULARININ CİNSİYETLERİ VE KULLANDIKLARI BORÇ MİKTARI (AKÇE)

Vakıflar	Borçlular (Kişi Sayısı)										Kullandırılan Miktar (Akçe)									
	1191		1192		1193		1194		1195		1191		1192		1193		1194		1195	
	K	E.	K	E.	K	E.	K	E.	K	E.	K	E.	K	E.	K	E.	K	E.	K	E.
Ahmed Dede Mescid-i Şerifi Vakfı	T.E.		T.E.		T.E.		T.E.		T.E.		12000		12000		12000		12000		12000	
Arpacı Hayreddin Mescid-i Şerifi Vakfı	T.E.		T.E.		T.E.		T.E.		T.E.		9682		9682		9682		9682		9682	
Belgradi Musa Vakfı	T.E.		T.E.		T.E.		T.E.		T.E.		21600		21600		21600		21600		21600	
Cebecibaşı Mahallesinde Vaki Avarız Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı	0	8	0	8	0	8	0	8	0	8	0	15480	0	15480	0	15480	0	15480	0	15480
Diğer Fatıma Hatun Vakfı	0	2	0	2	0	2	1	1	1	1	0	7800	0	7800	0	7800	2280	5520	2280	5520
Dökmecibaşı Sancaktar Cami-i Şerifi	0	2	0	2	0	2	0	2	0	2	0	22680	0	22680	0	22680	0	22680	0	22680
Dülgerbaşı Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı	0	4	0	4	1	6	1	5	1	5	0	34440	0	34440	2400	32040	2400	32040	2400	32040
Evlice Baba Mescid-i Şerifi	0	2	0	2	0	2	T.E.		T.E.		0	11541	0	11541	0	11541	11541		11060	
Firdevsi El Hac Ebu Bekir Efendi Nam Sahibu'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı	0	2	0	2	0	2	0	2	0	2	0	28502	0	32384	0	34563	0	37290	0	39988
Halil Çelebi Vakfı	0	2	2	1	1	1	2	2	2	2	0	40440	36000	4440	36000	4440	36000	4440	36000	4440
Hibetullah Havace Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Musakkafatı	1	5	1	5	1	5	1	5	T.E.		1200	12600	1200	12600	1200	12600	1200	12600	13800	
İslambey Mescid-i Şerifi Vakfı	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	5640	12260	5640	12260	5640	12260	5640	12260	5640	12260

Kaynak: Havass-ı Refia Mahkemesi, 137.

**EK 6. VAKIF BORÇLULARININ CİNSİYETLERİ VE
KULLANDIKLARI BORÇ MİKTARI (AKÇE) (DEVAM)**

Vakıflar	Borçlular (Kişi Sayısı)										Kullandırılan Miktar (Akçe)									
	1191		1192		1193		1194		1195		1191		1192		1193		1194		119	
	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.	K.	E.
Köprülü Damadı Mehmed Ağa Nam Sahibü'l Hayrın Bina ve İhya Eylediği Çeşme Vakfı	0	2	0	2	0	2	0	3	0	3	0	63119	0	64219	0	64215	0	64200	0	64200
Nazperver Hatun Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud	0	2	0	2	0	2	0	2	0	2	0	21660	0	21660	0	21660	0	21660	0	21660
Otakçılar Karyesi Mehmed Bey Mahallesinde Vakı Avarız Vakfı	T.E.		T.E.		T.E.		T.E.		T.E.		19356		20736		22236		23586		24936	
Otakçıbaşı Mahallesinde Vakı Avarız Vakfı Mesalihine Mevkufe Nukud	T.E.		0	4	0	4	T.E.		T.E.		47184		0	49624	0	49624	50065,75		50765,5	
Sarayı Fatma Hatun Vakfı	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	9540	4200	9540	4200	9540	4200	9540	4200	9540	4200
Şaban Ağa Çeşmesi Mesalihine Mevkufe Nukud ve Akar Vakfı	0	28	0	25	0	17	T.E.		T.E.		0	164766	0	190375	0	127674	T.E.		T.E.	
Şaban Efendi Vakfı ve Defterdar Kara Süleyman Efendi Mescid-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud	1	1	1	2	1	2	0	2	0	2	1800	1800	1800	6000	1800	6000	0	7800	0	7800
Taşçı El Hac Seyyidi Vakfı	T.E.		T.E.		T.E.		T.E.		T.E.		29712		29712		30256		31196		32136	
Ümmihan, Aişe, Rukiyye, Saliha Hatun ve Mehmed Ağa Mesalihine Mescid-i Şerifi	0	3	0	2	0	4	1	4	1	4	0	72360	0	72400	0	72400	3600	68800	3600	68800
Yakub Usta Cami-i Şerifi Mesalihine Mevkufe Nukud	0	7	0	6	0	6	0	7	0	7	0	102282	0	102267	0	102267	0	116007	0	116007